

NÛDEM

No 13 1995

Kovara Hunerî, Edebî û Çandî

NÛDEM Werger Derdikeve!

Piştî kovara Nûdemê û pirtûkên Weşanên Nûdemê, wê niha jî kovareke xwerû werger, bi navê "NÛDEM Werger" derkeve.

Polîtîkaya NÛDEM Werger jî wê mîna ya NÛDEMÊ demokratîk û serbixwe be, bi gotineke din wê Kurdistanê be. Wê salê du hejmar derkevin, ango biharan û payizan û wê her hejmarek ji dusedî (200) heta çarsed (400) rûpelî be. Wê ebada wê ji kovara NÛDEMÊ mezintir be, lê wê nêzikî karektera wê be. Ji wergerên çîrok û helbestan wêdetir, wê wergerên teoriya edebiyatê bi giştî, tevgerên edebî, dîroka edebiyatê; li ser roman, çîrok, helbest, piyes, rexne û hwd bin. Em ê bi tenê xwe bi edebiyatê ve jî bi sînor nekin, herweha em ê hejmarên taybetî li ser felsefê, li ser dîn, li ser îdeolojiyan jî amade bikin.

Heta ji me bê, em ê wergerên ji zimanên orjînal bikin. Ji niha ve hevalên me li seranserê dinyayê dest bi wergerên ji zimanên mîna îngilîzî, almanî, fransî, tirkî, swêdî, erebî û hwd. kirine.

Kurdo/Kurdê, ger tu dixwazî em bigihîjin pîvana dinyayê û zimanê me têkeve nava refên zimanên dinyayê, divê tu jî niha ve haziriya abonetiya NÛDEM Werger bikî. NÛDEM Werger ya te ye, ya zimanê te ye, ya milletê te ye!

NÛDEM Werger di nêzik de derdikeve!

NÛDEM

Kovara hunerî, edebî û çandî

Xwedî û berpirsiyarê giştî
Chief Editor

Firat Cewerî

Hejmar 13

Bihar: 1995

Şerdên abonetiye (salek)

Swêd: 190 Sek

Welatên din: 50 \$

Institution 260 Sek

Postgiro: 636 36 25-2

ISSN: 1103-1964

Wêneya bergê: B. Haco

Pergala berg û rûpelan: Nûdem

Hewkar: Mehmed Uzun, Naci Kutlay, Z.
Zinar, Xelîl Duhokî, Hesencê Metê, Husên
Dûzen, Sebrî Botanî, Havîz Qazî, Ş. B. Soreklî,
Bedîrxan Epözdemîr, Tosinê Reşîd

Navnîşan/Address

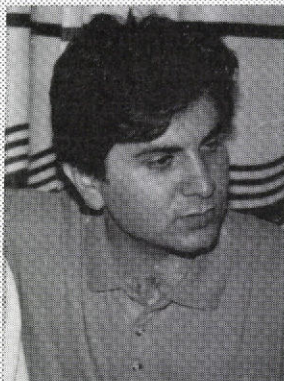
Termov. 52 2tr.

175 77 Järfälla-Sweden

Tel û Fax: 8-583 564 68

NAVEROK

- 4 BERPIRSIYARIYA NIVÎSKAR ♦ **Firat Cewerî**
- 6 SEREDANÎ ♦ **Seydoyê Kûso**
- 7 SÎNOR ♦ **Tosinê Reşîd**
- 10 MALCOLM X ♦ **Mihemed Dehsiar**
- 18 SELÎM BEREKAT ♦ **Mervanê Keleş**
- 21 MÊRXASIYA BI TIRSÊ VE RAPÊÇAYÎ ♦ **M. Aydogan**
- 31 GUNNAR EKELOF ♦ **Werger: M. Alî Kut**
- 35 BEND Î METELOKÊN KURDÎ ♦ **Havîz Qazî**
- 37 DEMA RONAHIYÊ ♦ **Şerefxan Cizîrî**
- 44 DÎVÊ TURKIYE... ♦ **Werger: Şefîk Kaya**
- 46 ROMANA THE DIPLOMAT ♦ **Sebrî Botanî**
- 48 BILA ZULMA TE ZÊDE BIBE ♦ **YAŞAR KEMAL**
- 59 BÊJINGA GÛMANAN ♦ **Rûxweş**
- 60 MIROV ÇAWA HELBESTAN DINIVÎSÎNE ♦ **Mayakovskî**
- 65 ÇAR MIST XWELÎ ♦ **Şahînê B. Soreklî**
- 69 ŞÎRETÊN EHMEDÊ XANÎ ♦ **Nûredîn Zaza**
- 70 SÊ JINÊN KURD ♦ **Zeynelabidîn Zinar**
- 78 EMPEDOKLES ♦ **Mustafa Düzgün**
- 84 HEVPEYVÎN BI CAN YÜCEL RE ♦ **F. Cewerî**
- 95 DÎLÊN ŞIKESTÎ ... ♦ **Xelîl Duhokî**
- 102 KOVARÊN KURDÎ LI SÛRIYÊ ♦ **Lokman Polat**
- 105 TEFSÎRA QURANÊ YA BI KURDÎ ♦ **Z. Zinar**
- 107 ... DANASÎNA PIRTÛKAN

Firat Cewerî

BERPIRSIYARIYA NIVÎSKAR

Jean Paul Sartre nivîsa xwe ya bi navê "Berpîrsiyariya Nivîskar" bi gotineke Dostoyevskî dest pê dike. Dostoyevskî dibêje: "Her mirov li hember her kesî jî her tiştî berpîrsiyar e." Paşê, Sartre nivîsa xwe weha didomîne: "Her almanê ku li dijî rejîma Naziyan şer nekiribin, em wan berpîrsiyarên wê rejîmê dibînin. Te divê bila li ba me be an li welatekî din be, ger zilmeke nijadî an jî aborî hebe û mirov vê yekê eşkere neke û li dij dernekeve, mirov jê berpîrsiyar e."

Nivîskarê navdar Yaşar Kemal jî ji ber ku di sala 1980'ê de bi dengê bilind li dijî cûnta leşkerî derneketibû, wî van salên dawî xwe mîna yek ji sûcdaran didît. Wî di gelek xebereyan xwe de digot: "Ger mehkemeyeke mafên mirovan li dar bikeve, ez ê di wê mehkemeyê de mîna sûcdarekî mafê mirovatîyê werime mehkûmkirin."

Mîna tê zanîn Yaşar Kemal bi nivîsa xwe ya di kovara alman Der Spiegel de ji bin wî barî û ji bin wî kabûsê ku ev panzdeh sal in destê xwe xistibû qirika wî, derket, rûmeta xwe ya nivîskariyê û rûspîtiya mirovatîyê bi dest xist. Kemal di nivîsa xwe de li ser avakirin û zulma Cumhûriyeta Tirkîyeyê ya li ser kurdan radiweste û resimekî wê yê hovane radixe ber çavan. Orjînala wê nivîsa ku çend hefteyan dinya hejand û çapemeniya dinyayê mijûl kir, ji aliyê Felat Dilgeş ve ji bo xwendevanên Nûdemê jî tirkî hatiye wergerandin.

Sartre di cihekî din yê nivîsa xwe de dibêje: "Gava nivîskarek di derheqa vê an jî wê rewşê de deng neke, mirov dikane jê bipirse: Te jî bo çi behsa vê kir lê behsa wê nekir? Ger tu jî bo guhertina hin tiştan dipeyivî, tu çima ne vê lê dixwazî wê biguhe- rînî? Tu çima dixwazî ku çapa pûllan were guhertin, lê naxwazî li welatekî zilma ku li cihûyan dibe rabe?"

Heta niha rewşenbîr û nivîskarên tirkên jî li dû gelek guhertinên dinyayê bûn, li dij diktator û sazûmanên nedemokratîk bûn, ji bo azadî û rizgariya hemû welat û gelên bindest bang dikirin, lê wan kurdên ku ji aliyê karbidestên wan ve dihatin pelçiqandin, ji hemû mafên xwe yê demokratîk û mirovî bêpar bûn, nediditîn; an jî diditîn, lê bédengî dipejirandin. Navdarek dibêje: "Gava li civatekê neheqî li yekî bibe, ew nîşana ku wê di pêş de neheqî li hemû civatê bibe ye." Xuyaye, neheqîya ku li kurdan dibe, neheqîya ku li edebiyat û edebiyatvanên kurdan dibe, êdî serê wê digihîje tirkên jî, digihîje edebiyat û edebiyatvanên wan jî. Loma di gera Derya Reş ya ku ji çarsed nivîskarên ji sî welatên cihê pêkhatibû de, yek ji nivîskarên tirk yê navdartiştin Orhan Pamuk di sohbetên me yê taybetî de digot: "Divê em ji nivîskarên kurd û tirkên komîteyan çêbikin û li dijî vê neheqiyê dengê xwe bilind bikin." Herweha pêşniyaza dengbilindkirina li dijî neheqîya li ser kurdan ji aliyê helbestkarên navdar Can Yücel, Arif Damar û romannivîs û senarîst Vedat Türkali jî dihat. Me di vê hejmarê de bi helbestkarê tirk yê navdar Can Yücel re, li ser kurdan û riyên çareserkirina pîrsa kurdan hevpeyvîn çêkir. Mîna ku di bersivên wî de jî diyar dibe, êdî rewşenbîrên tirkên jî ji wê sazûmana Tirkiyeyê aciz bûne, dixwazin li dijî xwînrijandina wê rawestin. Hevpeyvîna bi vî babetî yê bi nivîskarên tirkên re wê di hejmarên pêş de jî bidome.

Di van demên dawî de termên "ekol", "ronesans" û "dema ronahiyê" di nava kurdan de pirr têtê bikaranîn. Hin kes behsa êkolên edebiyata kurdî dikin, hin kes di întelektuelî û hişyarbûna kurdan de behsa ronesans û dema ronahiyê dikin, hin kes jî li dijî van hemû terman derdikevin û civata kurdî civateke paşdemayî, jihevdeketî, birakuj û dûrî zanistiyê dibînin. Xuyaye wê ev munaqeseya han demeke dirêj dom bike. Şerefxan Cizîrî di nivîsa xwe "Dema Ronahiyê" de civata kurdan ya îro beramberî civatên dema ronahiyê dike û bi mînak nîşanên dema ronahiyê tîne ziman.

Nivîskarê Nûdemê yê nû Mihemed Dehşîwar di vê hejmarê de li ser jiyana û nêrîna lehengê emerîkî Malcolm X radiweste û jiyana wî ya balkêş ku bi trajedî dawî tê, bi civat û kultura kurdan ve girê dide. Ev quncika ku me bi navê "Lehengên Civakî" vekirîye wê dom bike. Di hejmarên pêş de jî, em ê ji pênûsa Dehşîwar li ser Gandhî, Martin Luther King, Nelson Mandela û hwd. bixwînin. Em bawer in ku nivîsên di vî babetî de valahiyekê di Nûdemê de dadigirin. Herweha wergera Süleyman Demir ya ji Mayakovskî "Mîrov Çawa Helbestan Dinivîsîne" jî di warê xwe de nivîseke balkêş e. Ev nivîs jî wê di çend hejmaran de bidome..

Bi hêviya ku wê cenawirên welatê me mîna "cenawirên ku di neynika hunerê de spehî dibin" mervan bibin, ez Newroza we ji dil pîroz dikim. ✍

SEREDANÎ

Di şevêk reş de
ba çû seredaniya baranê...
di rê de rastî ewran hat,
yên ku ji baranê qeherîbûn,
ji ber ku wê xwe guhertibû teyrokê,
û roniya hîvê gemarî kiribû,
Dilê ba şikestî ji ber kirina baranê...

Ba vêca bi rê ket ber bi seredaniya berfê,
di rê de rastî daristanekê hat,
ya ku li ber mirinê bû,
wê nedikarî êdî bîhna xwe hilde,
ji ber ku berfê xwe guhertibû heriyê,
û li ser wê bariyabû,
Dilê ba şikestî ji ber kirina berfê...

Ba çû seredaniya tavê,
di rê de rastî deryayeke bêav hat,
ya ku bi tîrêjên tavê hatibû ziwa kirin,
Dilê ba şikestî ji ber kirina tavê...

ba biryar da,
vegeriya mala xwe,
di xewa xwe de
xwe guhert tofanekê,
hêvîdariya dinyayekê kirî,
dinyayek
tîjî aşî,
tîjî hevaltî,
tîjî azadî...

Seydoyê Kûso

SÎNOR

- Were em bibezin, ka ji me kî zû digihîje qotê çiyê.

Mehmed nizanibû Husênê kurmetê xwe çawan mijûl bike. Husên ji serxetê hatibû, kurxal û kurmet cara yeke-mîn hevdu didîtîn. Herdu jî çardeh salî bûn.

Husên amade bû:

- Were, got.

- De ka em li kêleka hev rawestin, hema min got sisê, em ê bibezin. Mehmed got û bi milê Husên girt.

- Baş e.

-Yek, du, sê.

Mehmed destê Husên berda û bêyî li dor xwe binihêre da hevrax. Husên berê hinekî bi şûn va ma, lê paşê hat ji kurxalê xwe derbas bû û berî wî gihîşte serê çiyê.

- He, çawan î.

Hilke-hilka Husên bû û zîpikên xwîdanê ser enî û rûyê wî di çûrisîn.

- Baş im, ez ê çawan bim.

Bêhna Mehmed nedihate ber û dengê wî dihatê birî-nê.

- Ji te tirê ku min bixwesta ez ê nikaribûma berî te bi-gihîştima serî. Lê min got mêvan e, xatirê wî nekevim.

Piştî hinekî bîna Mehmed hate ber, got.

- Erê, lê çawan, lema usa bîn çikyayî. Welle te bikari-bûya, te li mêvantîyê nedinihêrî.

Her yekî li ser kevirekî rûniştî, bi milê potê xwe xwîda-na ser çavên xwe paqij dikirin. Hê demeke dirêj bîna wan nedihate ber wan.

Ji bakûr bayekî nermî û hênîk dihat. Rast e hinekî sar bû, lê ew ba li xortên kesirî xweş dihat. Ewana ser qotê topekî ne bilind bûn, dora wan beriya Mêrdînê, ku ji ba-kûr bi cêrga çiyayên bilind qut dibû. Binatara wan çe-

TOSINÊ REŞÎT

mê Dicle bû. Alîyê rojhilat jî ser asoyê bi zincîra çîyayên bilind qut dibû. Lê li alîyên rojava û başûr heta çav-çava bibire, berîya rast î bê serobin bû, tenê cî-cîya nolî lodên gîhê topikên biçûk ji rasta berîyê bilind dibûn. Li cîkî pir dûr erd û esman di nav xumamê da digihîştine hev.

Xêlekê şûnda, gava bîna wan hate ber wan, Husên destê xwe ber bi çîyayên li bakûr dirêj kir û got:

- A gundê me wa ye, ha, dibînî, li berpala wî çîyayê bilind. Binihêre li cihekî çawan xweş e.

- Bavê min ji min ra gotîye, wekî gundê we pir xweş e. Ne axir berê mala me jî li wî gundî bûye.

- Welatê me gişk xweş e, lê ne welatê we, kîjan alî dinihêrî, berîya hişkeholaya

Pîştî bezê kêfa Husên bi cîh bû û wî dixwest di her tiştî da serdestîya xwe nîşan bike. Ev gotin li Mehmed xweş nehat û wî jî xwest bi ten bersiva kurmetê xwe bide:

- Ew kîjane welatê we, welatê me. A, he-ta piştî wan çîyan jî Sûrîya ye. Em vî sînori nas nakin û rojek bê em ê axa xwe ji we bistînin.

- Çi, çi, ew kî ji te ra got, wekî ew Sûrîya ye, Husên bi metelmayî pirs kir.

- Kî got! Kî gerek bêje, meelimê me got, kî got. Yan dibe meelim weke te nizane, Mehmed usa bi xwe bawar got, qey bêjî gotina wî kêrta kêvîr e.

- Meelimê te, meelimê te qet bi tişteki nizane. Ha, ha, Husên guve kenîya.

- Welatê me, Sûrîya. Sûrîya ji ku hat. Ev axa gişk ya tirkî e, kafîra welatê me perçe kirîye û ji xwe ra sînori danîne. A, wî alî binihêre, Husên destê xwe dirêjî başûrê kir, heta çavê te dibîne welatê tirkî bûye. Di dinyayê da dewleta lape zor Tirkîya ye,

miletê lapî baş, milletê ji şerefa misilmanan ra xwedî derdikeve, milletê tirk e û ez serbilind im, wekî tirk im.

Husên usa zû-zû dipeyivî, qey bêjî ditirsîya yek navbirîyê bide gotinên wî û ew nikaribe gotinê xwe bibe sêrî.

- Pah, pah, çû derkete ku, ha. Îcar bi gotina te tu tirk î, erê? Mehmed xwest kurmetê xwe hinekî nerm bike.

- Erê, ez tirk im û meelimê me ez begçîyê zimanê tirkî kîvîş kirime. Gava şagirt di nav gund da, an jî di malên xwe da bi zîmanekî din dipeyivin, ez ji meelim ra dibêjim û meelim wan ceza dike. Zarokên gund gişk ji min ditirsîn, Husên qure-qure got û bêyî li benda gotinên Mehmed bimîne ji cîyê xwe rabû û berê xwe da gund.

Mehmed qasekê usa rûniştî ma û mêze dikir, ka Husên wê çi bike. Lê gava dît, ku Husên berê xwe daye gund û qet li pişt xwe jî nanihêre, ew jî bêyî dilê xwe ji cî rabû û da pey Husên.

Di rê da herdu jî bêdeng bûn û usa jî gihiştine malê.

- Xwedê bike yeke xêr, ew çi bûye, rûvîyê reş di navbera we ra baz daye, Pîrik li hewşê rastî wan hat. Kuro, Mehmed, emrê te kin be, ne kurmetê te mêvan e, te çawan bi wî ra şer kirîye.

- Şerê çi, pîrê, kî ji te ra got, wekî me şer kirîye, Mehmed hêdika di ber xwe da got.

- Lê ji bo çi hûn herdu jî usa werimîne û bi hev ra napeyivin.

- Ez nizanim, ji Husên pirs bike, Mehmed got û ber bi malê çû.

- Çima ji min, bira ji te pirs bike. Bêje, bira pîrê ji bizanibe ka meelimê te te çawan fêr dike, Husên pir bi gotinên xwe bawar bû.

- Tişt nabe, kurê min, tu kurekî zîrek î,

tu ji pîrka xwe ra bêje ka we li ser çi li hev ne kirîye.

Pîrikê destê xwe da ser milê Husên.

- Mehmed dibêje heta gundê me, çîyayê me jî pêra gişk Sûrya ye. Meelimê wî usa ji wî ra gotîye.

- Tu jî dibêji heta Şamê welatê tirkên e, lê kî tu usa fêr kirî, Mehmed vegeîya ser Husên.

- Min navê Şamê hilnedaye, ew jî te ji ber xwe derxist.

- Lê heta çavê te dibire çîye? Digihîjî Şamê êdî.

- De tu çawa fam dikî ew karê te ye.

- Hilbet karê min e, na bi gotina te be, tu tirk î, -Mehmed fikirî ev gotina wî wê serê lodê bigire.

- Erê, ez tirk im, lê gotina te çîye, -Husên dîsa quloz bû.

Pîrê, ku heta hingê guh dida wan û dixwest bizanibe li ser çi dilê wan ji hev maye, dît wê dîsa germ dibin û ew dane rawestandinê.

- Hela sebir bikin, sebir bikin, Pîrê got. Ger wîlo here hûn ê bi dara rabine hev.

Pîrê demeke kurt bêdeng ma, paşê gotina xwe domand.

- Her yekî ji we li gorî gotina meelimê xwe dibêje, ne?

Herduya jî bi erênî serên xwe hejandin.

- Usane meelimên we herduya jî derewa dikin, Pîrê serê xwe bilind kir û bi fen li çavên wan nihêrî.

Xorta metel mayî li çavên hevdu nihêrîn.

- Erê, erê, derewa dikin, usa li çavên hevdu nenihêrin. Çiqas min bihîstîye, çiqas ez bi vê nexwendîtiya xwe zanim, vî alî sînora jî, wî alî sînora jî welatê kurdan e û li herdu alîyan jî ji berê da kurd dijîn. Hela

berê qet ev sînorên ha tunebû jî. Ez nizanim ev sînora kî danîye, lê va ye keça min li serxetê dijî, kurê min jî li vira, li binxetê.

Pîrê hinekî fikirî, bi ser da zêde kir,

- Malxuyê min, kalkê we yê rehmetî di şerê Şêx Seyîd da şehîd bû. Wan hingê dixwestin dewleta kurdan ava bikin. E, di dû ra me qet çi dît, çi nedît. Ji zilma tirkên nîn bû me gund û warên xwe hîştin, hatin derketine vira.

Herdu xort di cîyê xwe da rawestîyabûn û nedilipitîn. Pîrê di serên wan da her tişt tev li hev kiribû.

...Hilbet wê rojê xorta ewqas jî bawariya xwe bi gotina pîrê neanîn, "ew çawa bû, ku meelimên wan heduya jî derewan dikin. Ne axir meelim merivne xwendî û zane ne û timê tiştên rast dibêjin."

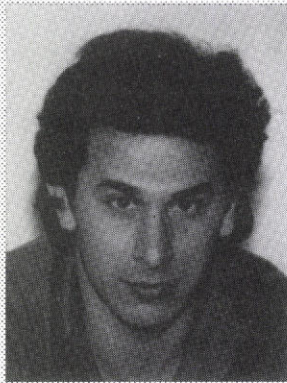
Lê gumanê êdî di dilên wan da cî girt, çavên wan vekirin. Ji wê rojê da "dewleta kurdan" û ew sînora ji wan ra bûne xem.

...Sal buhurîn. Xortan ji mirovên zane pirsîn, kovar û rojnamên li ser kurdan xwendin, bi rêxistinên kurdan, yê sîyasî va pêwendî çêkirin.

Û rastî ji bo wan ronî bû.

Niha Hesen bûye Azad, Mehmed jî bûye Serbest û herdu jî "Kalaşnikof" di milên wan da, li çîyayên Kurdistanê ji bo azadiya gel û welatê xwe şer dikin.☞

15 06. 94

Mihemed Dehsiwar

MALCOLM X

(1925-1965)

Di dîroka mirovaniyê de gelek meriv hene ku di civaka xwe de cîhekî giring û taybetî girtine. Ew jî awayên civakî û siyasî bûne pêşevanê civakê; li ser der-dora xwe tesîrek mezin kirine û di dinyê de bûne şexsiyetên leheng û birûmet. Civak bi fikir û ramanên wan, bi zanebûn û pêşevaniya wan gihîştine pergala nuh; azadî û rizgariya xwe.

Şexsiyetê leheng ên wek Martîn Luther, Gandî û Mandela ku hîmdarên damezrandina civakî yên gelê xwe bûn; ne tenê di nav neteweyên xwe de, her wiha li çar aliyê dinyê hatine nasîn û ji tekoşîna gelên bindest û civakên paşdemayî re bûne tîmsalên rêzaniyê. Ji çar aliyên dinyê gelên bindest û belengaz li hember koletî û bindestiyê jî fikir û ramanên wan fêde girtine, ew jî bûne lehengên azadî, aştî û wekheviyê.

Çi heyf û mixabin, gelek jî van kesan di jiyana xwe de qedr û rûmeta xwe jî teref civakê negirtine, civakê wan di saxiya wan de ew bi serê xwe û tenê hiştine. Ji bilî vê jî ew jî aliyê hêzên reş û tarî yan jî rasterast bi tiliya wan jî teref hinek hemwelatîyên xwe ve hatine kuştin. Îcar di civakên paşdemayî de wendabûna kesên wiha, civakê bê rêçûdirb dihêlê; tarî û bêbaweriyê, belavbûn û bêîktîdariyê dixê nav gel. Ya herî xirab jî ew e ku ev leheng jî teref hevvelatî û hetta jî teref hevalên xwe bîn kuştin.

Di dîroka gelê Kurd de -ya kevnare jî û ya nuh jî- gelek rewşên wilo hatine jiyîn. Piraniya serhildan û berxwedanên Kurdan, bi birakujî û xweneyartî têkçûne. Kurd, di gelek serhildanên xwe de biserketine, dewlet û koloniyên xwe jî avakirine, lê bextreşî tiliyên dijmin ew jî hev tarûmar kirine. Gelek lawên Kurd, egîten Kurd bi tiliyên dij-

min ji teref "Kurdên" bêbext û xwefiroti ve hatine kuştin an jî "firotin". Rewşa Malcolm X û jiyana wî bi tevayî nebe jî, bi gelek awayên xwe û bi taybetî jî kuştina wî ya ji teref hevvelatîyên wî, dişibe rewşa Kurdên ber bi 2000 salan ve.

Jiyana wî û tekoşîna wî û di fikir û ramanên xwe de saxlembûna wî ji min re balkêş hat. Belê her wiha saxîkbûn û ne xweser fikirandina wî jî ji min re balkêş hat. Lewra jî min xwest li ser Malcolm X lêkolîn bikim û hinek agahdarî di derheqa jiyana wî de pêşkêşî xwendevanên Kurd bikim.

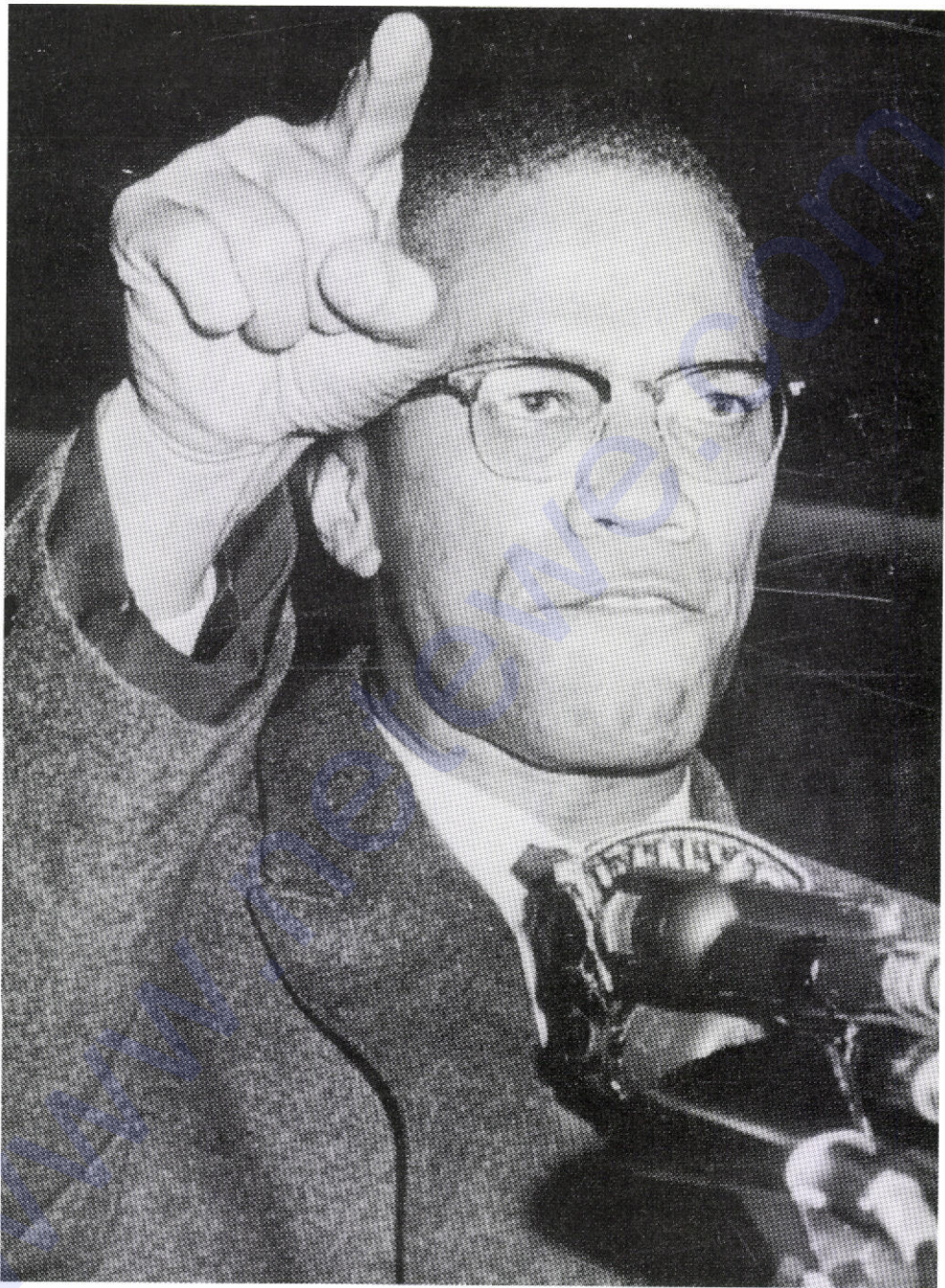
Malcolm X jî yek ji wan lehengan e ku li ser civaka xwe tesîrek mezin kiriye û li çar aliyê cîhanê hatiye nasîn. Tekoşîna wî ya li hember nîjadperestên Amerîkayê (Ku Klux Klan û yên din) û ji bo azadî û rizgariya reşîkên Amerîkayê, ew li seranserê dinyayê wek pêşevanekî reşikan dixist rojeva gelên bindest û koledarên serdest.

Malcolm ji malbateke belengaz tê. Bavê wî Earl Little keşeyekî reşîk û diya wî Louise jî jineke Îndiyan bû. Louise jîna Earl a duyem bû. Ji jîna wî ya berê sê zarokên wî hebûn. Louise jî jê re şeş zarûk tîne dinyê. Malcolm jî jîna duyem, di 19-ê gulana sala 1925-an de li bajarê Omaha ku dikeve herêma Nebreskayê, wek zarokê 7-a tê dinyê. Hîn ew şeş salî bû, bavê wî jî aliyê Ku Klux Klan, rêxistina nîjadperestên spî ve tê kuştin. Şeş zarok di stûyê dê ya belengaz de dimînin. Karmendên sosyalê, ji ber baxiziya xwe, belengazbûna malbatê û şemûzbûna Malcolm, zarûkên piçûk li malan beladikin û malbat jî bi vî awayî ji hev tarûmar dibe. Her du zarokên mezin di zarokîya xwe de ji mecbûrî dev ji dibistanan berdidin û dest bi kar dikin. Zarokên din jî li malan an jî li êtîmxaneyan tên belakirin.

Malcolm bi xwe him di zarokîya xwe de pir şemûz û belakir bû û him jî di xortaniya xwe de pir caris serberda bû. Xortekî pir jîr bû û serê wî gelek dişuxilî, lê di wê demê de rewşa reşîkên Amerîkaya Yekbûyî pir xerab bû û îmkânên xwendinê û xwegihîstandinê gelek kêmtir bûn. Malcolm jî wek hezaran reşîk, piştî çend tecrûbeyên xwendinê ket zaboqan.

Her çiqas ev ji piraniya şagirtan zîrektir û zanetirbe jî, rengê wî reş bû û îmkân û deriyên xwendegehê jê re girtîbûn. Malcolm dixwest bibe ewûqat; lê çaxê mamosteyê wî vê gotinê bihîst, pê kenê xwe kir û ew ket listeya reş. Li ser vê yekê Malcolm dev ji dibistanê berdide. Piştî dev ji malbata ku ew xwedî dikir jî berdide lê dikeve zarokxaneyê êtîman. Malbateke spî ew digrin cem xwe û wî weke sûcdarekî çendeyekî xweyî dikin. Lê malbat jî ber jîrbûn û çeknasiya wî gelek jê hez dikin û alîkariya wî dikin. Dê Malcolm piştî di serpêhatîyên xwe de, vê malbata spî yekem kesên spî ku alîkariya wî kirine û firqa rengan neanîne ber çavan bihesibîne.

Malcolm zû bejin davêje û tiştan gelek zû fêr dibe. Ji ber wê jî malbata rengspî destûra wî dide ku here ji xwe re bixebite. Ew bi alîkariya wan destûrê ji karmendên sosyalê jî digre û dest bi kar dike. Gelek cîh û karan diguhirîne, lê ew li tu deverê cîhnagire. Piştî çend karên kêmtir-meaş li cem grûbeke mafyayê dest bi karên dizîn û şêlandinê, sextekariya lotterî û tevlihevîkirinê dike. Bi wan re fêrî kişandina esrar, eron û afyonê dibe. Ew jê re dibe weke jiyana rojane; esrar û eroînê wek çixareyê bikartîne. Li wir jî pê nagire; nexweşî dikeve navbera wî û hevalên wî û ew dibin dijminên hev. Ji bo ku nê kuştin an jî nekuje; li ser

Malcolm X

pêşneyariya hevalekî xwe, xwe ji wê bajarî dide alî.

Ruhiyeta bindestbûnê û di nav nijadperestîya dijwar, ew dixin bin komplekseke xirab. Lewma jî li ser pêşniyara hevalê xwe dixwaze rengê porê -tevî ku porê wî ber bi sorî ve jî diçû- sortir bike û xingalokiya wî bi şiklekî rast bike. Ji bo wê jî bi derman û kremên curbecur rû û porê xwe dixist bin îşkence û tadeyiye mezîn. Ji ber êşa wê, Malcolm bi rojan nikaribû serî deyne.

Piştî demekê ew û hevalekî xwe tevî du jinên zer dest bi şêlandina malan û avahiyan dikin. Bi beşdarbûna xortekî niv-reşik xwe bi qewettir dikin lê çi pereyê tê jî didin eroînê û diqşînin. Dema xwe li bar û pavyonan derbas dikirin û diravên ku dihatin bi van teheran tewa dibûn. Piştî fêrbûna jiyaneke wiha, pere xwe di destan de nagirin. Ew jî him ji bêdîqqatî û him jî serxweşbûnê dikevin nav lepên polês û dikevin girtîxaneyê.

Di eslê xwe de cezayê dizîn û şêlandinê diviya ku du-sê sal bûna, lê ji ber ku ew reşikbûn û dostikên wan jinên spî bûn, dadgehê her yekê heşt sal ceza dan wan û jinikên spî jî bi kefaletê tîr berdan. Edaleta (!) dadgehê jî bi vî awayî xwe diyar dike.

Dema ku Malcolm dikeve hepsê, lê pir zor tê. Dinya lê teng dibe û xwe wenda dike. Ji esrar û eroînê dûrketin wî hîn bêtir dixwe reşke xirab. Di hepsê de her babetên esrar û eroînê hene lê çi feyde pere tune ye. Di hepsê de zilamekî reşik dinase; ew bi xwe misilman e û dixwaze alîkariya Malcolm bike. Malcolm di destpêkê de guh nadê û heta jê tê xwe jê dûr dike. Her çiqas bavê wî keşe bû û derdora wî mesîhî bûn jî, ew bi xwe ji awayê olî ve bêbawer bû. Lê piştî demekê, rastbûn û baweriya wî, zane-

bûn û ciddiyeta wî li ser Malcolm tesîrek mezin dike.

Malcolm jê fêrî usûl têgihîştina pirtûkan dibe û dest bi xwendinê dike lê tiştekî ji xwendina xwe fam nake. Radibe ferhengê datîne ber xwe û him bejeyan him jî maneyên wan li ser kaxezê dinivîse. Tiştên ku famnake dubare dike û piştî jî ji xwe re bi deng dixwîne. Xwe ji dinyayê û girtiyan qut dike; tevaya dema xwe di pirtûkxaneya hepsê bi xwendin û nivîsandinê derbas dike. Dema razanê jî çaxê ku lembe tîr te-fandin jî li ber lembeya hucreyê xwe heta berê şevqê dixwîne. Jê re xewa zêde pêwîst nake, şevê du-sê seet tîr wî dikirin.

Di girtîxaneyê de xwişk û birayên tîr serredana wî jê re pesnê mislimantiyê û qenci-yên wê didin. Jê re qala serokê rêxistina Îslam Nation Elîjah Muhammed û pîroziya wî dikin. Ev ji Malcolm re dibe meraq û ew dest bi xwendina agahdariyên li ser Îslamê dike. Bi alîkariya hepsiye misilman to-be dike û dibe misilman. Piştî ku xwe fêrî namenivîsandinê dike, dest pê dike û her roj ji Elîjah Muhammed re name rêdike. Bi girtina nameyên Elîjah hîn pirtir dilşad dibe û xwe bi her awayî dide Îslamê.

Mirov ji der-dora xwe fêrî tiştên nuh dibe û li bûyerên dora xwe bi çavekî rexnerî dinêre. Kesên ku di dilên wan de xerabî heye, xerabiyê û yê qenc jî qencî û xweşiyê dikin rêberê xwe û li gora wan bîr û baweriyan kar û xebatê dikin. Malcolm vê rîya han ji xwe re rîyek pîroz dibîne û dixwaze di vê rê de kar bike. Çaxê ku ji hepsê derdikeve bi van bîr û baweriyan rasterast diçe cem Elîjah Muhammed, li ber destê wî tobe dike û dibe şagirtê wî.

Li Amerîkaya Yekbûyî gelek rêxistinên reşikan hene; Elîjah Muhammed jî serokê

rêxistineke gelek qels e ku jê re 'Îslam Nation' tê gotin. Elîjah zilamekî navsere bû û bi eslê xwe Hîndo-çînî bû. Li gorî ku ew serpêhatiyên xwe ji Malcolm re dibêje, ew di sala 1931-ê de li Detroitê rastî zilamekî bi navê W.D. Fard tê. Fard dibêje ku ew Qureyşî ye, ji aliyê Xwedê ve hatiye şandin û navê wî jî Mehdî ye. Elîjah bi xwe jî xwe wek qasidê Mehdî û her wiha yê Xwedê dibîne û li gora vê kar û xebatê dike.

Elîjah zêde propaganda nedikir û pirr bi dizî dixebitî, lewra jî rêxistina wî negihîştîye kamiliya xwe. Ji ber wê jî pêwistiya wî bi kesên wek Malcolm bêtirs û demagog hebû. Elîjah li gorî dîtîna û baweriyên xwe ders dide Malcolm û wî ji bo pêşerojê digîjîne. Ji aliyê din ve jî li medreseya xwe ders dide şagirtan û di civînên wir de propagandayê dikir.

Wek her fikrê ku nuh dikeve nav civakê, ew jî di destpêkê de pirr qels in. Kes li dora wan naxivê û pîraniya civakê kenê xwe bi wan dike. Lê demagojiya Malcolm û îna da wî bi ser dikeve. Ew rewşa reşikên bindest û koleyan baş dizane; dizane ku ew çî jiyanê dijîn. Eroîn, esrar, alkol, bindestî û şerpezetî... Malcolm bi zimanê wan, weke ku bi çakûçan li serê wan dixê diaxife. Şerpezetî, bindestî û belengaziya wan bi zimane-kî ku ew jê fambikin tîne bîra wan. Wan dawetî dîne îslamê û rêxistina di bin serokatîya Elîjah Muhammed ku 'qasidê' Xwedê bû dike. Zêde dom nake, gelek reşik ji bin 'patraxan' derdikevin û xwe li dora wî dicivînin. Dora wan roj bi roj ferah dibe û hevalên wan zêde dibin. Medya û rojnameyên welêt ji çar alî ve li ser Malcolm û rêxistina wî disekin. Her gavê wî ji çar alî ve dikeve bin kontrolê û di demeke kin de li her derî tê nasîn.

Ji ber vê serkeftina wî, Elîjah wî dike berpirsiyarê damezrandina mizgeft û medreseyan. Malcolm li çar aliyê welêt digere; li meydanan, xwendegeh û unîversîteyan jî gel re diaxife, wan îqna dike. Li gelek cihên ku reşik tê de pirr in mizgeft û medreseyên nuh ava dike û hevalên wî jî rêxistinên herêmî dadmezînin. Jê re jiyana şexsî namîne; ew bîstûçar seetên xwe dide kar û xebata xwe. Lew ew gihîştîye wê baweriyê ku şagirtiya Elîjah Muhammed ne kar û wezîfeyê hêsa ye û divê meriv ji bo fikir û baweriyên wî bê navbir bixebite.

Dîtîna û ramanên Elîjah Muhammed pirr tûj û ekstrem bûn. Ew reşikan ji hemû qewmîyetan mezintir, qewtîr û kevntir dibîne. Li gora Elîjah "Çi wehî û pêxember hatibûn; ji bo reşikan hatibûn xwarê, kaînat ji bo reşikan hatibû avakirin û kesên din bê xwedî şexsiyet bûn. Pêwîst bû reşikan li hember 'şeytanên spî' yan şoreş bikin û dewleta reşikên misilman ava bikin." 'Şeytanên spî' bela serê cihanê bûn û cihê wan mezel û cehneme bû!" Gelek êşkere û berbiçav e ku kesên mirovperwer û demokrat ji azadî, aştî û wekhevîyê ne aciz in; ango ew daxwazên wan bi xwe ne jî. Bindestî, perçebûn û birçîtî yekemîn dijminê mirovî û demokrasîyê ye. Her wiha xwe ji koletî û bindestîyê rizgarkirin jî dîtineke pîroz û muqaddes e. Lê nijadperestîya bi vî awayî û dijmanîtiya gelên din, bi kêrî tu gel û neteweyan nayê. Ew tenê zerar dide dora xwe. Netewekarî û welatparêzî dîtineke pîroz e û tê de cihê dijmanîtiya gelan tune ye. Nijadperestî wek dîtîna xwe dixê quncikên tarî û nakokiyên mezin dixê nav gel û neteweyan. Ew her wiha zerarê dide gelê xwe.

Malcolm bi xwe jî heta ku ji rêxistinê tê

avêtin vê îdeolojiya ekstrem û nîjadperestiyê diparêze û di nav gel de bele dike. Anagorî Malcolm reşikên Amerîkayê tevî jîyan, xwarin, vexwarin û ruhiyeta xwe hatibûn serşûştin û asîmîlekirin. Diviya ku ew 22 milyon reşikên bindest û serşûştî pêşî mejûyên xwe ji baweriya 'şeytanên spî' rizgar bikirna û bi mejûyê reşikîti û tenê ji bo reşikan kar bikirna. Dîtinên Malcolm ji awayên usûl ve jî ji dîtinin serokên reşikan ên din cuda bûn. Ew û gelek serokên reşikan, di serî de jî Martîn Luther King diketin nîqaşên mezin. Malcolm dîtinên Martîn bi passîvtiyê rexne dikir û serhildana bi şer û şoreşê diparast. Wî di vî awayî de wiha digot: "Ger meriv aliyê rûyê xwe yê din jî pêşkêşî serdestan bike, dibe ku meriv serê xwe jî wenda bike!" Wî li hember gotinên Martîn Luther ên menşûr ku li hember bi sedhezaran merivan digot "xewneke min heye!" wiha digot: "Ez kabûsê (xewna tarî) temsîl dikim.

Malcolm bi dîtinên ekstrem û tûj û her wiha bi demagojî û zanebûna xwe zêde hat naskirin û axaftin. Helbet zêde hatin nasîn û zêde bi qedirbûn dê gelek kesan jî aciz bikirna. Meseleya "giyayê hewşê tahl e" tê serê Malcolm jî. Ew ne tenê ji aliyê serdestan, her wiha ji aliyê beşek reşik û hetta ji teref hevalên xwe jî tê çavreşkirin. Gelek hevalên wî û bi taybetî jî du zarûyên Elîjah bi xwe jî ji pêşdeçûn û biserketina wî aciz dibûn û li cem bavê xwe bi çavreşî davêtin Malcolm. "Malcolm tenê ji bo navê xwe xebatê dikir û çavê xwe berdabû cihê Elîjah Muhammed." Elîjah di destpêkê de ji van gotinan bawer nake; jî ber ku Malcolm di her axaftina xwe de wî weke serokê xwe pêşkêşî dikir, bi navê wî rûdinişt û bi navê wî radibû. Hebûn û tunebûna wî bi Elîjah

bû. Lê tevî vê jî şik dikevin dilê wî. Gotin û propogandayên di dijî Malcolm cihên xwe digrin.

Tê gotin ku "xweyê mirî kor e"; îcar Malcolm jî ji van dek û dolaban bêxeber, jî jin û zarokên xwe dîr li çar aliyê welêt digeriya û xebatê dikir. Çaxê birayekî Malcolm li rêxistinê û bi taybetî li Elîjah Muhammed dikeve şikê ku hinek nebaşî çêdibin û ev êşkere dibe; ew jî rêxistinê davêjin. Di ser de malbata wî û Malcolm bi xwe jî pêwendiyên xwe ji birayê xwe qut dikin. Ew bi serê xwe tenê dimîne û li ser propogandayên li dijî wî yên ne di cih de xwe wenda dike û piştê jî dîn û eware dibe. Her wiha kurekî Elîjah bi xwe jî li bav û birayên xwe yên mayîn rexne dike, lê ew jî ji rêxistinê tê îxraçkirin.

Malcolm bi xwe jî bi van tiştan dihişê. Pê dihişê ku zarûyên Elîjah û derdora wî rêxistinê li gor hesabê xwe bikartînin û roj bi roj dewlemend dibin. Her wiha pê dihişê ku Elîjah Muhammed; serokê Îslam Nation û 'qasidê' Xwedê, roniya çavên wî bi hinek keçikên sekreter re maye û jê çar zarokên bê nîkah hatine dinê. Dinya Malcolm hildiveşe û serobino dibe. Rojên wî dibin şev û şevên wî jî dibin tarî. Lê ew di destpêkê de van gotinan wek leystikên dijmîn qebûl dike. Piştî ku bi her du jinikan re diaxîfe û zarokên wan dibîne rewşa wî hîn xerabtir dibe. Di ser de ji malbata Elîjah tu alîkarî jî nagirin. Lê heta ew rastiye ji Elîjah bi xwe jî nabihîze, xwe wenda nake. Lê dema ku bi Elîjah re diaxîfe rewş diguhere. Li gorî Elîjah Muhammed pêwendiyên bi van jinikan re tiştêkî pîroz e û ji aliyê Xwedê ve hatiye biryardan. Pêwist e ku nesla wî li her derî bela bibe. Ji xwe pirraniya pêxemberan gelek jinan ji xwe re anî-

bûn û 700 jinên Hz. Suleyman hebûn!

Malcolm demekê xwe ji her tiştî dûr dike û hê bi çavekî rexnegirî li xwe û hevalên xwe dinêre. Ew serokê ku herkesî bi serê wî sond dixwar û hewqas xwedî rûmet bû, ketibû çî halî! Çawa heta niha li ser vê meseleyê lêkolîn nekiribû? Malcolm hê rastiya ku birayê wî û kurê Elîjah gotibû qebûl kir. Tevî vê jî demekê qet tiştek nekir û li malê tevî jin û zarokên xwe ma. Lê rêxistin û zarûyên Elîjah ji niha ve bîra wî dikolan û di derheqa wî de gotinên ne xweş digêrandin.

Çaxê ku Kennedy tê kuştin, rêxistin biryar dide ku tu kes û bi taybetî jî Malcolm di derheqa kuştina wî de tu gotinan nebêjin. Malcolm jî ji saftiya xwe û ji dek û dolaban bê xeber, li ser pîrsa rojnamevanan bersîveke ku ne li hesabê Elîjah tê dide. Elîjah Muhammed piştî gotara wî bangî Malcolm dike, ew 90 rojan ji rêxistinê dûr dixê û mafên axaftinê jê digre. Piştî destê wî ji her tiştî dikşînin û ji rêxistinê bi temamî davêjin. Malcolm hê pê dihise ku çî dek û dolab li serê wî hatine gerandin, lê îdî tiştekî ku bihatina kirin nemabû; vegeer jî bê fêde bû.

Malcolm bi moralekî ne xweş û sergêj xwe ji civatê dûr dike û piştî tevî kurê Elîjah bi xwe li New York City camiyeke nuh bi navê "Muslim Mosquo, Inc." ava dike. Piştî damezrandina medreseya xwe hêdî hêdî ji serî ve dest bi kar dikin. Îslam Nation û alîgirên wê, Malcolm û hevalên wî rihet bernadin; mala wî dişewitînin û malbata wî bi nivîs û telefon dixin bin tacîzê. Tevî vê jî ew dev ji karê xwe bernade û di dema hecîtiyê de diçe hecê.

Malcolm li vir gelek kesên ji cuda rengan dinase û bi wan re pêwendiyên wî xurtir dibin. Ew cihê ku diçe wek serokê dewlete-

kê tê qebûlkirin û li gelek welatên Afrîkayê wek mêvanekî gelek giranbiha tê xweyîkirin. Ew li wirê fêrî limêj û taetan dibe û bi gotina xwe dibe 'misilmanê jidil'.

Li Afrîkayê, di nav gelên ji her welat û ji her rengî de fikrên wî yên di derheqa neteweyan de jî diguhire. Îdî li gorî wî "nîjadperestî nekarê mirovantiyê bû" û "di nav rengspîyan de jî kesên baş û fidakar hebûn." Her wiha ji bo ku civak bê guhartin û pêşkeve, "diviya ku meriv dîrokê baş nas bikirna û rewşa îroyîn baş bianîna ber çavan." "Guhartina civakê bi têgihîştin û zanebûnê, ji hev famkirin û bi berxwedanê qewî dikaribû biguhriya."

Carina hinek tiştên piçûk an jî ne zêde balkêş jiyan û fikrên meriv diguhêrin. Zarokî û xortaniya wî di bin tade, perîşanî û rezîltiyê de derbas bûbû. Li kuçe û zaboqan bûbû araqvexwir û narkoman. Dizî, hîlebazî û tolazî bûbû karê wî yê rojane. Her gav û seet xetera kuştina wî hebû yan jî dibû ku ew yekî bikuje. Heta ku neket hepsê, hişê wî nehat serê wî. Di wir de fêrî xwendin û zanebûnê dibe, di wir de xwe digîjîne û li wir bêhna azadyê dike dilê wî. Piştî ku dibe endamê Îslam Nation û mirîdê Elîjah Muhammed jî çavgiirtî dîtînin wî qebûl dike û dibe nîjadperestekî dijar. Di nav 12 salan de li pîrraniya bajarên bakurê Amerîkayê medreseyan vê rêxistinê ava dike. Li dijî serokên rêşikan ên wek Martin Luther King û yên din nîqaşek zor derdixe û wan gelek rexne dike. Ji Elîjah re çavgiirtî kar dike û xwe bê qeyd û şert perçeyek ji wî dibîne. Ji bo wî neyartiya birayê xwe û gelek hevalên xwe yên ezîz dike.

Dîsa bi hişê xwe ve nayê. Dibêze ku serokê wî neheqî û firqûmêlûtiyê dike, guh nade. Sadîke ku serokê wî yê 'ruhanî' bi çend

sekreterên bîst salî re rabûrûniştiye, bawer nake. Di nav xwe de di cinciye û xwe nerihet hîs dike, lê naxwaze rastiye fêr bibe. Ji rêxistinê tê avêtin jî hê naxwaze jî bûyeran bawer bike. Ta ku qestî kuştina wî dikin û li her deverî di derheqa wî de bi nexweşî diaxifin û piştî jî wî ji rêxistinê dûr dikin, hê rewş bi çavekî rexnegirî tîr ber çavên wî. Xwuya ye ku ger neçûya Afrîkayê, dîtînen wî di pîrsa nîjadperestiyê de jî nediguhirîn an jî dê ew gelek wext bigirta.

Îcar vegera wî ya ji Mekke û Afrîkayê dibê heyteholeke mezin. Rojnamevan û spikerên medyayê dora wî digrin û wî di bin pîrsan de dihêlin. "Çima fikrê xwe di derheqa reng û gelan de guhartibû?", "Çima ji rêxistinê hatibû avêtin?", "Çima pêwîstiya rêxistînek nuh dîtibû?", "Dê reşîk û spî çawa karibûna bi hev re bijîyana?" pîrsên serreke bûn. Malcolm bi zîmanekî xweş û helîm bersîva wan dide lê disa jî dizane ku ew dê spekulasyonên xwe bikin. Malcolm îdî di îdeolojiya xwe de bi her awayî nerm bûye; di warê dijîminatîya rengspîyan de, di warê serokên reşîkan û rêxistinên wan de û di warê şêklê tekoşînê de...

Malcolm bi van fikrên nuh kar û xebata xwe didomîne. Lê neheqî û bêbextî xwe jî dora wî nade alî; xêrnexwaz û zîkreş gav bi gav li pey wî digerin. Ew û malbata xwe di bin xetereke mezin de dijîn. Ew rêxistina ku Malcolm jê re 12 salan kar kiribû û hazzir bû ku canê xwe di ber de fîda bike, bi

fortên kuştinê ew ditirsandin. Malcolm jî kuştinê neditirsîya, lewra wî zanibû ku dê bi kuştin. Lê bi destên hevvelatîyên xwe hatin kuştin... Ha ya herî xerab ew bû.

Rojêke serma a sibatê di sala 1965-an de li Harlemê li salona Audubon Ballroom civînek çêdibe. Dê ev civîn jî teref rêxistina wî ve bê amadekirin û wê Malcolm di vî civînê de biaxîfe. Ji destpêka civîne ve, berî ku Malcolm dest bi axaftinê bike bêhîzûriyek di hundirê wî de dest pê dike. Tu dibê ew dizane dema wî hatiye. Kurê Elîjah yê ku hevalê wî ye bi vî bêhîzûriya wî dihişê û dixwaze axaftina wî taxîr bike. Lê Malcolm bi ya wî nake. Piştî ku kurê Elîjah pêşaxaftina xwe diqedîne û Malcolm dawetî ser kursiyê mîkrofonê dike, çend reşîkên ku li pêş rûniştine û berî çend deqîqeyan bi zarokên wî re dileyîzin berî ku ew dest bi axaftina xwe bike Malcolm gulebaran dike.

Malcolm X, serokekî civaka reşîkan, azadîxwaz û welatparêz li gorî gotinan jî teref çend qatîlên ku jî serokê wî yê kevn Elîjah Muhammed re kar dikirin tê kuştin. Laşê wî di nav xwînê de dimîne. Doktor û hekim nikarin wî xilas bikin.

Ji nav civata reşîkan serokekî bi rûmet û xwedî qedir, bi fişekên dost û nasan tê kuştin. Guleke rengîn jî nav vî civaka bindest û perîşan tê qurmiçandin û stêreke bi şewq û ronahî li esmanan dixurice û wenda dibê.

SELÎM BEREKAT

Mervanê Keleş

Ji bo Reş û belek

Himhim

Şûrê bê

Di dimdim de

Xewnan

diçîne

Bi baskên Silêmanê dunikil

Deşta Qamîşlokê

temîz û dûz

dike

dilorîne

û

ranazê

li ber finda

AVESTA

wî

hehecîkên

tûpan

berzûr dibin!

"Silo" were:

Livîna sêwîyan

sar e

bi hilma

çemê

Hilêlîkê

xewnên xwe
dirêse!...

Xuşxuşa dehlê
sînoran
dişo
û
Bîstanên tiwan çivîkan
diweşînin
"Silo"
"Reş" û "Belek"
ez û tu ne
"Silo"
hestiyên tîltivîkan
di qewlikê kilê diya

min de

dibişkivîn
lê devê kêlikê
gî
rê
na

din!

Gola Qamîşlo
zuha dibe
û keroşkên
bêserî

dizê!

û dojah

bi toza agir

goşiyên

Xwedê

digvêşe kezebê!

bi mêranî

serhişkiya

Kurd

diparêze

û

“Bûka Mîra”
bi tiliyên TE
dihejmêre

Erê “Silo”
paşê
cewşenbaziya ba

û
avê
di
Pêşêra
hevdîtina
“REŞ” û BELEK”
de
pêk tê!...

Reş û Belek: di romana Selîm Berekat “Leşkerên Sermedê” de du dik in. Wan di romanê de rola qehremaniyê standine.

MÊRXASIYA BI TIRSÊ VE RAPÊÇAYÎ

Hîsên wî yên nostalgîk ji nişka ve bilind bûn. Di trêna binê erdê de, xweziya xwe bi demên berê anî. Mîna ku bibêje "Ka hevaltiya berê?" bi gazi-nî li çavên Azad nihêrî. Navê "Mehemed Elî", piştî dake-tina binya xetê, bûbû Azad. Vî navî ew bi du awayan şa kiribû; hem ji navê "Mehemed Elî" xelas bûbû û hem jî navekî bi Kurdî bi dest xistibû. Gava hinekan ji qestî bangî wî dikirin û digotin; "Mehemed Elî!"

Pirr hêrs dibû. Ji hêrsa hingî ewqas sor dibû, nema dizanîbû bê wê çi bigota. Lê wî dizanîbû ku ew çiqas hêrs bû-bûya, wê hevalên wî ewqas bêtir lê sor bûbûna. Ji ber vê, ji mecbûrî dev ji hêrsbûnê berdida û li ber hevalên xwe digeriya û digot:

- Lawo, ji bo xwedê li min weha nekin û ji bo ez jî vî Mehemed Eliyê ku bavê min kiriye bela serê min, xelas bibim, alîkariya min bikin.

Di malekê de gelek heval; ew û Azad jî di nav de, bi qa-sî şeş salan, bi hevdû re jiyabûn. Tev gelek zehmetî û problemên wê demê, bi hevdû re gelek wextên xweş jî bi-hurandibûn. Di wê pêvajoyê de, hewa wê hêlîna sirgûnan jî tenefus kiribûn. Xweziya xwe dîsan bi wan rojan anî. Xuya bû ku bêriya wan pêwendiyên germ û ji dil, wê hî-sa hevaltiyê û wê dostaniya xurt kiribû. Gelek bîranînên wan yên muştêrek hebûn. Ma bi hevdû re çi kiribûn, çi nekiribûn... Ma bi hevdû re, hindik caran nêzîkî mirinê bûbûn? Tew di sînor re derbasbûn... Ew jî nema dizanin, bê ji ber pêwîstiya xebatê, wan çend caran xwêdana sar

Mustafa Aydoğan

dabûn; bê çend tayên porên wan ji ber tîrsa axa mayinkirî sipî bûbûn.

Wek îro dihat bîra wî. Wexta dihat bîra wî, hingî weha kûr lê difikirî, mirov digot qey, wê tîrsa ku ew wek pelê çilo dilerizand, wê heyecana ku xwîn di damaran de bi lezbûna herî bilind digerand û wê mêrxasiya ku bi hêviyê ve hişk girêdayî, laşê wî ji nû ve didan ber xwe. Sînor... Di sînga axê de xencereke zingarî, qada mirinê... Carinan ji bo ferdekî çayê û carinan jî ji bo xatirê çend kullekan, lingên gellek lawên bavan bi dengê ku tarîtiya şevê qelaştibû, firiyabûn. Lê di pêwendiyên wan û sînorî de, mîna kaçaxçiyên ne çay û pelên çixara li bakur dihatin firotin û ne jî pez derbasî binya xetê dibû.

Wê şevê wê tava heyvê tuneba. Ji xwe, mirov nikarîbû her dema ku bixwesta li sînor bixista. Ji bo derbasbûnê diviyabû ya heyv zû biçuya ava, ya derengê şevê hilata ya jî li ber destê sibehê derketa. Ger heyv zû biçuya ava, mirov diviyabû piştî wê, di sînor re derbas bubûya. Ger heyv derengê şevê, an jî li ber destê sibehê derketa, mirov diviyabû beriya ku heyv hilata li sînor bixista. Wê gavê gellek kes ji xefika tava heyvê dûr û di tarîtiya şevê de derbasî aliyê din î sînor dibûn. Wê carê jî beriya ku heyvê rohnîya xwe bida hedefên li axa mayinkirî, diviyabû reşahî bihata bikaranîn. Wê şevê jî beriya ku xezeba mirinê berê xwe bida wan, diviyabû kozikên vedayî û funyeyên li hemana bûn, li dû xwe bihiştana.

Meha Sibate bû. Wê çar heval bi alîkariya rêberekî di sînor re derbas bibana. Divê hertişt pirr bi dizî bihata girtin. Ji ber vê, şeva beriya wê, bi alîkarî û çavnehiya du hevalan, xwestibû bê mala bavê xwe. Mala ku cara dawî, sal û nivek berê dîtibû. Ji bo wê li bende qutbûna cereyanê rawestiyabû. Cereyana bajêr rojê çend saetan, an jî heta serê sibehê qut dibû. Wê gavê, lampên kolanan yên ku ji ber voltaja kêmbi rohnîyeke qels û lerzokî ve di ber xwe de didan jî vedimirîn û tarîtiyê xwe bi temamî bera ser bajêr dida. Di saetên weha de, ji bo çûyîn û hatina wî, fîrseteke pirr baş peyde dibû. Wî wê rojê jî xwe dabû bende vemirandina lampeyan û gava rohnîya ku ji xwe li hemana bû, kolan bi temamî bi destê tarîtiyê ve berdabû, sê kes ji xaniyekî derketibûn û xwe sipartibûn kolanên tarî. Li ser cadeyê, tirumbêleke leşkeran bi dengê xwe yê nas, heybet û tîrs li taxê belav dikir. Di bajarê bédeng de, taxeke bédeng. Taxeke kerr û lal... Ne xircira du cîranan, ne xelkên diçûn mêvantiyê, ne dengê leyiztika zarokan û ne jî tu evîndarên di quncikeke kolana xur û xalî de, fîrseta hevdûdîtîne bi kar dianîn... Bi tedbîr lezandibûn. Karê cereyanê diyar nedibû; dikarîbû heta sibehê jî nehata û ji nişka ve jî bihata. Ji ber vê yekê, tu kesî nizanîbû, bê wê kengî çi biqewimiya. Diviyabû rohnîyê ew di kolanan de zevt nekira. Li kesekî nas rasthatin, talûkeya girtinê zêdetir dikir.

Piştî ku dengê zîla deriyê mala ku bi heyecan û tîrs li bende hêviyekê bû, hatibû bihîstin, kilîta derî du caran ber bi aliyê çepê ve hatibû zivirandin û ew dilê bi hes-

retê ve mişt bû, ketibû hundur. Di serê wî re hezar pirs derbas bûbûn. Gelo di malê de çi guhertin çêbûbû? Gelo liberketinê çiqas tesîr li dê û bavê wî kiribû? Nuha zarok ji mezin bûbûn... Cîran, kolan, hewş, hertişt... Belê bi hesreta hertiştî ve dikeliya. Bavê wî por, rîh û simbêl bi temamî sipî kiribûn. Berê jî di nava porên wî de, çend tayên sipî xuya dibûn, lê piştî sal û nîvekê, çav bi hesreta tayên reş bûn. Bejna wî ya dirêj nema dihat ferqkirin. Ancax bi alîkariya gopêl li ser lingan disekinî. Piştî wî bêhawe xûz bûbû. Wî zîlamê ku sal û nîvek berê wek çiyayekî bû, li ber çavên wî çiqas hûr bûbû. Gava rewşa wî dît, weha fikirî;

- Heyhat! Ka ew zîlamê ku di her nerîneke wî de jiyan difûriya? Mirov di wexteke weha kin de çawa dikare ewqas bikeve?

Liberketinê ew ji halekî xistibû halekî din. Bavê wî ewqas hatibû guhertin, ger ew li deverêke din lê rast bihata, belkî wî nas nekira jî. Diya wî kitana xwe dabû ber devê xwe û digot qey xewn bû, bihezkinin û hesreteke kûr, zîq lê dinihêrî. Bi tenê lê dinihêrî, qet tu tişt nedigot. Tew dikira xwarina ku çêkiribû jî ji bîr bikira. Bi zorê û bi berger, çend parî xistibûn devê wî û dû re hinek qeliya ku jê re hilanîbû, xistibû kîsekî naylon û dabû wî. Wî kiribû û nekiribû, nikaribû diya xwe îqna bikira û di dawiyê de jî bi ya wê kiribû. Diya wî ji nişka ve gotibû:

- Wî rebenê, min dikira pêlava te ji bîr bikira.

Û xar biribû qutiya ku pêlav tê de bû.

Bavê wî û diya wî, ji bo ku ew zêde neqehere, giriyên xwe di qirika xwe de hiştibûn. Herdu mîna bombeyên ku pîmên wan hatibûn kişandin, bê çawa gava dest lê bihata sistkirin, wê bigotana "gurm" û biteqiyan, weha tije bûbûn. Herkesî baş dizanîbû ku gava lêwîk paşê xwe bida wan, wê hêsir wek baranê bibarandana. Wî hem ji bo tedbîrê û hem jî ji bo ku rewşa wan fahm kiribû, ziyareta xwe dirêj nekiribû. Xatir ji dê bavê xwe û xwişk û birayên ku bi situxwarî û bi çavên xemgîn, lê nihêribûn, xwestibû û dîsa bi alîkariya herdu hevalên xwe ve, di tarîtiya şevê de wenda bûbû. Gava derketibû, bi tenê dengê diya xwe bihîstibû:

- Bila çavên mahkûmiyê birije û çavên xeribîyê jî pê re, lawo... Lawo, xerîbo lawo....

Bi ku de diçû, wê li ku raketa? Dê û bavê qet pê nizanîbûn û ne wî, ne jî hevalên wî, di vî warî de ji wan re, tu carî tu tişt nedigotin. Ji xwe dê û bavê wî jî piştî ku çend caran pirsîbûn û pirsên wan yên di vî warî de, bê bersiv mabûn, rewş fahm kiribûn û êdî qet nema pirsîbûn. Wî û hevalên xwe, ewlêyî di ser hertiştî re digirtin. Ji ber ku ev prensîp bi kêrî paraztina lawê wan jî dihat, dê û bavê wî, nedixwestin ji dervayî vî prensîpê hereket bikin. Ji bo paraztina wî, tev zarokên biçûk, hemû malbat bi awayekî politîze bûbûn. Mahkûmiyê ew fêrî gelek tiştan kiribûn.

Serê sibehê hevalê wan ê ku wê wan teslîmî rêberê wan bikira bi erebeyê şifêrekî

pêbawer, li ber deriyê mala ku ew lê dima, sekinîbû. Şîfêr ji erebê daneketibû, bi tenê hevalê wî peya bûbû û sê caran li ser hevdû û carekê jî bi tenê, yanî çar caran li derî xistibû. Ev nîşana wan bû. Wî diviyabû li hember hemû lêdanên ji dervayî vî awayî, ji aliyê hundur ve, tedbîra xwe bistenda. Wî di wan hersê rojên dawiyê de, xwe li mala keça xalê xwe vedişart. Hem wê û hem jî rebenê mêrê wê pirr dixwestin, lê bi xwedî derkevin, lê ji destê mîrata tîrsê de ne di tu halî de bûn. Malxwêyê malê çend caran bi qêrîn ji xew şiyar bûbû û dû re ji jina xwe re behsa xewna xwe ya xerab kiribû. Ew di wan xewnan de, gelek caran hatibû girtin û bi lêdana polîsan ji xew çeng bûbû. Keça xalê wî di nava henekan re, behsa xewnên mêrê xwe kiribû. Wî rewşa wan dizanîbû û ji ber vê yekê, dilê wî ji wan nedima. Piştî ku hevalê wî bi awakî rast û li gor parola wan li derî xistibû, xwediyê malê, keça xalê wî, xar biribû derî û hevalê wî derbasî hundur kiribû. Ji xwe, ew hazir bû; ji ber heyecana rê, di taştê de qîma xwe bi qedeheke şîr bi tenê anîbû. Qatek kincê lacîwerd û krawateke reş î pitik pitikî li ser qutikekî sipî, li xwe kiribû. Pêlava diyariya diya xwe jî hîn nuh dixist pê. Hew diviyabû ji xwediyê malê, ji wan kesên ku xwe bi gelek awayan diavêtin nava talûkeyê, xatir bixwesta. Li gel alavên wî yên şexsî û nemaze teyrê baz, ji bo gelek dostên xwe yên binya xetê jî diyarî kiribûn. Vê jî barê wî pirr giran kiribû. Piştî xatir xwestinê, berê keça xalê wî derketibû derve, alavên wî xistibûn bagaja erebeyê û li dora xwe nihêribû, gava tu talûke nedîtibû, hatibû hindurê hewşê û ji wan re gotibû "Rêya we vekirîbe". Gava ku herdu heval derketibûn, ew li pê wan derneketibû. Deriyê hewşê girtibû û hatibû hundurê xênî. Lê xanî pirr vala xuya dikir. Di hundurê xênî de, çû û hat. Rûniştin lê tunebû. Dilê wê dikir tepûrep. Ji nîşka ve berê xwe da deriyê hewşê û cara talî li wan nihêrî.

Herduya bi lez xwe avêtibûn erebeyê û berê xwe dabûn taxa bakur ya bajêr. Li wir jî du hevalên ku diviyabû hevaltiya wan bikira hebûn. Rêyek di navbera qereqola polîsan û ya cendirmeyan re derbas dibû. Rêya herî nêzîk ev bû, lê ew rê çî qas nêzîk ba jî kesên wek wan tu carî newêribûn di wir re derbas bibana. Rêyek bi kêmanî du caran ji wê rêyê dirêjtir ku li dora bajêr pirr dizîvirî hebû. Ew rê dirêj bû, lê talûkeya wê, pirr kêmbû. Wan ew rê gelek caran bi kar anîbûn. Wê carê jî ew rê hîlbijartibûn û berê xwe dabûn taxa ku hevalên wan lê bûn. Li wir teyrekî wan î baz jî hebû. Li gor agahdariya ku hatibû, teyrê baz li ba Ereban pirr pere dikir. Ji ber vê yekê, hevalan ji bo peydekirina îmkanên aboriyê, temiya teyrekî baz jî li wan kiribûn. Teyrê wan ê ku du meh berê hatibû şandin, celebêkî qertela derketibû û piştî mesrefeke mezin, ew li hember Ereban rûsar derxistibû. Ji ber vê yekê, ji bo îspatkirina bazbûn an nebazbûna vî teyrî, ew rê gellek kesan dabûn. Piştî ku herdu hevalên wan jî li erebeyê siwar bûbûn, ji bo ku Azad jî bi xwe re bibin, berê xwe dabûn bajarê Azad. Gava leşkeran dest danîbû ser îqtîdarê wek noka ku li ke-

vir keve, her yek ber bi deverekê ve pengizibû. Azad jî xwe ji mecbûrî, xwe dabû alî. Gotina "xwe dabû alî" aîdî Azad e. Piştî Duwanzdehê Îlonê, gava bi hevalên xwe re, xwe ji ber leşker û polîsan vedişartin, henek dikir û digot; "Me xwe daye alî, lê yên ji dervayî me, revîyan." Azad xwe dabe alî, ya jî reviyabe, netîce nedihat guhertin; warekî terkkirî, jineke situxwar û keçeke pêncsalî li dû xwe hiştibû. Çar roj berê, ji bo dîtina pîreka xwe û keça xwe, ji ba wan dabû rê û bi şev, li deriyê malê xistibû. Jinik berê tirsîyabû û nexwestibû derî lê veke, lê piştî ku serê xwe di ser hewşê re dirêj kiribû, derî bi lez vekiribû. Bêî ku tu tiştî ji hevdû re bibêjin, çend deqîqeyan weha şaşmayî li hevdû nihêribûn û dû re kûrînî bi jinikê ketibû û xwe avêtibûn himbêza hevdû.

Wexta vegeerê hatibû. Azad ji bo şûyinê li bende hevalên xwe bû. Erebe ketibû nava bajêr û berê xwe dabû taxa Azad. Lê çi tax, çi rê... De were, vêca vê erebeyê ji heriyê derxîne. Çare tunebû. Diviyabû ji dervayî şîfêr, hemû daketana û erebe dahf bidana. Di dahfdanê de tekerê dawîyê badanaj kiribû û qatê kinçê lacîwerd, di heriyê de hiştibû. Hevalên din pirr pê kenîyabûn û gotibûn; "Mîrov divê qey tê biçê dawetê." Lê piştî fahm kiribûn ku ew gelek aciz bûye, henekên xwe dirêj nekiribûn. Piştî deh deqîqeyan, erebe ji heriyê hatibû derxistin, lê problemeke wan î din xuya bûbû. Hevalê ku xwedêgiravî mala Azad nas dikir, gotibû;

- Rast e, ez mala wî nas dikim, lê ez tu carî bi erebeyê nehatime mala wî. Ji ber vê, divê ez peya bimeşim û hun jî bi erebeyê bidin pêy min.

Erebe li dû heval û heval jî kolan bi kolan, li mala Azad geriyabû. Gava wan ji Azad re rewşa xwe gotibûn, ji ken, hêşiran di çavên Azad re avêtibûn.

Herçar hevalên ku wê derbasî aliyê din î sînor bûbûna, amade bûn. Hevalê wan ê ku karê sînorî organîze dikir, ji bo derbasbûnê, ji wan re rêberek pêyde kiribû. Wan û rêberê xwe, dê li ba restoranteke li ber rê, hevdû biditana. Gava gîhaştin cihê civanê, mîla saetê ya kin li ser şeşan û ya dirêj jî li ser duwanzdehan bû. Şîfêr û hevalê ku ew û rêber gîhandibûn hevdû, xatir ji wan xwestibûn û di cih de vegeeriyabûn. Rêber erebeyê nas kirê kiribû. Ew û rêberê xwe, li wê erebeyê siwar bûbûn û berê xwe dabûn rojhilat. Piştî ajotina bi qasî sê-çil kîlometreyan, ji erebeyê peya bûbûn û berê xwe dabûn gundekî. Gund li ser girekî hatibû avakirin. Beriya ku tarî xwe bera erdê bida, ji jêr pirr baş dihat xuyakirin. Li dorhêlê, gundên din jî hebûn, lê tu gund, bi qasî wî gundî baş xuya nedikir. Nemaze, odeya bilind ya li pêşîya gund ku der û dora pencereya wê ya sipî ku li berriyê dinihêrî, mîna golikê beş, ew gund ji hemû gundên din, vediqetand. Dinya êdî baş tarî bûbû. Rêberê wan ji bo sîlehanî-nê, ew li wir hiştibûn û çûbû gund. Rêberê wan gelek caran di sînor re derbas bû-bû. Sînor ji xwe re kiribû kar, lê her cara ku nêzikî li sînor dikir, dibû şexsekî din. Hertim hîseke poşmanîyê pê re peyde dibû. Pirr ditirsiya. Lê ya ecêb ev bû ku nika-

ribû dev jê berda. Xuyabû ku ger îmkân hebûya ew dê tu carî nehata ber sînor. Ev dudiliya wî li ba gellek kesên ku hatibûn derbaskirin, bûbû sedemê bêbaweriyekê.

Bayekî sar ew ricifandibûn. Ew hem li gor talîmata rêber û hem jî ji tirsê, qet tev nediliviyên. Saet bûbû dehê şevê, lê rêberê wan hîn jî gund nehatibû. Ew jî li wê çolê, li erdekî nenas, ketibûn nava taswasan. Şîka ku belkî rêberê wan, li cîhê wan digere, lê ji ber tarîbûna şevê, wan nabîne, kiribûn. Ji ber vê yekê, ji bo îşaretdayînê, dest bi livandinê kiribûn; heryekî jî wan, berê xwe bi texma gund vekiribû û bi dorê, li ser hevdû heyşt çixare kişandibû. Zikê birçî, şeva reş, bayê sar, di cîhê xwe de rawestî û di ser de jî heyşt çixareyên jî mecbûriyetê, serê herçar hevalan, lê ji hersêyên din bêtir jî ew gēj kiribû. Wî carekê pêlawa xwe ji pê kiribû, lê ji ber werimandina lingên xwe, ancax bi alîkariya hevalên xwe, dîsa xistibû pê. Ew bi halê xwe biliyabû û nedixwest tu kes jî pê biesiya. Ji ber ku li ber sînor, gazinek, dikarîbû bihata ma'neya tirsê. Wê gavê nehata gotin jî kengî hevaltiya wan xera biba, wê bihata rojevê. Gellek numûneyên di vî warî de hebûn. Wî ev dizanibû û tev hemû tiştî, diviyabû îdare bikira. Beriya hatina rêber, yê ku carekê nemîztibû nemabû. Piştî şilbûneke baş, rêberê wan xuya bûbû û ji bo pêşî li gazinan bigre, gotibû;

- Pîrr dereng bû, ger hûn bi ya min bikin, em îro neçin. Em dikarin li gund razên û sibê êvarî bîn ser sînor û derbas bibin.

Herçaran şewra xwe kiribûn yek û bêt ku tu gazinan bikin, gotibûn;

-Em dixwazin îşev biçin. Ger tu neyê jî em ê bi tena serê xwe, li sînor bixin û derbas bibin, lê divê tu bizanibe ku em ê vê kirina te bighîne deverên elaqadar.

Biryar hatibû dayin. Herçaran rahiştibûn barên xwe û dabûn dû rêber. Di rê re çûyin qedexê bû, mirov diviyabû bida nava erdan. Piştî baranê jî meşa li ser erdê cotkirî, gelek zehmet bû. Gava mirov gavê xwe diavêt, du-sê kîlo herî jî pê re bilind dibû. Carinan jî lingên wan di heriyê de çikiyayî diman û ji bo ji erdê rakirinê, bi destên xwe ve alîkariya lingên xwe kiribûn. Serma, xwêdan, betilbûn, birçîbûn û tesîra çixareyên jî bo îşaretdayînê, ew ji halekî xistibû halekî din. Ew ne bes bûn, bi ser de jî barekî giran li piştê bû. Nêzîkî li sînor kiribûn. Hasasiyeta wan, di di dereceya xwe ya herî bilind de bû. Her ji sed metreyî kozikek hebû. Divê mirov ji der-vayî kozikan teqwîyeyên ku bi şev dihat danîn jî bihesibanda. Rêber ew li deverêkê rawestandibû û ji wan re gotibû;

- Hûn li vir rûnin, ez ê cîhê kozikên leşkeran tesbît bikim.

Divê mirov bi kêmanî cîhê du kozikan baş diyar bikira û dû re di orta herdu kozikan re li sînor bixista. Ew jî dihat wê ma'neyê ku mesafeyek bi qasî pêncî metreyî diket navbera mirov û leşkeran. Mesafeyek bi qasî pêncî metreyan û devê tivinga sar... Şaşıyek bi tenê, îmkânê ku mirov dîsa bikaribe şaşıyê bike, jî ortê radikir. Mirinê henek nas nedikir û li hêsirên çavên tu diyan jî nedinihêrî. Mîlên saetê li ser

dudu û nîva bûn. Panzerekê bi projektorê ve, dora xwe rohnî dikir. Panzer di rê re dimeşîya û bi projektorê, li hedefê digeriya. Hêdî hêdî nêzîkî li wan jî kiribû. Rohniya çend projektoran di ser wan re jî derbas bûbû. Wê gavê tîrsa wan gîhaştibû bandevê. Yek ji wan cara yekem di sînoran re derbas dibû. Gava siya rohniya projektorê di ser wî re derbas bûbû, ketibû heyecanê, xwe avêtibû erdê û gotibû:

- Haho! Em dîtîn.

Lawik hingî pirr lerizîbû, lerizandina wî tev tarîtiya şevê jî hatibû dîtîn. Bi yekcarî ketibû tev. Tu ferqa wî û sipiya firkandî nemabû. Rêber û Azad rewşa wî dizanîbûn, ji ber vê, ji nişka ve xar biribûnê û gotibûn;

- Hişşş kuro, ma qey tu dixwazî ku ew bi me bihesin? Netirse, ew me nabînin. Bi tenê siya rohniyê di ser me re derbas bû.

Meraq û tîrs ketibû nava hevdu. Şiyana konsantrasyonê hemû hêza xwe seferber kiribû. Pêvajoya bîhnstendin û bîhndayînê pirr bi lez dimeşîya. Bîhn, hingî ewqas bi lez dihat dayîn û stendin, nêzîkî xeta bîhnçikînê bûbû. Kuxikeke zuha ew hemû dida ber xwe. Kuxika zuha, dixwest xwe mîna sinyala dereceya heyecan, tîrs û taswasê, bide der. Lê kuxik û her awayê dengkirinê, qedexe bû. Destên xwe dabûn ser devên xwe û di xwe de kuxiyabûn. Wan gotibû qey, di dinyayê de yên cara yekem di xwe de kuxiyabûn, ew bûn. Ancax piştî çûna panzerê, hilma wan hebekî hatibû ber wan. Lê ew bi xwe, ji ber halê ku ketibûyê, nikaribû li panzerê jî bifikirîya.

Gelo tu teqwiyyeyên din tunebûn? Wê vê carê şerr derketa? Ger şerr derketa wê çi bihata serê wan? Gelo di şerr de wê çend çira bihata tefandin. Ew bi xwe an yekî din... Di herdu halan de jî fikirandin pê pirr dijwar hatibû. Laşê wî bi temamî ricifibû. Rewşa Ahmedê hevalê xwe yê ku du meh berê ji sînor bi zorê gîhandibûn nexweşxaneyê, bi bîr anîbû. Halê ku Ahmed ketibûyê û ew problemên fîzîkî yên ji ber vê birîndariyê peyde bûbûn, wê tesîra xwe li hemû pêşeroja wî bikira. Bi vê re tîrs û taswasa wî bêtir bûbû.

Baranekê jî hûrik hûrik dest pê kiribû. Ji xwe ev kêr bû. Hemû bêdeng rûniştibûn û li bende rêberê xwe bûn. Bi baranê re kêfa rêber hatibû. Şopa wan bi vî awayî wenda dibû. Gava rêberê wan vegeziyabû, cîhê herdu leşkeran jî hatibû tesbîtîkirin. Rêber hêdîka rûniştibû, berê xwe bi bakur ve vekiribû û mîza xwe kiribû. Dû re rêber berê tivinga xwe dabû kozika aliyê rastê û Azad jî li ser kozika çepê rûniştibû. Gava leşker tev bilivîyan, wê rêber û Azad bi tivingên xwe ve, li ser wan girêbida. Kêfa wan hatibû û li gor talîmatên rêber, dest bi meşê kiribûn. Halê wî her diçû, xerabtir dibû. Çavên wî hêdî hêdî dihatin girtin, lê wî dîsa jî di ber xwe de dabû. Gava di orta herdu leşkeran re derbas bûbûn, tîrs û heyecan gîhaştibû dereceya xwe ya herî bilind. Herçar heval, li dû rêberekî, daketibûn qada mirinê. Mirinê hergav dikaribû destên xwe yên qirêj daniya ser devên wan. Nefesa mirinê, ji pirr nêzîk ve

hatibû hîs kirin. Xeta mirin û jiyanê ji hevdû vediqetand, pirr zirav bûbû. Tirs û heyecan, bi mêrxasiyeke mirovî re derketibû dereceya herî bilind. Tirs... Hîsa ku bi payina talûkeyekê re, bi mirov re peyde dibe... Ev çi hîs bû ku tesîra xwe li ser hemû tevgerên mirov dikir? Ev çi quwet bû ku laş diricifand, çav ji ber wê, li sitarekê digeriya? Wec zer dibû. Dev zuha dibû. Ma gelo di tu rewşên din de, lêdana dil ewqas bileztir dibû? Ma bîhn di tu halên din de, ewqas bi lez tê stendin û berdan? Heta wê gavê jî di pirtûkan de, ji bo kesên di rewşa wan de bûn, weha xwendibû; "yên ku tirs qet nas nedikirin". Ev çi qas rast bû? Gelo wan bi rastî, tirs nas nedikirin? Li wira rastî hatibû jiyîn. Çepera tirsê pêwîstî ji tu bersivan re nehiştibû. Hebe-kî fikiribû, "teslîmî tirsê nebûn", hîn bêtir nêzikî rastiye xuya bûbû. Gelo di rewşa ku tirsê laş dabe ber xwe de, cîh ji mêrxasiyê re dima? Ma di erdê mayinkirî re derbasbûn û rîska mirinê stendin, ne mêrxasî bû? Ma mêrxasî hîn dê çawa ba? Mêrxasî; bêtirs çûyina ser talûkeyê. Ma ya wan bêtirs bû? Ya wan ne mêrxasiyeke ku ji derveyî rastiya mirovî bû. Hîseke ku bi her awayî mirovî... Hîseke ne xur û xalî, hîseke mêrxasiyê ya ku ji aliyê tirsê ve rapêçayî. Nefesa mirinê û tirsê ji ber wê; hêviyên bi jiyanê ve girêdayî û mêrxasiya ji bo pêkanîna van hêviyan laşek dabûn ber xwe. Tirs û mêrxasî... Ger herdu bi hevdû re dikaribû bihata jiyîn, gelo di rewşên weha de kîjan li pêş bû? Kîjan serdest bû? Belkî herdu ewqas tevlihevdû bûbûn ku ji hevdûveqetandina wan, pirr zehmet bû.

Wan herdu kozik bi selamê li paş xwe hiştibûn û dû re, di ser rêyekê re derbas bûbûn. Wê gavê, rêberê wan ê ku wek pelê çilo lerizîbû bi heyecan gotibû;

- Ji bo Xwedê, bilezînin, wextî panzer bi paş de bê.

Piştî derbasbûnê, rêberê wan bi paş de vegeyabû û her çiqas baranê alîkariya veşartina şopa wan kiribû jî ji bo dilê xwe di cîh xê, bi destên xwe ve, qûma hûr ya li ser rê, rast kiribû. Du kesan tîl hêdî bilind kiribûn û yê din jî di bin re derbas bûbûn. Rêber li pêşiyê û ew jî li gor talîmatê, lingê xwe danîbûn dewsa lingê yê pêşiya xwe û bi vî awayî di rêya ku berê hatibû vekirin û ceribandin re meşiyabûn. Gava nêzikî li tîla ortê kiribûn, ji nişka ve berê bi dengê G-3-yekê û dû re bi dengên teqînên rawestî lê tunebûn, veciniqîbûn. Dilê wan ji tîrsa wextî di devên wan re avêtiba. Berê rêza wan bi temamî kil bûbû û xwestibûn xwe biavêjin erdê, lê gava li rêber nerîbûn, ew jî di cîhê xwe de rawestiyayî mabûn û li dengên sîlehan guhdar kiribûn. Teqîn her çûbû gûrtir bûbû. Panzerekê berê projektoran dabû nava erd û hedef rohnî dikir. Yekî jî bi sîleha ku li ser panzêrê girêdayî ve, li yê li nav erd bûn, direşand. Piştî çend deqîqeyan, projektor hatibûn vemirandin û sîleha li ser panzêrê bêdeng mabû. Rêber xwe gîhandibû wan û bi dengêkî gellekî nîzm gotibû:

- Xema nexwin, dûrî me nin. Ew û grûpeke din şerr dikin. Baş bû ku em ji pan-

zêrê xelas bûn. Heta ew bi hevdû bibilin, divê em derbas bibin, Bilezînin!

Di bin dengên çend teqînên bêhedef de, têla ortê jî hatibû bilindkirin. Piştî ku têla ortê li dû xwe hiştibûn, rewşa wî xerabtir bûbû, lê bi zorê ba jî xwe gîhandibû têla herî dawiyê. Dengê rêberê ku têla dawiyê jî li dû xwe hiştibû, hatibû guhertin. Rêber wek mirovê ku beriya bîstikekê di bîreke bêbinî de be û ji nû ve bi rûkala dinyayê ketibe, kêf kiribû. Piştî li ber têla dawiyê mîzkirinê jî tevgerên wî bi temamî normal bûbûn. Piştî meşa bîstikekê, rêberê wan gotibû;

- Em nuha di nava axa rojhilatê başûr de ne, lê em hîn jî di hedefa tivingên leşkeran de ne. Ger leşker bi me bihesin, dikarin ji cîhên xwe jî bera me bidin. Ji ber vê yekê, divê hûn çend sed metreyên din jî îdare bikin.

Wî ancax, wê gavê fahm kiribû ku êdî sînor bi temamî hatiye derbaskirin. Gelo têl hebûn? Tew mayin? Ma mayin hebû? Ger hebûn, jî xwe nedihat bîra wî, bê kengî têl û mayin derbas kiribûn. Gelo ew di bin têlan re derbas bûbûn, an wan xwe di ser têlan re çeng kiribûn? Lê difikirî, lê qet nedihat bîra wî.

Halê wî êdî nema îdare dibû. Birçibûn, xew û betilbûnê ew teslîm stendibû. Çavên wî jî dervayî îrada wî, diçûn ser hevdû; çongên wî sist bûbûn, lingên wî, ew nema hildigirtin û wî bêrîkên xwe tije nok hîs kiribû. Gava destê xwe avêtibû bêrîkên xwe û vala derketibû jî pirr şaş mabû. Ji nişka ve sifreyeke fireh ya li erdê raxistî hatibû ber çavên wî. Wê gavê li ber sifreyê rûniştibû û ji bo xwarinê destê xwe dirêjî mesefê kiribû, lê ew jî vala derketibû. Wî kiribû nekiribû, sifreya li erdê raxistî bi dest negirtibû. Du deqîqe berê, sifre li erdê raxistî bû; mesefeke birincê ku ser tije goşt û tîrşika li ber, ew ber bi xwe ve kişandibû, lê hewildana wî ya ji bo îstîfadekirina ji na' metên ve sifrê, her vala derketibû. Çavên wî careke din çûbû ser hevdû, bîstikekê razayî meşiyabû. Ji nişka ve rawestiyabû û destên xwe xistibû herdu bêrîkên çakêrê xwe. Beriya ku destên xwe di bêrîkan xista, xwedêgiravî, herdu bêrîkên wî jî dîsa ji noka mişt bûn. Wî bi vî awayî tibabekî di ber xwe de dabû. Hevalên wî û rêber, bi qasî çend sed metreyan, jê bi dûr ketibûn. Ji nişka ve lê hay bûbûn û bi xar ber bi wî de baz dabûn. Gava wan rewşa wî fahm kiribûn, hem bi wî re xeyidî bûn û gotibûn;

- Em pê nizanin, bê tu dixwazî bi vê paya xwe, çi îsbat bikî,
û hem jî li ber xwe ketibûn.

Du heval ketibûn bin milên wî û yên din jî barê wî hilgirtibûn, lê wî dîsa jî xwe li sifreya li erdê raxistî radikşandibû. Heta gîhaştibûn gund û rêber li deriyê nasekî xwe xistibû, tu nemabû ji dest çûbaya. Rûyê wî zer û zuha bûbû. Gava xwediyê malê piştî xêrhatinê, ji wan re gotibû;

- Gelî mêvanan, hûn ji rê tîn û nuha birçî ne. Hebekî sebir bikin, xwarina we çêdibe.

Wî xwe negiribû û avêtibû ortê û gotibû;

- Ez nikarim li bende çêkirinê rawestim, tu bi xêra xwe, ji min re, zû nanî bîne.

Gava ev gotin ji deva derketibû, ricifibû ji. Xwediyê malê bi nerînên mîna ku bibêje; "bavo, di sînor re derbasbûn, ne karê herkesî ye", lê nihêribû. Lê wî ev fahm kiribû û ji ber vê yekê gotibû;

- Bavo heyran, tu ji min re nên bîne û dû re tu çî difikirî, tu serbest î.

Mazûbanê wan bi lez, çend nanên hilatî danîbû ber wan. Wî di jiyana xwe de, tu carî nanê tîsî nexwaribû, lê ew nanê hilatî yê mezin, bi tîsî kiribû çend pariyan û dû re bi çavên ku "çend nanên din jî bîne" li mazûbanê xwe nihêribû. Mêrik li gel nanin din, hinek dims jî peyde kiribû. Dims û nanê hilatî di hundurê çend deqîqeyan de, li ortê nemabû. Ew dû re, li bende xwarina li ser êgir nemabû û ji bo çend saet xewê, çavên xwe dabûn ser hevdu. Ji xwe çavên wî, ji xweber çûbûn ser hevdu. ❧

Lêborîn

Di hejmara Nûdemê ya 11'an rûpel 51 de, ji ber şasiyeke teknîkî ev rêza dawî ya çîroka Kamiran Haco "Şagirtê Jir" nehatiye nivîsandin. Ev rêza dawî wilo ye: ...digot çima mamosta ji ber pirseke piçûk bîna wî teng bû û bi vê dijiwariyê lêxist.

Di hejmara Nûdemê ya 12'an, di nivîsa Suleiman Sulêvanî ya bi navê "Întelektuelên Kurd û Polîtaka" rûpel 34'an de, ji berdêla "berpirsiyariya" "berpirsiyarên" hatiye nivîsandin.

Herweha di hejmara 12'an, di çîroka Firat Cewerî "Girtiyê Şeva Reş" rûpelê 99'an de, ji dawiyê ve, di rêza heştan de, ji berdêla "du keç û xortek", "keçek û du xort" hatiye nivîsandin. Em rast dikin û ji xwendevanên xwe lêborînê dixwazin

GUNNAR EKELOF

Dûşîze! Ji Tî

Ji *DÎWAN LI SER MÎRÊ EMGION*

Li pey Avê ji destên te...
Dûşîza ji hêviyê
Tu ku Bêrîkirin e
ne ji kesekî
Tu ku ji xizaniyê re ye
Tenêtiya Te hêviya me ye
û ji me pê ve tu kesekî te
yên din tunene, ku tu li wan binêrî,
li ser wan şînê bigrî

* * *

Min di xewna xwe de bihîst
-Hebîb, tu vê pîvazê dixwazî
an tenê pelekî?
dudulîyeke mezin li ba min peyda bû
Pîrsa vê metelê
pîrsa jiyana min bû!
Gelo min ji dêlva nêvî hemî
an ji dêlva hemî nêvî dixwest?
Na, min herdu jî dixwestin
weke nêvî ji hemî û mîna hemî
û ku ê tu dijitî di vê hîlbijartinê de tuneba.

* * *

Rast, tenê
tu di avgona
Ezmanê şevê de
şîpya ye
Bê mindal

qedera te bi xwe ye
Sermelekên bi şeş baskan
te diparêzin
û ez, ew mîrê bargiran
yê Emgio'nê
Li vir, li ser çiyayekî
"Dilovanî" ye navê vî çiyayî

* * *

Ez serê xwe
li girtûgehekê, li ser vî kevirî diarimînîm
Tu lihêfa min e
Çemê te lorîna min e
ya hespê û lihêfa zêrîn
Evaya hemî min sitand
evaya hemî min winda kir
Evaya hemî yê min e
Ez bi te re li hev dikim
ji bo ku bibînim tu ê hêj
careke din were xewna min

* * *

Mîrê Emgio'nê
mîrekî kurd
li Vlacherne girtî
pêşkêşî Agirê te dike vê axaftinê:
Dûşîza ku kesek ne xwedî ye
ku ne xwedîyê tişteki ye
Ruhê min ji min re gotî bû
ku ez ê li hemberî wan serî hildim
Ger ku serê min vê gavê
li ser darekî daçikandî li ber derî be jî
fikra min li ba te ye
Dûşîza ji Agir û ne ji Tişteki

* * *

Dilê min mindalekî ji naza ketî ye

di navbêna parsuwên min de
zarokek di qefesê de, bêguman
pariyekî nan dirêjî min dikin
di nav deraban re

Min destê xwe li ber venekiri ye
Min bergirtiya tu tiştî ne kiriye
ji evînê
Ez birçîbûna xwe li pey te dixwum
Ez birçîbûna xwe bi birçîbûnê têr dikim
Eva ye fikra te
ê wusa be Biryara min

* * *

Ez te, li dûrayê dibînim
Ji nav Derya Dûyê bilindbûyî
bi fîstaneke pir pêlînî
Tu min nabînî

Lê tu Xerîb
Ez ber bi te ve hewl didim
Ez keleka xwe ber bi te ve diherikînim
weke yekî ku tenê bêrikeke wî hebe
Dibe ku yek xurtir di hajo
li aliyê din
Destên min di berxwedanê de helak dibin
Çemberên şevan û rojan
keştiyê şirove dikin
Tucarî ez te bernadim
Tu
ê bêrika min be!

Wergera ji swêdî: **M. Alî Kut**

BEND Û METELOKÊN KURDÎ

Di dirêjahî û kurtahiya dîrokê de, rûdan û bûyer diyardarên rojane û serpêhatiyên kurdan wê ji bo egerê dahînanê gotin û bendên maqûl ji zardevên mirovên dinyadîtî, rewşenbîr, aqilmend û hekiman, xwedanên serborî û tecrubên jîyanê.

Herçend ew metelok kurt in, lê pirr bi tam û bi raman in. Bi şarezayî û zanyariyeke hostane û pisporane wê hatin lêk anîn û têkbest kirin. Gişt nesîhet in, gişt amojgar in, rê û rêbazan li ber civak û komelê kurd rohnî û xweş dikin, herweha kartêkirin û rolek girîng digêrin di tîtal, tor, adet, dest û darê civaka kurdî de. Mîna destûr û qanûnan û rêxistinên civakî û komelî dihên berçav...

Van metel û bendan cihekî berz û berketî di folklorê kurdan ya devkî de heye. Ji lewra pêwîst e ev metelok û bendana bêne berhevkerin û ji gişt rex û rûyan ve bêne şirovekerin, mîna pirtûk bêne çapkirin û di kitêbxanan de bêne parastin.

Ger em çavê li van metelokan bigerînin û baş bala xwe bidin naveroka wan, em ê bibînin ku her mîsalek dersek e, hikmeteke zêrîn e, ku bav û kalan li dû xwe ji me re hiştine. Ew riya rast nîşanî mirovan didin, ji xeletiyên diparêzin û jê didin paş...

Kerem bikin, li van metelokên xwarê temaşe bikin, ka çi raman û meremên rind û berz di wan de hene... Bo nimûne metelokek ji wan dibêje:

Haviz Qazî

Reşo bi destê xwe, heke av dê te bet

Ev meteloka ha dibêje, Reşo lawo, pêdivî ye tu bi xwe melevaniyan bikî da ji robarî derbaz bibî, piştî xwe bi kesî gerim nekî, pal mede, nebêje filankes wê were min ji avê derîne û ji xeniqandinê xelas bike. Na xêr Reşo, wê hizrê meke, berevajî, divê tu bê dudilî wê bizavê bikî, xwe mandî bikî, xwêdanê birêjî, rencê bidî, zehmetiyê bikêşî, da tu bikaribî ji robarî derkeve. Reşo lawo, tu xelet î ger tu li benda xelkê bimînî ku ew werin te ji robarî xelas bikin. Ji ber ku her yek ji wan bi xwe ve mijûl e, bizavê dike ruhê xwe ji xeniqandinê rizgar bike, ji lew lawo Reşo, pêkolê bike, debara halê xwe bike û xwe azad bike. Ger Reşo tu wê nekî, ev e tu têkçûyî û binav bûyî û bûye xwarinek xweş ji bo masiyên robarî.

Ramana vê metelokê rohnî û aşkere ye. Ew ji mirov dixwaze, ku mirov karê xwe bi destê xwe bike û piştî xwe bi kesî gerim neke. Tiştêkî xoriste ye eger xelkê dît mirov we yê rijde karê xwe bi destên xwe biqedîne, ew jî wê bi dilxweşî alîkariya wî bikin.

Miletê kurd jî eger bizava safîkirina kêşa xwe neke, kes destê alîkariyê bo wî dirêj nake.

Metelokeke din jî dibêje:

Kurmê darê ji darê ye

Em kurd vê gotina zêrîn çak dizanin û baş tê şareza ne. Ev nêzîkî pênc sed salan e ku em kurd di bin darê zulmê de dinalin. Bi sedan sal in, karasetên bê wêne û dilte-zîn bi destên dijminan, bi çavên xwe dibînin, her dem jî dijmin hinde kurdên xwefiroş bi kirê û peran digire û dike çek û alet di destên xwe de ji bo çewsandin û serkutkirina bizava niştimanî a kurdî û qirkirina kurdên bi şeref û şorişgêr. Di vê metelokê de, gelê kurd ê niştimanperwer bi darê teşbîh kiriye û kurdên xayin, namûsfiroş û nokerên dijminan bi kurmên wê darê teşbîh kirine. Yanî ew kurmên çepel yên ji wê darê çêbûne, ew bi xwe wê darê dixewînin û hişk û pûç dikin.

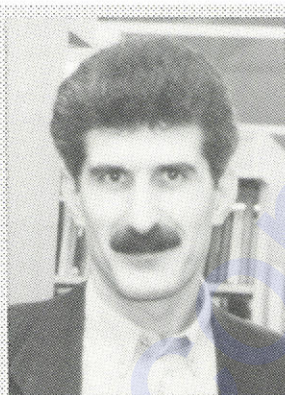
Ew kurmên sotin û vebirandinê ne, ji ber her ew in yên Kurdistan heta îro di vî kirasê teng de hiştine.

DEMA RONAHİYÊ

Di van deh salên dawî de, hemû cure entellektûelên Kurdan ketine nava munaqeseyêke pîralî. Mirovên me ji pîrr alîyan de, pîrr tiştan û pîrsan bi awayekî pîrr tevlihev bi hev re munaqesê dikin. Carna jê jî munaqesê mirovên me ne bi hev re ye, lê di ber hev re ye. Li şûna diyalogê monolog pêşketiye. Em tenê ji xwe re dibêjin û dibîlînin. Lê divê mirov ji hev re bibêje. Heger komunikasyon di navbera me de tunebe, wê çaxê mirov nikare bibêje ku danûstandin heye. Ji bona komunikasyonê baş azadiya fikrî lazim e.

Li ser rola entellektûelan û nivîskarên, li ser huner û kultur, li ser edebiyat û ilm ditinên cûrbecûr tene pêşkêşî kirin. Danûstandina entellektûelan û munaqesê li ser pîrsgerêkên ramanî, erzan bûne. Gelek tiştên girîng hatine qurmiçandin. Kalîta ramanî û îdeolojî baş ketiye xwarê. Kî çi tê ber devê wî dibêje. Peyva vala zêde bûye lê fikirandin qels e. Heger di nav gotin û ramanê mirovan de, carna gotinên nû û biyanî jî hebin, wê çaxê tê gotin ku entellektûeliya te gihaye ezmanê heftan. Lê em baş dizanin ku entellektûeliya rastî ne di van sixleta de ye. Entellektûelî divê ji hemû alî de li ser zanebûna ilmî, li ser helwestgirtina ramanî û dîrûstiya şexsî ava bibe. Divê kesê entellektûel zanibin çi dibêjin. Zelaliya ramanî, yek ji sixletê entellektûeliyê yê helî baş e.

Di warê ramanî de îro hinek gotin bûne mode. Mirovên me bêî fikirandin û tevgerêdana dîrokî, behsa Ronesansê û Ronahîyê Kurdî bi hev re dikin. Ev gotinan dikarin xweş bîne guhên mirovan. Lê mirovên entellektûel divê ji xwe bipirsin; Ma gelo civat bi hevdû re dikare him Ronesansê û him jî Ronahîyê bijîn? Beriya hemû tiştî ev her du demên dîrokî, navê du tevgerên ramanî, hu-

Şerefxan Cizîrî

nerî û sosyal in. Ronesans li Îtaliyayê û Ronahî jî li Fransayê dest pê kiriyê. Ji aliyê dirokî de di navbera van her du deman de, nêzîkayî sêsed sal wext derbas bûye. Ronesansê daxwaz dikir ku klasîkên Grekî û hinek otorîteyên mezin ji nû ve bîne rojevê. Li hember vê, Ronahiyê daxwaz dikir ku li pêşberî ilmê klasîk û otorîteyên entelektûelî, serîhildanê organîze bike. Têgêrgera Ronesansê li ser hîmê zanebûna klasîk ava dibû û têgêrgera Ronahiyê jî, bi taybetî li ser zanebûna ilmê xwezayê bilind dibû. Dema Ronesansê bi giştî ramanên idealîstî rol dîlistin, lê dema Ronahiyê dema materyalîzmê bû. Ronesans bi giştî di bin tesîra dîn de bû, Ronahiyê jî daxwaz dikir ku jiyanê civatî jî bin tesîra dîn azad bike ûhw. Bi kurtî fêrgeke mezin di navbera Ronesansê û dema Ronahiyê de heye. Ji ber vê yekê jî yên ku behsa Ronahiya Kurdî dikin, di rastiya xwe de haya wan jî têgêrgera Ronahiyê tune ye.

Ji bona civata Kurdistanê bikaribe behsa dema Ronahiyê bike, hîna gelek tenûrên nan jî me re lazim in. Dema Ronahiyê bi hemû awayî demeke nû ya ilmî, kulturî, felsefî, sosyal, politîk, ekonomîk, mirovî, ûhw ye. Berî hemû tiştî jî ev dem dema aqilmendiyê ye. Ma gelo di navbera Kurdistan de, ji aliyê politik, entelektûelî û sosyal de aqil îro çi qase rol dilîze? Ma civateke birakuj dikare behsa Ronahiyê bike? Ma civateke ku ji sedî 95'ê wê nikaribe bi zimanê xwe binivîsîne û bixwîne, dikare behsa Ronahiyê bike? Weke tê zanîn mirovên ku di civata me de tiştan jiber dibêjin pirr in. Ev rastiya hanê tenê bi serê xwe bi Ronahiyê re dikeve nakokiyê. Têgêrgera Ronahiyê, weke tê zanîn bi zanebûn tiştan dibêje û diparêze. Ev zanebûn zanebûneke ilmî û

praktîk e...

Baş e, dema Ronahiyê bi rastî demeke çawa bû? Mirovan jî Ronahiyê çi fahm dikirin?

Li gora Moses Mendelshson(1729 - 1786) perwerdekirina mirovan xwedî du aliyan bû; aliyekî praktîk û aliyek jî teorîk bû. Ji aliyê praktîk re Mendelshson digot kultur û ji aliyê teorîk re digot Ronahî. Ronahî, jî zanebûneke ku ûmam bû, bêî kêmanî bû, pêwîst bû, di pirr waran de karîbû derbas biba û ji zanebûneke ku alîkariya mirovan dikir pêkdihat. Lê li ba filozofê mezin Emmanuel Kant, Ronahî helwestgirtinek exlaqî bû. Ronahî, li gora Kant stewardin bû, kamilbûna mirovan û bikaranîna aqil bû.

Kultur bi taybetî li ser normên praktîk ava dibû. Di warê sineet de kalîte û xweşikbûn, huner û danûstandinên sosyal, ji aliyekî de kabîliyet û hostetî û ji aliyekî de pîvanên jiyanê, hemûyan bi hev re naveroka kultur pêk tanîn. Li hember vê jî Ronahî, ji referense teorîk, jî zanebûna aqilmendî û qabiliyata bikaranîna pîvanê aqilmendiyê ava dibû. Bi kurtî Ronahî dihat mana ku mirov karibe li ser pîrgirêkên mirovatiyê û jiyanê, reaksiyonên aqilmendî nîşan bide. Di warê Ronahiyê de rola ziman pirr mezin dihatê ditîn. Mendelshson digot ku zimanek digehê Ronahiyê, bi alîkariya ilm û kultur, bi alîkariya danûstandinên sosyal, bi riya gotinê û bi xwendina helbestan re, ilm, bikaranîna kabaliyeta mirovan ya teorîk û kultur jî ya praktîk pêş dixîne. Ev her du bi hev re jî bingehe perwerdekirina mirovan pêk tanîn...

Têgêrgera Ronahiyê bingehe xwe jî şoreşa xwezayî ya ilmî digirt. Ya ku di sedsala 1600'î de pêşketibû. Mana gotina Ronahi-

yê jî ji vê dîtînê pêkdihat: Mîrov dikarin bi alîkariya kultur û perwerdekirinê ronak bin û aqilê xwe bi kar bin. Malzeme û dîtînen dema Ronahiyê, ji felsefe û ilmê xwezayê yê modern pêk dihatin. Entellektûelên ku hevalbendê Ronahiyê bûn, hewil didan ku vî malzemî popularîze bikin û bi vî awayî jî wîna bikin malê xelkê xwe. Entellektûel divabûn him perwerdekar bin û him jî mamoste bin.

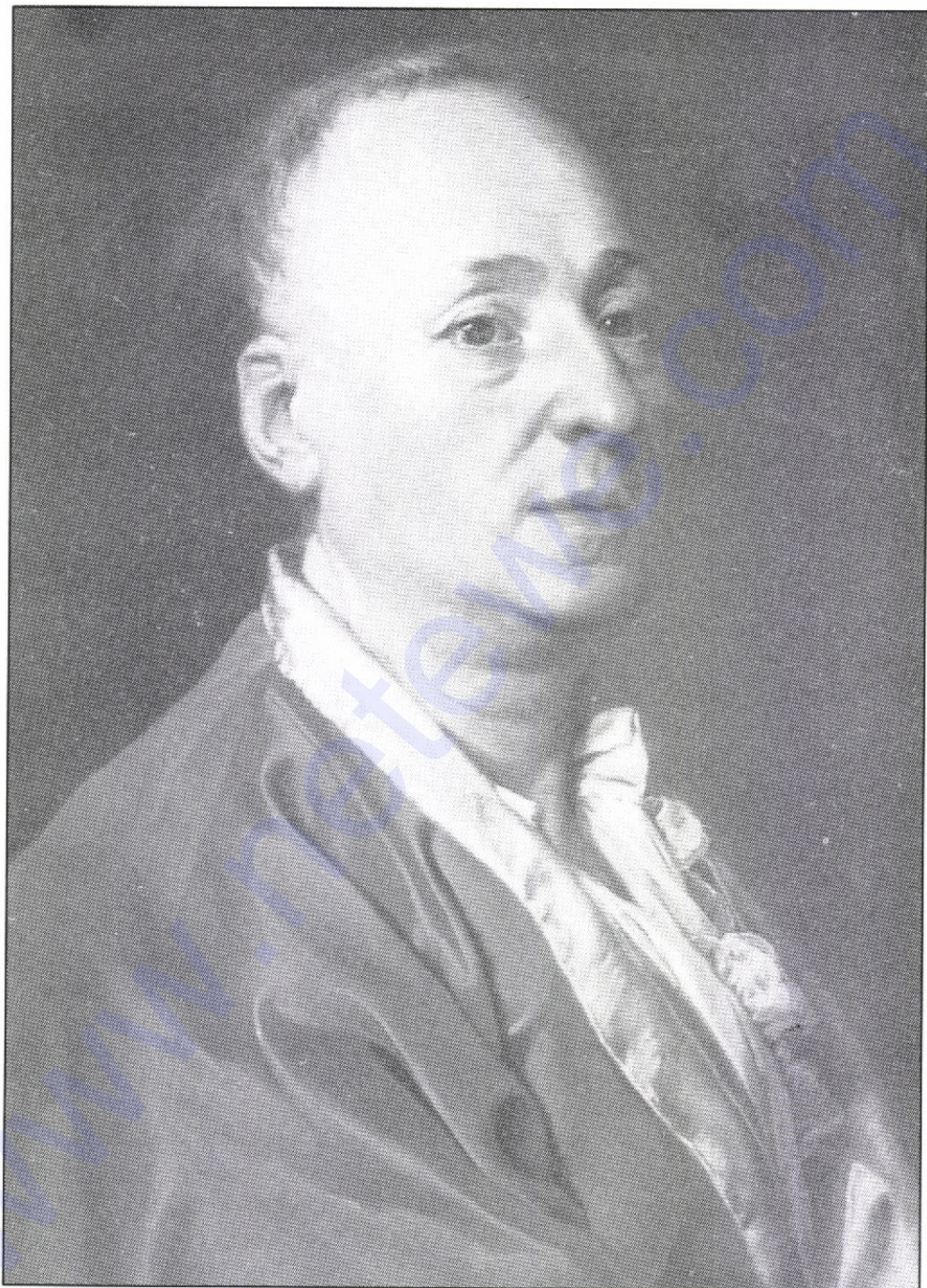
Ronahîkirina xelkê ew e hemû zanebûna mirovayî bigirtana hundirê xwe. Di hemû warê jiyânê de ew ê zanebûna Ronahiyê, bi zanebûna kevnare re têketa têkoşînê. Ji ber vê yekê jî entellektûelên dema Ronahiyê piralî bûn. Ji bona mînak mirov dikare xebata Voltaire nîşan bide; Ew dramatîsyen bû, helbestvan bû, dîrokvane bû û filozof bû. Helbet hemû kes ne weke Voltaire bû. Lê cehdek hebû ku mirovan teşwîqî ser fêrbûnê dikir.

Mîrovê ku di sedsala 16'an de li Ewrûpa dijiyan, zanebûna xwe ji du çavkaniyên girîng yê kulturî digirtin. Ev çavkanî klasiķên antik û bi taybetî jî ncil bû. Dema Antîk weke deme zêrîn ya mironvantiyê dihate pejirandin. Ji bona piraniya entellektûelên Ewrûpayî, dema Antîk demeke îdeal bû. Tevgereke nû weke Reformasyon û Ronesansê jî ev dîtînan û helwestana xurttir kirin.

Dema Ronahiyê jî aliye ziman de hinek fenomenê nû bi xwe re anîbûn. Zimanê Fransî bûbû zimanê sereke. Pirr kesan zû dev ji zimanê Latînî an jî zimanê dayîka xwe berdidan û bi zimanê Fransî dinivîsandin. Yek ji van entellektûelan, dîrokvane Gibbon bû. Wexta ku Gibbon xwest dîroka Swîsra binivîsîne, ew bi Fransî nivîsand. Gibbon encamê vê yekê jî wuha îzah di-

ke.” Ji ber ku ez bi Fransî difikirim, çiqas ecêb be jî, zehmet e ku ez bi zimanê dayîka xwe binivîsim.” Mîrov bi kîjan zimanî bifikire, ew ziman bi hêsanî dibe zimanê nivîsandinê. Her çiqas zimanê ngilîzî û Fransî, di dema Ronahiyê de du zimanên sereke bûn jî, dîsa Gibbon xebate xwe bi Fransî nivîsand. Ji ber ku Gibbon bi Fransî difikirî. Weke ku tê zanîn piraniya xebat û tekstên Ronahiyê, jî aliye nivîskarên Fransî dihatin afirandin. Lê pirr caran xebatên girîng weke pirtûka Montesquieus ku li ser qanûnan hatiye nivîsandin, hema pêre piştî çapkirinê dihate wergerandin. Pirtûka Montesquieus di hundirê 25 salan de 10 caran wergerandin Îngilîzî. Wergerandin û belavkirina pirtûk û ramanên bûha, ji hêla tevgera Ronahiyê de weke xebateke entellektûelî û hêja dihate pejirandin.

Di qirnê 17. de zanebûn hemû xalên zanyariyê digirt nav xwe. Ji ber vê helwestê jî tevgera Ronahiyê destpêkirin Ansîklopedîyan biweşînin. Ji bona tevgera Ronahiyê weşandina Ansîklopedîyan û komkirina zanyariyê tiştekî taybetî û xas bû. Entellektûelên bi nav û deng Denis Diderot hemû jiyan xwe dabû ser komkirina zanyariyê. Diderot di Ansîklopedîyan de pirr zanyarî afirand. Entellektûelê weke D'Alembert jî alîkariya wî dikir. Tenê Ansîklopedîya ku Dennîs Diderot jê berpirsiyar bû, ji 17 cild tekst û ji 7 cild sûret pêkdihat. Belavkirina vê Ansîklopedîyê bi xwe, li dijî cehaletê êrîşek mezin bû. Ew Ansîklopedî di warê politîka, felsefe û dîn de weke antolojîyek ramanê ronahiye bû. Her Ansîklopedî 4. hezar dihat çapkirin û bi 280 Livre Fransî dihat firotin. Di vê demê de 280 Livre bûhayekî pirr bilind bû û ev yek jî dibû encamê ku Ansîklopedî di nav halxweşan

Denis Diderot (1713-84)

de jî baş belav nebe. Le dîsa jî Ansîklopediyên dema Ronahiyê 4. hezar dihat firotin.

Eşkere ye ku hemû pirtûk weke hevdû nedihatîn firotin. Pirtûka Montesquies "Li Ser Qanûna" û ya Buffon li ser dîroka xwezayê "Histoire naturelle" pirtûkên "bestseller" bûn. Ev pirtûkên Montesquies û Buffon pirr dihatin firotin û di hemû pirtûkxanên baş de peyda dibûn. Di hundirê 18 mehan de pirtûka Montesquies 22 caran hate çapkirin. Ev jî tê vê manê ku ji vê pirtûkê 35 hezar hatin firotin. Di sala 1759'an de bi tenê pirtûka Voltaire's "Candide" 8 caran hate çapkirin.

Li gora dîrokzan Norman Hampson, belavbûna sosyal ya ramanên Ronahiyê, berî hemû tiştî girêdayî buhayê pirtûkan bû. Pirr kes hebûn ku nikaribûn pirtûk bikiriyana. Bi taybetî tenê burjuvazî û halxweşê civata Fransî karibûn van pirtûkanan bikirin. Me got ku belavbûna pirtûkan ya sosyal girêdayî buhayê pirtûkan bû. Di vê hevgerdanê de mîna keke baş pirtûka Rousseau ye. Pirtûka Rousseau "Li Ser Emîle" di destpêka dema çapa xwe de, di navbera 15 heta 18 Livres dihat firotin. Ev buha ji bona pirr pirtûkên vê çaxê normal bû. Lê wexta ku pirtûka Jean Jack Rousseau bi navê "Li Ser Emîle." (pirtûk di derheqa perwerdekirin û edeba zarokan de hatiye nivîsandin) hate qedexekirin, wê çaxê buhayê pirtûkê 4-5 caran bilindtir bû! Yanî pirtûk bi tenê li bazara reş dikaribû bihatana dîtin.

Dîsa li gora dîrokzan Hampson, di vê demê de xelkê pirr dixwend. Li gora gerokekî Alman ku serek dabû Parisê, her kesî tiştek dixwend. Ew kesê ku gerokekî Alman li wan rast hatibû, ji sedî sed tiştek dixwendin. Pîrekan dixwend, zarokan dixwend,

karkeran dixwend, ûhw. Gerokekî Alman dibêje ku berdestkê di dikanan de, xulamên di paytonan de, siwarên paytonê, karmendên postexanê, keçên Aristokratên, erê, hemûya pirtûk dixwendin. Yekî weke General Hoche Voltaire dixwend û lawikekî gavan yê 17 salî jî dîsa Voltaire dixwend.

Di sala 1750'an de di warê edebiyatê de kovarên demane hatin çapkirin. Rojnamên rojane hatin weşandin. Rojnama Îngilîzî "The Spectator" di destpêka weşana xwe de 20-30 hezar rojname difirotin. Di navbera salên 1753 heta 1775 li Îngilîzîtanê firotina rojnaman duqat bû. Mirov dikare pêşketin û mezinbûneke wuha di warê rojnamevaniyê de li Fransa, Rûsya û li Spanyayê jî bibîne.

Mirov dikare dema Ronahiyê bi pir nav û bûyeran ve girê bide. Divê ji bona hemû kesan tiştek pirr êşkere be; pêşketina kapitalîzmê û civata Ewropayî zor da ser avaniya jorî ku ideolojiya xwe li gora felsefa kapitalîzmê biguherîne. Encamên maddî yê bingeha civatê guherandinên sosyal û kulturî bi xwe re tanîn. Di îdeoloji û felsefa kapitalîzmê de zaniyarî diket şûna bahweriyê, demokrasî diket şûna aristokratîzmê, danûstandinên kapitalîstî diket şûna esaletê, ûhw. Yanî weke ku Marksîstan hergav gotiye; ekonomîya kapitalîstî hewcedarê guherandina avaniya jorî bû. Çîna burjuvazî hewcedarê ideolojiyek nû bû. Norm û pîvanê vê ideolojiya hanê jî ji pirr aliya de, ji aliye tevgera Ronahiye de hatibûn formûlekirin. Lê tevgera Ronahiyê bi giştî, weke ku baş tê zanîn ne tenê ji burjuvazî re, lê belê ji hemû mirovantiyê re xizmet kir. Burjuvazî jî di kamilbûna xwe de, ji bona hemû mirovantiyê xizmeteke baş kiribû. Marks tu caran ev xizmeta burjuvazî

înkar nedikir, lê digot îro burjuvazî rola xwe tije kiriye û ji hemû aliya de bûye xwe-parêz û egoist.

Tevgera Ronahiyê ji bona mirovantiyê pirr qîmetê heja derxistine pêş. Di dema Ronahiyê de bi sedan nivîskar, ramanwer, fîlozof, zanyar, ekonom bi çalakî kar kirine. Tenê nivîskar û ramanwerê ku min tiştek jê xwendiyê an jî min li ser tiştin xwendine avana ne; Locke, Leibniz, Newton, Pope, Vico, Montesquieus, Voltaire, Linnaeus, Buffon, La Matrie, Hume, Rousseau, Diderot, Helvetius, Condillac, D'Holbach, Adam Smith, Emmanuell Kant, Lessing, Condercet, Herder, Goethe. Her navek di warê xwe de otorite ye.

Tevgera Ronahiyê dikare di çend xalan de were komkirin. Yek ji vana xebata li ser ilmê xwezayê ye. Di vê hevgerîdanê de Fîzîka Newton ya nû, teoriya li ser elektrîkê yê ku Galvanî û Voltas pêşxistibûn bi xwe re pirr guhertinên praktîk anîn meydana. Dîtinên Newton, Galvanî, Voltas û pirr ilmzanên din, kombinezonên nû pêkanîn û rê ji tevgera Ronahiyê re baş vedikirin. Ji ber ku ilmê xwezayê, di rastiya xwe de zanyariyek pirr bi rêk û pêk afirandibû. Li şûna daxwazên subjektîf zanebûna objektîf derdiket pêş. Ji bona mînak; teoriya Voltas li ser elektrîkê ne tenê daxwazek an jî dîtinêk bû, lê belê ew zanyarî bû û rastî bû. Ji xwe civata kapitalistî jî hewcedarê zanyariyeke praktîk bû. Bi keşfkirina elektrîkê, di civatê de kaniyên enerjîyê kûr û fireh dibûn. Bi kurtî, wexta ku pêşketina ilmê xwezayê û daxwaziyan burjuvazî yên îdeolojîk bûn yek, wê çaxê dema Ronahiyê destpêkiribû.

Di dema destpekê de Voltaire xwest ku dîtinên Newton li ser Fîzîkê popularîze bi-

ke. Bi zimanê ku piraniya xelkê jê fehmdikir, Voltaire pirtûka Newton weke "Principia" û "Optik" dane nasandin. Piştî popularîzekirina van pirtûkan, alaqa xelkê li himber dîtinên Newton û ilmê xwezayê pirr zêde dibû. Weke tê zanîn Newton propaganda ji bona metodên ampirîk (ceribandî), azadiya politîk û toleransa dînî dikir.

Tevgera Ronahiyê li dijî hegemoniya dîn û desthilata dêrê disekinî. Ronahiyê bi xurtî propaganda li dijî bahweriya bi pîraboka, sihirbaziye, tirsê û dêhnitiyê dikir. Exlaqê ku tevgera Ronahiyê derdixist pêş, exlaqekî berbiçav (konkret) û mirovî bû. Ev exlaq, ne li ser tîrsa Xwedê lê belê li ser zanebûn di derheqa mirovan de ava dibû. Cewherê vî exlaqî jî ev bû; dilşakirina mirovan û feyda mirovantiyê.

Xala duduya ya tevgera Ronahiyê dikeve warê ilmê beşerî. Ji aliyê huqûqî û sosyolojîk de, nivîskarên weke Montesqueis, Thomas Jefferson û Jean Jack Rousseau ji bona azadiya politîk û demokrasî xebatên pirr heja kirine. Li gora dîtinên Montesqueis qanûn, ne li gora daxwaziya Xwedê lê li gora encamên materyalist divabû bihatina nivîsandin. Li gora Rousseau xweserbûn (egemenlik, suverenîte) bingehe xwe divabû ji xelkê bigirta. Ji aliyekî de jî Thomas Jefferson behsa demokratîzekirina zagona esasî (Anayasa) dikir. Hemû kesên tevgera Ronahiyê, di warê şêklê dewletê de komar diparaztin û dipesinandin. Evana ji bona heqê dengdana giştî, ji bona toleransê, ji bona daxwaziya xelkê û ji bona civateke wekhevî têkoşîn didan.

Xala sîsiyan ya tevgera Ronahiyê dikeve warê ilmê ekonomî. Di warê ilmê ekonomî de teorî û praktîka merkantilîstî dihate teri-

kandin. Li gora teoriya merkantîlîzmê; welatan danûstandinên xwe yên bazirganiyê li gora hinek pîvanan dimeşandin. Pîvana bingehîn ji ev bû; Welatek hatta karîbaya pêwîst bû exporta(îxracata) xwe zêde bike û importa(îthalata) xwe kêmkir. Bi awayekî din mirov dikare vê yekê wuha bibêje; mal ji welatê biyanî kêmkir û malê xwe ji zêde bifiroş wan. Ji bona ku dewlet karîbe vê sîstemê li ser lingan bihêle, gumrik dihatin bilindkirin, kontrola tixûban dihat zedekirin, normên pirr ecêb ji bona tevgera ekonomî dihatin peydekirin, ûhw. Di destpêka dema Ronahiyê de merkantîlîzmê nema karibû bersiva rewşa ekonomiya kapitalistî bidaya.

Di warê ekonomî de teoriyeke din ya girîng hebû ku bi navê Fîzyokratîzmê dihat binavkirin. Bi kurtî Fîzyokratîzmê îddîa dikir ku hemû dewlemendî bingeha xwe ji xwezayê û axê digire.

Wek perçeyekî ji tevgera Ronahiyê, ilmê ekonomiyê ji dîtin û teoriyên nû pêşxistin. Di bin navê ekonomiya polîtîk de Adam Smith û ekonomên din, ilm û teoriya ekonomî pêş de birin. Bi xebat û dîtinên xwe ekonomên modern ilmê ekonomî di bêtîngê re derbas kirin. Pirtûka Adam Smith bi navê "Wealt of Nation(1776)", yanî "Refaha Netewa" bû pirtûka bingehîn ji bona vê ekola nû. Weke tê zanîn Marks bi xwe pirr dîtinên xwe ji Adam Smith û ekola ekonomî ya "ngilîstanê" girtibûn. Li gora Adam Smith û ekola wî bingeha ekonomiya cîhanê ew e bibaya bazirganiya azad. Dîsa li gora vê ekolê bingehê dewlemendiya mirovan ne weke ku fîzyokratîstan digot; yanî

tenê ax û xweza bû. Bingehê dewlemendiya mirovan di rastiya xwe de keda mirovan bi xwe bû. Marks paşê piraniya dîtinên xwe yên ekonomî li ser vê teoriya ekola "ngilîstanê" ava dikir. Dewlemendiya maddî bingehê xwe ji çewsandina hêza zehmetkêş digirt...

Weke ku li jor ji baş hate xuyankirin, tevgera Ronahiyê dewlemend û pîralî ye. Ji ekonomî bigire heta felsefe û kulturê dîtinên cur be cur di bin navê vê tevgerê de hatine nivîsandin. Di vî warî de aqilê ronak ketiye navenda xebata ramanî û kulturî. Tevgera Ronahiyê li ser bingehên maddî yê kapîtalîstî û li gora jiyana felsefa burjuvazî hatiye formulêkirin. Ji bona hemû xebatên ramanî û kulturî, aqilê rasyonel di dema Ronahiyê de bûbû weke moxilekê. Bê ku aqilê rasyonel wezîfa moxilê bibîne, felsefa Ronahiyê nikare baş bi cih bibe û pêş bikeve. Aqilê betal (bêkar) alîkariya tevgera Ronahiyê nake.

Vêca, rastiya ramanî û felsefî li derekê ye û em ji li dereke din in. Ji ber vê yekê jî, ez ne bahwer im ku mirov bikarebe îro behsa Ronahiyeke Kurdî bike û dilê xwe pê xweş bike. Rastbûn û çewtbûna vê dîtinê bi serê xwe problemek e û dikare her gav pîralî û ilmî were munaqêşekirin.

Lê ji pirr aliyê din ve gotina "Ronahiya Kurdî"?! ne gotineke realist e.

Dîsa jî ez bi wijdanekî rehet dibêjim; Xwezî!

Lê belê weke tê zanîn; bav û kalên me ji berê de gotine;

"Bi xwezî mirov nagire baqê kezî"!

DIVÊ TURKIYE KINCÊN XWE YÊN GEMARÎ BIŞO

Bi hatina (ya Swêd) wezîrê derve yê Turkiyeyê re, şêş parlamenteran (her yekî li ser navê partiya xwe) ji bo ku mafên mirovî dide bin lîngan hikûmetê Tirk protesto kirin.

Komîsyona Ewropa Ya Mafên Mirovî (EHRC), li Strasbûrgê ji bo wan bûyerên ku ji Çirîya pêşîn 1994-an ve û heta niha bûne, biryara lêhûrnêrîne daye. Ev biryar di derheqa 16 bûyerên ku li Turkiyeyê qewimîne de ye. Bingeha dabaşan li ser gunehkarkirina Turkiyeyê hatiye danîn. Ev dabaş, bi Pîrsa Kurdan, li başûra rojhelata Turkiyeyê ve girêdayî ye. Ev gili, di derheqa wan gundên ku hatine şewitandin, bi zorê koçkirin, îşkence, zulum û neheqiyên din, ku di vî şerê li dijî PKK-ê de, ji aliyê hêzên ewlehiyê ve dihên kirin de ye. Heke lêkolîna li ser van dozên, ji bo berdeewama prosedûrekê bête qebûkirin, dê tesîrên mezin li Turkiyeyê bike. Bi Pîrsa Kurdan re, li Turkiyeyê dê bi awayekî fireh rewşa mafên mirovî jî, ji nû ve di ber çav de bihê derbas kirin.

Ev 560 dozên ku hene di derheqa bûyerên ku li Turkiyeyê qewimîne û li gor vê Konvensiyonê tawanên îhlalkirina mafên mirovî tînin ziman. Ev doz niha di maweya lêkolînê de ne. Biryara di derheqa van dozên de qedera bi sedan dozên din jî eşkere bike. Şertê EHRC-ê ji bo ku dabaşê hilde dest xwe ew e, ku ew dabaş li wî welatî di hemû rê û îmkanên hiqûqî re derbas bûbe. Lê tiştê ku niha dibe ev komîsyon bêî ku ev doz li wî welatî di hemû rê û merciyên hiqûqî re deras bûbin, digire dest xwe.

Heke vê komîsyonê bi rîya merciyên xwe ev doz şandin Mahkemeya Ewropa dê li sistema huqûqa Turkiyeyê, ya di derheqa mafên mirovî de bibin bingeha rexneyên giran. Dibe ku Turkiyeyê mecbûrî terkkirina Parlamenta Ew-

rûpa jî bikin.

Dadgerê Tirk, yê Dadgeha Mafên Mirovî li Strasbûrgê, prof. Bakir Naglar ku niha dest ji karê xwe kişandiye, di nivîsara xwe ya ji bo wezareta derve ya Turkiyeyê re şandiye de dibêje: "Turkiyeyê xwe li gor standartên ewropî hazir nekiriye. Lê biryar daye û hemû peymanên Konvensiyonê, yên di derheqa mafên mirovî de îmze kiriye. Turkiye li ser axa xwe, mecbûrî şuştina kincên xwe yên bi gemar e, ne li Stasbûrgê".

Tewrê muhakemekirina Dewleta Tirk û dan cezayên giran yên zindanê jo bo wan şêş parlamenterên Kurd li çaraliyê cihanê acizî û nerihetiyek çêkiriye. Gelek niwênerên biyanî, her weha çend kesên ji swêdî jî beşdarî Muhakemeya Çîleya pêşîn ya 1994-an bûn.

RAPORÊN ŞINÊ

Parlamenterên Kurd bi rê û biryarên demokratîk hatibûn helbijartin. Ew endamên wê partiya ku niha hatiye qedexekirin, DEP-ê bûn û di parlamenta tirkî de jêhatî bûn. Paşê ew bi tawanê "xiyanet kirinê" û bi yê li "dijî yekîtiya Dewleta Tirk" hatin îtham kirin. Sipartekên serokdadgirê dadgeha Ewlehiya Dewletê (li Ankarayê) Nusret Demîrel, ji bo îtham kirina van kesan bi vî cureyî, qels bûn. Yek ji wan xalên îthamkirinê ew e, dibêjin ku van camêran "sonda parlamenteriyê bi kurdî xwarine!". Kurdî zimanê rayavêjên (helbijêrên) wan e.

Muhakemekirina parlamenterên Kurd bû sebeba ku Komîsyona Meclîsa Ewropa ya karên derve, hîn di meha îlonê de biryarek derxist, ku hemû peywendiyên bi parlamenterên Tirk re, heta demeka nekifş bihêne sînor kirin.

Weqfa Mafên Mirovî li Turkiyeyê, ne rêxistinêk dewletî ye. Civandina belgîyên di derhe-

qa îhlal kirina mafên mirovîn ji xebatên wê ye. Alikariya kesên îşkencedîtî jî dike. Rapora HRFT (Weqfa Mafên Mirovîn li Turkiyeyê) ya sala 1993-an raporeka gelek bi tirajedî ye.

Di vê şideta ku roj bi roj zêdetir dibe de 3 492 mirov ji jiyana xwe bûne. 29 kes jî bi îşkenceyê hatine kuştin. Rojnamevan, kesên ku van rojnemeyan difiroşin û belav dikin hatine kuştin. Weşan di bin zordestiyê giran de ne. Di 2-yê meha Sibatê de rojnameyek dîsan hate girtin.

Dadgehekê jî li heşt kesên ku bi derxistin û belavkirina muzîka kurdî ve mijûl in, bi tevî ku li gor qanûnê muzîka kurdî ne qedexeyê jî, dîsan dawe vekir.

Xuya ye, ku kapasîteya Dewleta Tirk ji bo bi riyên siyasî çareserkirina vê rewşê, têr nake. HRFT di meha îlona çûyî de namîlkeyek (biroşûr) derxist: "File of Torture. Deaths in detention places or prisons (12 september 1980-12 september 1994)". Bi alikariya qanûna antî-terorê dest danîn ser vê namîlkeyê. Ji nivîskarên vê raporê du kes, serokê HRFT-ê Yavuz Önen û endamê komîteya birêvebirinê Fevzî Argun bi ceza kirinê hatin tehdîtandin. Bi saya rexneyên ji derve ev dabaş hatîye sekinandin.

HRFT alikariya aborî ji Y.M. (Yekîtiya Miletan), ji Y.E. (Yekîtiya Ewropa), ji SIDA (Rêxistina Pêşvebirina Navnetewî Ya Swêd) û ji Amnesty digire. Bi alikariya HRFT pirr kesên îşkencedîtî rehabilitê bûne. Ji xeynî vî karî di derheqa îhlala mafên mirovîn de jî gelek dokument hatine civandin. HRFT, bi SSKT (Komîteya Alikariya Mafên Mirovîn li Turkiyeyê) re hevkarîyê dike.

CAHILÎ BARÊ MIROV GIRAN DIKE

Pirr girîng e, ku hikûmeta niha alîkarî û piştgiriya wan hêzên ku niha li Turkiyeyê bêwestan jî bo mafên mirovîn kar dikin, bike û di nav welêt de jî peywendiyê re riyekê vebike. (Ji bo peywendiyê) HRFT ya pêş e.

Li gor biryarnemeyên firoştina çekan, divê

çekên cengê nefiroşin Turkiyeyê. Zor girîng e, ku mirov li ser girêdana di navbera pêşveçûnê, xebata jî bo mafên mirovîn û demokrasiyê raweste.

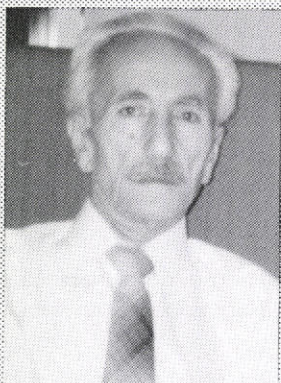
Mirov pê kêfxweş dibe, ku niha li Afrîkaya başûr, li Felestin, li Baskê û li Bakura Îrlandayê prosedûra aştiyê di rojevê de ye. Lê li Turkiyeyê hîn jî rewşeka wisan tune. Kuştin, îşkencekirin û teseliyên çareserkirina bi riyên leşkerî her berdewam in. Hikûmet di her fîrsetê de, bêwestan dibêje: "her dewlet, li hember terorîzmê, xwe-diyê mafê xweparastinê ye. PKK rêxistineka terorîst e û ji aliyê hêzên dereke ve hatiye damezrandin!". Dibêjin "rexneyên ewrûpiyan û yên ji Amnesty çalakîyên terorê bi pêş ve dibin". Heta ku Dewleta Swêd bi xwe jî, ji vî cahiliya wan para xwe girtiye. Ew, Dewleta Swêd jî gunehkar dikin, ku di warî aborî de alikariya rêxistina terorîst dike.

Girîng e ku berpirsiyarên Swêd, yên OSSE (Komîsyona Ewropa) û niha jî yên Y.E. (Yekîtiya Ewropa) vî siyaseta xwe, ya rûbarîhevkirinê (konfrontation) berdewam bikin, da şidet cihê xwe ji peywendî û guftûgoyan re berde. Weke ku niha li gelek deverên cihanê dibe.

Bengt HURTIG:	(v)
MEP, ordf. SSKT	
Karl-Goran BIORSMARK:	(fp)
Ulf BJORKLUND:	(kds)
Kristina SVENSSON:	(s)
Anders SVERD:	(c)
Ragnhild FOHANKA:	(mp)

DAGENS NYHETER
(Rojnameya swêdî)
17.2.1995

Wergera ji swêdî: **Şefik Kaya**

Sebrî Botanî

Romana The Diplomat

Romana The Diplomat ya nivîskarê Îngilîzî, James Aldridge dirêjtirîn û girîngtirîn roman e ku bi zimanê kurdî û ji zimanekî biyanî hatibe wergerandin û gihîştibe pirtûkxaneya kurdî. Cîhana vê romanê cîhaneke berfireh û pîrralî ye, xwendevan hez dike her bixwîne. Herweha romana ku bêtir babet ji li ser kurdan û welatê kurdan tê de hebin, her dîsan ev roman bi xwe ye.

Nivîskar Selah Sadulla ew ji îngilîzî wergerandiye kurdî. Ev karê Selah nîşana dewlemendî û şiyana zimanê kurdî ye û dihêle xwendevan hizir bike ku kekê me Selah gencîneyeke peyvên kurdî heye. Wî gelek peyv ji zaravayên zimanê kurdî di wergeradina vê romanê de bi kar anîne. Selah ev romana hêja bi alfabe ya kurdî ya latînî nivîsî bû, lê mixabin paşê neçar bû di sala 1984'an bi tîpên erebî çap kir, hêvîdar im bibînim ku kurebavek dîsan bi tîpên latînî bide çapkirin. Romana bi kurdî 735 rûpel in û 49 pişk in.

Kêmasiya mezintir di kurdiya vê romanê de ew e ku Selah peyv bi peyv wergerandiye. Xwezî wî çavek pê ve bixîşanda û zimanê wê ji xweştir û rasttir bikira...

Roman wisa dest pê dike:

Lord Esêkis di balafira "duklas" de rûnişt û qalûna xwe kêşa û li hêviya guhastinê ma. Balafirê bi kotekî di tariyê

de daynebû xwarê, piştî ketî nav barovek befrê de, makîna wê qerisî. Noke ew li ser tenîstê bû, li nav zewiyek roşî, rût û spî de. Êdî bi befr û bayê hatibû şuştun. Lord Esêkis ji pencereya biçûk berê xwe dida tariya befrbarî û ketibû di keseran de çunkî ne gencir bû da ku bişê digel Makgîrîgor û balafirvanê roşî biçit gundekî da veguhêzekî jê binin. Li pêncî û heştê Esêkis bo her tiştî pîr bû...

...- Ez nizamim bo çi te hind divêt biçî xwarê bo Bijarê, Makgîrîgor got. Ew ne Azerbeycan e. Bijar li parêzgeha Erdelanê ye, ew kurd e. Ma em ne ji xwe ve her xemdarên Azerbeycanê ne.

- Hema tu bizavê dikî da min ji rê bibî der, Esêkis bi xweştî got.

- Egerek gelek xumalî heye bo çûna min, ez dizanim Bijar kurd e. Hêvî dikim dûrtir biçim Kurdistanê, ta bajarê Sine.

Makgîrîgor dît Esêkis hêj noke erdnîgariya welatî ji ber kiribû. Eşkere bû ku wî gelek xwe berdabû di nav vê perçeya taybetiya rêkê de.

- Ma ew hind girîng e? Makgîrîgor dîsan got. Ma em neşên wê perçeya cîhanê bihêlin û bizîvirin bakur?

- Carna tu min diguhişînî, Makgîrîgor.

Esêkis alîkariya Katrînê kir da ji teqne derbas bibe û guh neda cotyarên guman-dar, yên ku zêrevanî li wan dikirin.

- Me gelek caran ev berhevda, diyar e tu girîngiya vê perçeya cîhanê bo împaratoriye tînagehî.

- Ma tu li ser Azerbeycanê an Kurdistanê diaxivî?

- Li ser herduwan. Vê gavê ez hizra Kurdistanê dikim. Bijar û Sine herdu li Erdelanê ne, ya ku rast li ber sînorê Iraqê ye, ne we ye?

- Erê.

- Û me gelek kurd li Iraqê hene, me nîn in? Makgîrîgor got, wî ew dizanî.

- Rastî kurd li hemî deverên der û berên Mûsilê dijîn, Esêkis pê ve çû. Dera ku me hindek ji zewiyên mezintirên neftê li Iraqê hene û ciyên dî yên vejîyanî û pêgehînan.

- Ez wê dizanim, Makgîrîgor dîsan got. Tu çend xeman ji wê neftê dixwî!

- Qenc e, nexu vêca ecêbgirtî dimînî ku min wec bi Erdelanê an Kurdistanê an te çi bivêt tu bêjî, hebî? Ev kurd çi bikin li vê perçeya cîhanê dê vînek êkserî li ser kurdên me li Iraqê hebî. Wek dî ji rast e, bawer e. Me sînorek dost divêt li vî rexê Kurdistanê me, sînorê wî xelkê ku rosan ew negirtine. Bo ku em hemiyê bizanin, ma çiye rosan bizavek Kurdistanî, serbixoyî dest pê kirin, ku ji kurdên me yên Iraqê bigrit.

- Her gav bizav bo Kurdistanê serbixwe hebû...

* * *

Her wisa ev diyaloga Esêkis û Makgîrîgor ya li ser kurd û Kurdistanê dom dike.

BILA ZULMA TE ZÊDE BIBE

Yaşar Kemal

"... Di gel vê yekê, di ciyê ku ewê Kurdîtiyek bi serê xwe bê fikirîn, li gor Qanûna me ya Bingehîn, ji xwe ewê muxtarîyetên herêmi bèn avakirin. Wê gavê gelê kîjan herêmi Kurd be ewê xwe bi xwe bi muxtarî îdare bikin. Ji bilî vê yekê gava ku gelê Tirkîyê bibe mijar, divê mirov wan jî pê re bîne ziman. Gava ku bi vê yekîtiyê re nehatin ziman, jî viya meselên ku wan girê didin anîna holê hergav mumkun e."

GAZÎ MUSTEFA KEMAL

(Ji civîna çapemeniyê ya ku di 1923'an de li Îzmîtê kirye)

'Bila zulma te zêde bibe ku zû dawî ya te bê.' Li Enedolê ji bo zaliman weha dibêjin. Di dîrokê de belkî cara yekemîn navê sedsalekê beriya ku dest pê

bike hat danîn. Navê sedsala bîst û yekemîn, 'Sedsala Mafên Mirovî' ye. Ev tê wê manê ku ewê şerên mafên mirovî yên mezin di vê sedsalê de bèn dayin. Çimkî sedsala me di pîrsa mafên mirovî de rîya ku pêwîst bû nesitand... Di dema ku emê bikevin sedsala bîst û yekemîn de jî, di mēhela ku em bi mafên mirovî gihîştinê de, jî bo ku em li paş ve vegerin gelek elamet hene. Medya û ragihandina îroyîn, mirovbûna mirovatiyê bêhed û bêhejmar qels dike. Berevajiyê tiştê ku tê gotin û xwestin, kesan jî kesîtiyê derdixin û dikin kerî. Di dawiya vê sedsalê de, dê mirovatî beşeke mezin ji hêza xwe ya afirênêr hunda bike. Çimkî ferdê ku her roj jî kesîtiya wî tê kuştin û ji afirênêriyê tê dûrketin, bûye wekî kerî û ew ev mirov e ku hemû mafên mirovî jê hatine sitandin. Ji ber vê yekê di dema ku em dikevin sedsala bîst û yekemîn de, jî bo ku kurê mirov li ser lingên xwe raweste, divê şerên mezin bike. Ji ber vê yekê ye ku ji niha ve jî sedsala bîst û yekemîn re sedsala mafên mirovî hatiye gotin.

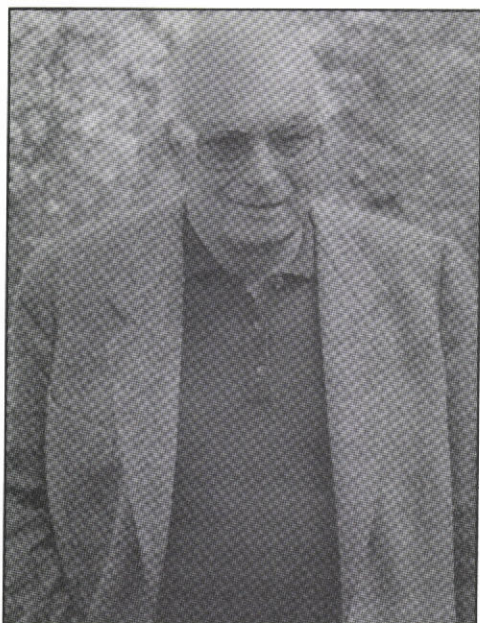
Bi vî awayî xelq diçe aş em diçin kaş. Sêsed sal e me hergav weha kiriye û em ketine vê rewşê. Îro jî em dikin li pêş mirovatiyê rûmet û xîreta xwe bînin ser sifirê.

Komara Tirkîyê jî roja ku ava bûye heta îro, bûye sazûmana zilim û tādahiye herî giran. Van kirinên xwe jî bi durûtiya rojhilatîyê jî çavên mirovatiyê veşartiye. Komara Tirkîyê, li hember gelên Enedolê hezar carî jî Osmaniyan zalimtir bûye. Dibe ku hûn van gotinên min mezinkirî bibînin. Heta sala 1946'an, ya rast heta sala ku Partiya Demokrat hat ser hukum, tu gundiyeke jî

heftan heta heftêyan, jî keçan bigire jinan, tu kesî ku lēxistina cendirman nexwaribe ûzîlim neditibe; dixwazî bila Kurd, Tirk an Laz be kes tune. Karbidestiya Komarê wekî bagerekî jehrîkirî di ser Enedolê re derbas bûye. Ew kesên ku ewê jî bo van gotinên min bibêjin ne rast in, an tiştên ku Enedolê kişandine nizanin an jî li nav çavên mirovatiyê dinihêrin û derew dikin.

Heftê sal e çawa gelên Tirkîyê li ber evqas zilim, şikence, tunchî û birçîtiyê di ber xwe dan? Ha ev mûcîzeyek e. Dîsa gotinek Enedolê heye: 'Tiştên ku mirov xwe didin ber, çiya nikarin xwe bidin ber.' Li welatekî ku li kêleka Ewrûpa ye karbidestiyê weha tādakar domandin qet jî karekî wusa hêsan nîne. Ev jî mûcîzeyek mirovatiyê ye! Ha vê mûcîza mirovatiyê jî hukumdariyên me û hem jî dewleta me afirandiye. Lê em buhayê vê yekê giran didin. Ji mirovatiyê dûr xistin û bi xîreta xwe ya mirovatiyê hunda kirinê. Gelo qet tu sūcek gelên me di vê yekê de tune? Ma çawa tune! Gelên ku kesîti û mirovatiya wan jî wan hatine sitandin; hezar sal e tādā dîtine, di bin lingan de hatine pelçiqandin, hezar sal e di bin zilmê de jiyane, birçî mane, hezar sal e ew jî vî şerî şandine wî şerî, ma dikaribûn hêza hîlmstandinê di bin tādā nemirovî ya Komarê de bi xwe re biditana? Divê em jî bîr nekin ku bi sedan Kuyucu Murat Paşa di ser van erdan re derbas bûne. Her Kuyucu Murat Paşayek bûne deh Cengizhan.

Di sala 1946'an de jiyana pîrrpartîtî dest pê kiriye; di sala 1950'an de Partiya Demokrat karibdestiyê jî destê Partiya Gel a zordar sitandiye. Van gelên ku evqas tādā

dtîne, evqas mirovatiya wan ji destê wan hatiye sitandin, ha mûcîza rastîn a ku afirandine û divê mirov jê re hurmet nîşan bide ev e. Hê tu kesî heta niha aqil negihandiyê vê yekê. Damezrenêrên Partiya Demokrat, karbidestên herî jorîn ên Partiya gel bûn. Peyva demokrasiyê ji bo wan, perdeyek reş a ku divê mirov xwe di pişt de veşêre ye. Tirkiye bi vê virr ûderewa demokrasiyê karibiyê bikeve Nato û Konseya Ewrûpayê. Ewrûpa, ango dinya bi vê derewê dixape, ma qet tê xapandin! Lê belê demokrasiya rojava jî ne demokrasiyek li gor çaxê ye; divê ku ew jî li hember Yekîtiya Sovyetê hêzekê çêbike, ji ber vê yekê jî bi dtîn û bi hay bi Tirkiyê xapiya ye.

Di pey re çi bûye? Piştî vê yekê jî berjewendiyên hukumdariyên weletên rojava ser sazûmana tadakar a Tirkiyê nixamtine.

Tam di vê demê de bûyerek ku qet nehatiye fikirîn çêbûye: Di wexta ku gelê Tirk di bin vê zilma heftê salî de di xew re çûye, gelê Kurd, bi tirs û bi fikare be jî dest bi berxwedanê kiriye. Çimkî di vê pêvajoya tadayê ya heftê salan de, yê ku herî pirr tadda dtîne, birçî mane, di nav belengaziyê de pelçiqîne, qirkirinan jiyane, yên ku zimanê wan jî bi qanûnan hatiye qedexekirin, heftê sal nasnameya wan hatiye redkirin û bi Tirkên Çiyayîtî hatine binavkirin, yên ku li ber jî zilman ji bo xwe zilmê bicibîne hatine hêştin, yên ku ji her pênc, deh salan carekê bêrawest li çar aliyên Ene-dolê dihatin surgûnkirin, di gel vê yekê, ji xwe hindiktir be jî bi gelê Tirkê ku zilmê didît re, dîsa jî yê ku bû yek gelê Kurd bû.

Berxwedana Kurdan a dawî ya ku piştî sala 1975'an dest pêkir, çiqas çû bi xwe ve hat. Bêtir pêş ve çû û zivirî şerê çekdarî. Ha karê esasî piştî vê yekê dest pê kir. Çerxa zilmê ya heftê salan, wî ruyê xwe yê cirnexweş bi tevahî nîşan da. Berê lê xebitî ku gelê Tirk bê xapandin. Propagandayek bi ecêv dan destpêkirin. Heta ku gelê Tirk nehata xapandin berxwedana gelê Kurd nikaribû bihata şikandin. Piştî wê yekê makîna derewan xebitî. Ev Kurd hene! Ji bo parvekirina welat dixebitîn. Dê Tirkiyê parve bikirana û ji xwe re welatekî azad ava bikirana. Ev yek wusa bi şewat anîn ziman ku, zilma Kurdan a li ser Tirkan, merasîmên mirinê yên leşkerên Tirk ên ku bi gerîla re şer dikirin wusa mezin kirin ku, hema hema Tirkê ku li kuderê Kurdekî bibîne, bike ku wî li wê derê bikuje. Bereket be ku, Kurd û Tirkan bi sedan salî bû ewqas

baş hevdû nasdikirin ku, hemû hewldanên dewletê çawa be ew nekirin dijmîn. Biratiya van herdû gelan, ev biratî, biratiya ku karbidestan digot nîne; biratiya rastîn a du gelên ku keda wan hatiye xwarin, hatine pelçiqandin û zilim dîtine ye. Li Tirkîyê jî şerê nav xwe re ev yek bû asteng.

Ji du peyvên serokkomar Demirel û karbidestên din yek jê, “Em ji axa xwe xîçîkek kevir, çengek xwelî nadin tu kesî” bû. Xîçîkek kevir, xîçîkek kevir, xîçîkek kevir...Peyva wan bû xîçîkek kevir. Çengek xwelî...Peyva wan bû çengek xwelî.

Kê xîçîkek kevir dixwest? Kê çengek xwelî dixwest, tu kesî li viya nedipirsî. Tiştê ku ez dizanim yê ku xîçîkê kevir dixwaze, yê ku çengek xwelî dixwaze an jî yên ku dewletek Kurdî ya serbixwe dixwazin gelek hindik Kurd in li Tirkîyê. Ku bixwestana dê çi bibûya, ma ne mafê wan bû? Çimkî di hemû danezanên gerdûnî yên mafên mirovî de, her neteweya ku biwxaze xwedî mafê pêşeroja xwe bi destê xwe beyankirinê bû. Bi qasî ku ez dizanim Kurdan nedixwestin ku vî mafê xwe bi kar bînin. Di dema ku Yekîtiya Ewropayê damezirî bû de, di dema ku Ewropa bi xwe jî ramana di binê alekê de jiyanê dianî holê, dê çima Kurdan welatê xwe yê bi hezaran salî parve bikirana, dê ev bi kêrî kê bihata?

Niha li Tirkîyê şerê herî adî yê dinyayê tê kirin. Hûnê bibêjin, “Ma şerên ne adî jî hene.” Li gor min nabe ya, van rojan şerê dewleta Tirk a bi gelê Kurd re şerê herî adî, herî qirêjî û herî pîs ê dinyayê ye. Ezê îzaha adîbûna vî şerî bikim, eger hêza min têr bike. Hêza romannivîs û sinemakarên

herî mezin ên dinyayê têr nake ku şerekî bi vî awayî îzah bikin. Ezê wusa di ser de dest biavêjim vî şerî. Gerîla û ordiya Tirk dest bi şerê kirin. Ev tiştê gelek xerab bû. Çi dibû bila bibûya, diviyabû ku pîrsa Kurdî bi aşîyê bihata çareserkerin. Zimanê Kurdî heftê sal bû qedexê bû ya, di van salên dawî de azadiyek hindik jî vî zimanî re hatibû dayin. Sitranên xwe dikirin plak ya, çawa derdiketin pê re dicivandin. Bi Kurdî çûna dibistanê, nivîs nivîsîn, kitêb derxistin, rojname derxistin, radyo û televizyon avakirin qedexê bû. Kurdên ku li Tirkîyê di ser panzdeh milyonî de bûn jî hemû mafên xwe bêpar bûn. Lê Kurd li Tirkîyê dibûn serokkomar, serokwezîr û qumandarên rutbebilind; lê bi şertekî ku Kurdbûna xwe red bikin. Tevahiya Kurdên ku ji dewleta Tirk re bûbûn karbidest Kurdîtiya xwe red dikirin. Li tu derekê nikaribûn bigotana ku em Tirkên Çiyayî ne jî. Yên ku Tirkên Çiyayî bûn ew bûn. Ew bi zimanekî xerîb ê jî Tirkî xerabûyî yê jî sêsed gotinî pêkhatî dipeyivîn. Zimanê wan zimanê çivîkek xerab, ango tiştêkî wekî zimanê qijikê bû. Di pey de vî zimanê ku jî zimanê qijikê xerabtir bû jî jî Kurdan re qedexê kirin. Ez bawer im viya sînorên sebrê derbas kir. Û hinek xortên xwenda û çûbûn unîversetê jî derketin serî çiya. Deh sal e li serê çiyayî. Yên li serê çiya û ordiya Tirk şerekî dijwar dikin. Tiştê herî pîs ê kar, Komara Tirkîyê jî bo ku şerê xwe yê bi gerîla re zû bibe serî “Sazûmana Gundparêziyê” ava kir. Ordoya Amerîka ya li Vîetnamê gundparêziyê îcat kiribû. Dewleta Tirk Ji gundparêzan jî 50 000 kesî zêdetir

ordiyek, ango komek mîlîsan ava kir. Bi ser de jî tîmek taybetî yê jî 12 000 kesî pêkhatî ava kir. Bi ser de jî li gor ku rojname dinivîsin, Tîrkiyê ordiyek xwe ya jî 300 000 kesî pêkhatî şand ser Kurdistan. Hê gelek tiştên ku nayên zanîn hene ya, tiştê herî xerab qontrgerîlayê ku di bin emrê ordiya Tirkî de ye. Li gor ku dibêjin ev qontrgerîla jî îcada Amerîka an jî Natoyê ye.

Gerîlayê li serê çiya dest pê kirin gundparêzan kuştin, gundparêzan jî gerîla kuştin. Li gor ku dibêjin û dinivîsin gerîla digirin ser gund û malên gundparêzan, nedigotin jî an zarûk e gundparêzan gulebaran dikirin. Gundparêz, ordû û qontrgerîlayê Tirk jî digirtin ser malên Kurdên ku bi 'Welatparêzî' dihatin naskirin û malbatên gerîlayan dukuştin. Gerîla dukuje davêje ser dewletê, dewlet dukuje davêje ser gerîla. Pişt re generalek derket û peyvên bi vî awayî got, "Bila destûr bidin min, ezê li Rojhilata Ene-dolê kevir li ser kevirî, serî li ser laşî nehêlim." Ez tiştên weha pîs jiber nakim, lê ji bîra min jî dernakevin. An jî "Ezê nehêlim ku li vî çiyayê Cudî giya şî bibin. Ango ezê bikim ku li van çiya, kevir, berî û newelan giya şî nebin." Di pey re jî Serokê Serperîştîya Giştî yê Leşkerî Dogan Gureş got; "Ji bo ku mirov masiyan bigire divê mirov avê zûwa bike." Pişt re jî Serokwezîra jî Tansû Çiller di parlamentoyê de weha qîriya, "An wê biqede û an jî wê biqede" Di pey re ev peyv di devê xwe de kir benîşt; li her bajêr û navçeya ku çûyê û di her civîna çapameniyê de got. Lê li dinyayê tu kesî ku bi yê ku ev pey gotibû nizanibû nemabû. Belkî jî bi têgiha "An wê biqede

û an jî wê biqede" herî baş netewa Alman dizanibû. Di gel ku dizanibû jî qet deng ji xwe dernexist.

Di pey re şerê bi tevahî bi hemû dijwariya xwe dest pê kir. Di serî de ordiya Tirk bi masûmî dilebitû, bi tenê bi hemwelatiyê xwe yên hêja, bi birayên xwe yên Kurd, bi şkenca gû dida xwarin û ew biçûk dikirin. Konseya Ewropa jî ji bo vî şkenceya gû Tîrkiyê bi çar milyon mehkûm kir. Mehkûmiyeteke xerab nîne. Şêst milyon dolar deynê Tîrkiyê heye. Dê şêst milyon dolarê din deyn bike, eger canê wê bixwaze ewê bi hemû gelê Kurd û Tirk şkenca gû bike.

Pişt re Komara Tîrkiyê rabû ku ji heftan heta heftêyan hemû Kurdistan bike gundparêz. Bi yên ku gundparêziyê nexwestin îşkence kir, bi yên ku bi wan re derneket serî jî girt bin çavan û da kuştin. Di pey re jî cîneyetên qontrgerîlayên qisasnediyar (ya rast qisasdiyar) dest pê kirin. Hinek 1800 kes, hinek jî 1200 kes dibêjin, mirovên Kurdistan ên bijare ûhatine bijartin kuştin. Pişt re jî, hinek 2000, hinek jî 1500 dibêjin, gundên Kurdistan şewitandin. Ji hundirê hin malan mirovên şewitandî, heywanên şewitandî derxistin. Di şerê bi tevahî de, bi usûla Kuyucu Murat Paşa, sûcên qirkirin û îşkenceyên ku kurê mirov heta niha kêman dîtibû hatin kirin. General gotibû çî? Gotibû: "Ji bo ku mirov masî bigire divê mirov avê zûwa bike." Komara Tîrkiyê hemû tiştî dabû ber çavê xwe, avê zûwa dikir lê nikaribû masî bigirta. Çawa ku li Vietnamê Amerîka nikaribû masî bigirta. Lê li Vietnamê Amerîka avê zûwa kiribû, erdê

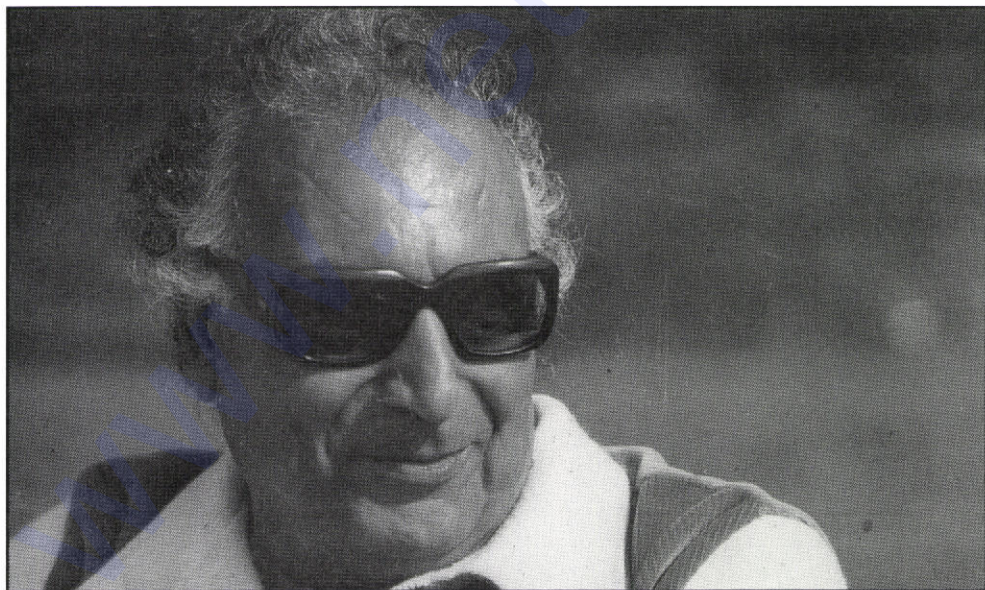
Vietnamê kiribû ku giya li serê şîn nebe.

Komara Tirkîyê, di vî şerê bi tevahî de kar anî wê rewşê ku, Ji Başûrê Rojhilatê Enedolê, li gor hin gotinan du milyon û nîv(2.5), li gor hin gotinan jî sê milyon(3) kes surgûnî hundirê Enedolê kir. Surgûnên dewletê dikarin ji sê milyonî jî derbas bibin. Çimkî nifûsa bajarê Diyarbekir ji 450 hezarî derket milyon û nîv(1.5 milyonî). Ev rastiyeke e. Hûn bi xwe rabin hejmarê surgûnên ku xwe avêtine bajarên din bihesibînin... Ev tî, birçî û bêkar in û li ciyên ku diçinê bêwar û bêmal in. Êêêêêh, ji xwe ev bi kevneşopî Komara Tirkîyê ya Kuyucu Murat Paşa dikeve. Lê belê Kuyucu Murat Paşayan, hemû zalimên din û xwînxwaran, her tiştî kirin, lê tişteki nekirin, an jî nikaribûn bikin: Ew jî, negotin ku em gerîla, mirovên ku xwe veşartine, eşqiya, firar, firarên leşkeriyê; yên ku xwe di daristanê de veşartine bi daristanê re bişew-

witînin û daristanên welat neşewitandin. Lê Komara Tirkîyê ev sûc, ango ev sûcê mezin ê mirovatiyê yê ku nayê efûkirin kir.

Kurê mirov, eger ku bi tevahî bêbav(dejenere) nebûbe, li van tiştên ku min nivîsîne bikolin, ku çend çaran girantirê vana jî nebînin, ez ji her cezayî re, ji kişandina cezayê herî giran ê ku Komara Tirkîyê jî ji bo min layiq bibîne re razî me.

Di van deh salên dawî de, gava ku ev tişt dianîn serê gelê herî mezin ê duwemîn ê welatê me me nivîskarên çî kir? Emê çî bikin, me çavên xwe girt û li ser derd û kulan vexwar. Ji derd û kulan vexwarin jî tişteke e, em bi rihetî razan... Ka dê me çî bikira. Ji xwe ve em nivîskarên Tirk ji nijadek nivîskarên mêrxas dihatin. Em jî nîfşê Nazim Hikmet dihatin. Ew Nazim Hikmet ku ji bo azadiya gelê xwe 17 sal di girtîgehê de mabû. Pişt re çûbû li Moskovayê miribû.

Karbidestên demkoraîk ên Tirkîyê yê xoşewîsta Konseya Ewrûpa ya îroyîn, heta destûr nadin ku hestiyê vî helbestvanê dinê ye ku Tirkîyê gihandiye jî bînin welat. Em jî nîşê Sebahettin Ali dihatin. Romançnivîsê mezin ê ku dewletê dabû kuştin û meytê wî jî avêtibû sînorê Bulgarîstanê. Em jî nîşê Orhan Kemal û Ahmet Arif dihatin. Ew yê ku bi salan di girtûgehan de mabûn... Jî nîşê Hasan îzettin Dinamo û Abidin Dînoyan... Jî nîşê beriya me nivîskarên ku neketibûn girtûgehê pîr hindik bûn. Şkence û zilman em kerixandibûn, çavê me tirsandibûn.

Lê çapamenî? Ketiye bin emrê dewletê, jî Rojhilatê Enedolê, jî hejmara gerîlayên ku dihatin kuştin zêdetir tu nûçeyekê nedidan. Ketina bin emrê dewletê ya çapameniyê jî ji alî hemû kesî ve hat dîtin ya. Sultanê Misirê ye kerr jî ev bihîst ya.

Wekî ku min hergav nivîsî ya, bi qasî ku zimanê min geriya min li her derê got ya, vê demê, neteweke ku li ciyê ku Tirkîyê gihîştîyê ye û hatiye ber pêpelûka medeniyetê, bi demokrasiyê îdarenekin, bîxîretiya karbidestên wê netewê welatî ye. Rojekê ew kesên bîxîret, ewê nav bi nav li rûpelên bîxîretiyê yê dîroka vî welatî bîn nivîsîn. Û gelên Tirkîyê ew gel in ku li biratî û demokrasiyê tî bûne. Tirkîyê bi demokrasiyek rastîn îdarekin ne karek ewqas dijwar e.

Diviyabû ku jî bo sekinandina vî şerê bêkeys, qirêjî ûpîs, berê me nivîskaran alîkariya gelên xwe bikira. Pişt re çapameniya me ya ku ziman, çav û gohê gelan e, di pey re televizyonên me, di pey re jî kesên me

yên ku ketine polîtîkayê. Tu kesî jî me jî welatê xwe re alîkarî nekir. Û em li hember vê sazûman zilmê ya bêûjdan derneketin. Me nekir ku mirovatî, dinya û gelên dinyayê jî vê yekê re bibin alîkar. Me kir ku welatê me wek welatekî neletlêkirî bikeve sed-sala bîst û yekemîn. Me kir ku mirovên welatê me nikaribin li rûyê mirovatîyê binihêrin. Ji niha ve mirovatîyê dest bi munaqesê kir, kuştina bi sedan mirovên bijare yê gelekî jenosîd e an ne jenosîd e.

Qampên civandinê jî hatin avakirin. Ciyê wan û çend kes tê de hatin civandin jî eşkera ye. Piştî van qampên civandinê jî kî dizane ewê çi bê. Gava ku min vê nivîsê nivîsî, di rojnameyên me de nûçeyek derket, ez nizanîm çawa bû ku ev nûçe nivîsîn, li Wanê îşaretên sor datînin ser hinek malan.

Nêzikî du hezarî gund şewitandin. Di dora sê milyonî de mirov jî cih û warên wan kirin û ew mehkûmî birçibûn, xizanî û mirinê kirin. 1800 cîayetên qisasdiyar hene. Daristan hatin şewitandin. Ewê hê çi û çi bibin. Bi sedan hunda hene.

Heta ku pîrsa Kurdî bi riyên aştiyane neyê çareserkin Tirkîyê nikare bigihîje demokrasiyê. Em vê yekê bi tevê dinyayê re bi vî awayî bizanibin. Li welatekî ku jî 15 milyonî zêdetir xelqek jî hemû mafên mirovî bêpar bin, li welatekî weha herfa demokrasiyê ya D'yê bilêvkin, mirovatîyê adî dîtin nîne çî ye.

Yek jî bûyera şewitandina gundên Dêrsimê ye. Mirov lê şaş dimîne. Çawa bû ku rojnameyên me vê bûyera dilgeş nivîsîn. Li kîjan çiyayî gur miriye ku haya me jê çene-

bûye. Pişt re serokwezîr, di destekî wê de al, di destekî wê de jî Quran û ecêbmayî "Ma qet hêzên dewletê gund û daristanan dişewitînin" got. Haaa we got ew helîqopter, ew, PKK'ê ew ji Ermenîstan, Afganîstan û Pakîstanê sitandine. Yên ku gund û bajaran dişewitînin ew in. Dêrsim dişewite, daristanên Kutuderesî dişewitin, PKK ji xwe kerixîye xwe bi xwe dişewitîne. Ji Kurdan kerixîye Kurdan bi tevayî dişewitîne. Ma di Newrozê de ji heştê kesî zêdetir Kurdî jinezarû PKK'ê neşewitand? Ma bajarê şinexê, Licê, bajarên din û navçeyan PKK'ê neşewitandin? Ma li Sêwasê 37 hunermendî PKK'ê neşewitand?

Êdî bes e, li vê dinyayê jîyan karekî bi xîret e. Mirov bibêje qey ku ewê derewkariya derewkeran heta bi hetayê veşertî bimîne, tê wê manê ku haya mirov qet ji vê dinyayê tune.

Heta ku ez vê çîroka waliyê Entabê jî nenivîsim ezê nikaribim rawestim. Walî nûçeya şewitandina deristanên Islahiyê distîne, ji Entabê lê dixê û diçe navçeya Islahiyê. Diçe û rastî çî bê baş e, dinîhêre ku daristan ji serî heta binî hatiye şewitandin. Hatiye şewitandin lê bûyerek dilgeş jî çû bûye. Bi daristanê re 11 gerîla jî şewitîne. Dudo ji kermêşan, yek ji me. Beyana waliyê berêz tam bi vî awayî ye. Yanê çî bûye, daristan şewitî be çî bûye, 11 gerîla şewitîna... Dîsa jî wekî ku rojnamevanekî nivîsiye di nav deh salan de li tevahiye Tirkîyê du milyon hektar daristan şewitîne. Li Rojhilatê Enedolê jî deh milyon hektar. Xêr û guneh di sitûyê ye ku nivîsiye de be. Ev tiştek wusa ye ku jê nayê bawer kirin ya, ma

dewletek, ji bo ku gerîla xwe tê de veneşêrin daristanan, yanê qet welatê xwe dişewitîne? Ev yê ku tê şewitandin ne bi tenê erd û welatê Tirkîyê ye, erdê mirovatiyê ye jî. Neteweyên Yekbûyî, ku bi rastî jî Neteweyên Yekbûyî be bila lêkolînekê bide çêkirin. Ka ev bûyera ecêb, ka ev sûcê mirovatiyê rast e an derew e? Ew Konseya Ewropa ya pîrr demokrat jî, Yekîtiya Ewropa jî... Ma Civata Ewropa dikare xwe bide ber lêkolîneke weha, ma dikare heyetek lêkolîne ya weha damezirîne? Ma heyetek lêkolîne ya weha, bi behana hûn têkilî nav karên me yê hundir dibin, dê ji ber derê Enqerê neyê zivirandin, Konseya Ewropa bi gelek ceribandîna xwe bi vê yekê nizane? Ma mûyên Konseya Ewropa li ber tiştên weha dilivin, ji bo erdên xwe, ji bo daristanên xwe yê ku diqedin, ji bo avên xwe yê ku wekî jehrê diherikin çî dike ku, ji bo Tirkîye ya ku bi mirovên xwe re tê şewitandin çî bike?

Yên ku her roj daristanên ku wekî sitargeha gerîla dibînin dişewitînin, ew gerîlayê ku her roj di rojnameyan de nûçeha kuştina bi dehan kesî ji wan derdikeve, wan gerîlayan şerrawestandînek çend mehî îlan kirin. Komara Tirkîyê bersîv neda vê yekê. Di rojekê de, di navbera riya du bajarî de 33 leşkerên bêçek hatin kuştin. Hinekan got, yê ku leşkeran kuşt PKK'ye. Hinekan jî got na. Vê bûyera ecêb jî hêjayî lêkolîne ye. Li ser vê yekê jî şerrawestandina yekalî xerabû. Niha şerê dijwar dom dike. Lê ne bi tenê di nav gerîla, ordû, gundaparêz û tîmên taybetî de. Dewleta Tirk, li hember gelê Kurd ê tî û birçî, ji xizaniyê

nivmirî, surgûn bûyî, çadirekî ku serê xwe têxê, ber sivêrnekekê ku lê bise tune, mec-bûrê koçeriyê hatiye kirin, bêçek, destvala û kêrikek di dest de tune re şer îlan kiriye. Li vê Tirkîyê koçkirin heye û encama bi milyonan mirovî ne melûm e.

Yek jî, yên ku ji Rojhilatê Enedolê bûn partiyekê ava kirin. Nêzikî bîst mebûsî kirin parlementoyê. Ev partî hat girtin. Wan partiyek din ava kirin. Partiya nû jî hat girtin. Pênc mebûsên vê partiyê kirin girtûgehê û bi cezayê îdamê dest bi mehkûmkirina wan kirin. Pênc mebûsên meznûn jî reviyên Ewrûpa. Piştî vê yekê bû ku Ewrûpaya pîrr demokrat piçekî şiyar bû. Konseya Ewrûpa dest avêt kar. Hinek tiştên Tirkîyê da sekinandin. Tirkîye gelek li vê yekê acis bû. Lê ji xwe Tirkîye bi çekên ku hevparên Konseya Ewrûpa dane, Rojhilatê Enedolê dişewitîne, gundan bi erdê re dike yek, mirovan ji erdê wan dide koçkirin, di ciyên ku derbas dibe re giya şîn nabin, hemû avan dibire, lê dîsa jî nikare ewqas pîrr masî bigire. Masî direviyan kaniyên Çiyayê Cûdî, Çiyayê Agirî, Çiyayê Nemrûd, çiyayên din û avên Dicle û Fîratê.

Divê êdî ku ev şerê dijwar neajo. Tirkîye bi aboriya xwe dipelişe. Gelên Tirkîyê di nav xizaniyê de ne. Ji şerê li Rojholatê Enedolê re bi tenê îsal ewê 425(çarsed û bîstê pênc) tirolyon lîrayê Tirk bê zihêkirin. Wezîrekî ku di hukûmatê de berpirsiyar e ev yek got. Tirkîye li ber hilweşînê ye. Deynên derve û hundir çiqas diçe zêdetir dibin. Ku hê jî ev şer biao dê ji belayan belâ bèn serê me. Ewê felaketa dîrokê ya herî mezin were serê Tirkîyê.

Ez dikim nakim tu sedemekî domandina vî şerî nabînim. Hûn çiqas dibêjin bibêjin ewê tu kesekî xwedî aqil ûhişliser ê vê dinyayê fêhm neke. Çi heye li holê? Nete-wek mafên mirovî dixwaze. Hûn dixwazin grûbek etnîk bibêjin, ji bo ku ev mirov mafên xwe bistînin, derdikevin serê çiyê jî. Ūşerekî xwîndar dom dike. Ū ronakbîrên Tirkîyê û dinyayê, piraniya rojnamevanan û nivîskaran, ango ûjdana mirovatîyê temaşevanê vî şerî ye. Ji tu derekê deng û sewtek dernakeve. Tu dibêjî qey xwelîya miriyan avêtine ser mirovatîyê. Ger ku ev şer bi vî awayî here, ewê Tirkîye û mirovatî birînen mezin bistîne. Çimkî ûjdana mirov ji zilmên weha re, di dîroka xwe de çiqas îşkence û zilim dîtibe jî, ji niha pê ve êdî di ber xwe nade. Her şer(Dixwazî bila li Rû-andayê, dixwazî bila li Bosna- Hersekê, dixwazî bila li Vîetnamê û dixwazî jî bila li Afganîstanê be) mirovatîyê qels û dejenere dike. Her şer, her qirkirin; birçîtî û xizanî mirovan ji mirovatîya xwe dûr dixin.

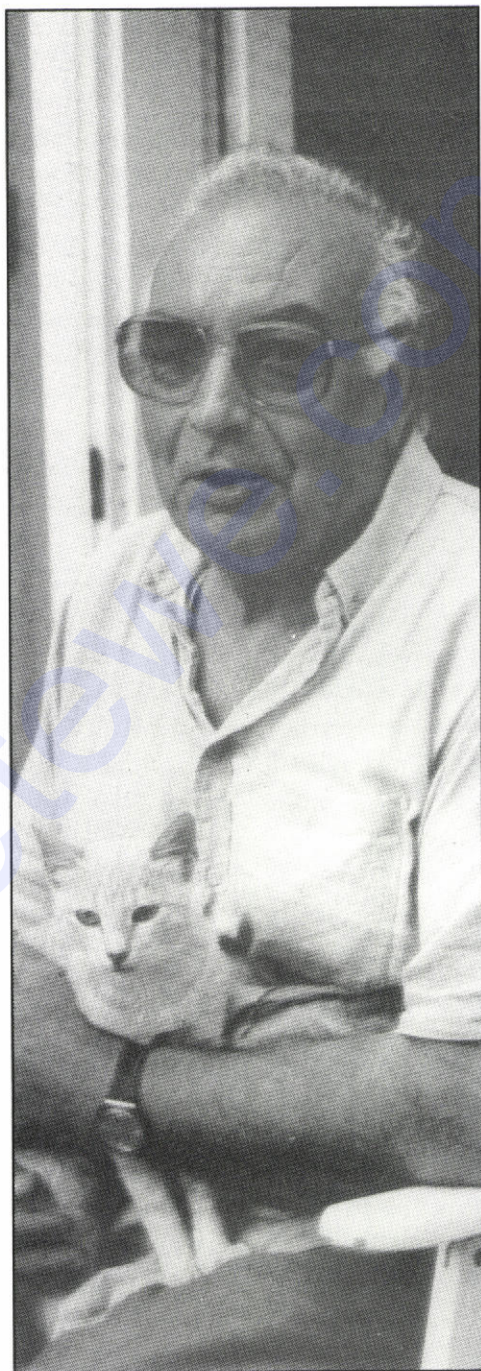
Komara Tirkîyê, gava ku ava bû diviyabû hemû mafên Kurdan bida. Hûnê bibêjin, ka da gelê Tirk, rast e; lê qe nebe zimanê gelê Tirk ji destê wan nehat sitandin. Çimkî van herdû gelan şerê Rizgariyê bi hev re qezanc kirin. Gelê Kurd ku di wan rojan de bixwesta, an jî alî gelê Tirk nekir, bi hêsanî dikaribû mafê pêşeroja(qedera) xwe tayinkirî bi xwe bi dest bixista. Di van rojên ku em gihîştinê de, bêtî ku gelê Kurd mafên xwe bixwesta, hinek mafên bingehîn, qe nebe bi qasî ku dane gelê Tirk, diviyabû ku ji ber xwe ji bo gelê Kurd jî bihatana dayin. Çimkî di dema ku

em dikevin sedsala bîst ûyekemîn, Sedsala Mafên Mirovî de, tu netewek, tu grûbek etnîk nikare ji mafên mirovî bêpar bê hêştin. Ji vê yekê re jî ne hêza Komara Tirkîyê, hêza tu welatekî têr nake. Tu car em vê yekê jî bîr nekin, yê ku Amerîka ji Vietnamê ajot derve, yê ku Sovyetê ji Afganîstanê kir û bi pey ket, yê ku mûcîza Afrîqa Başûr afirandin hêza mirovatiyê ya ku bi gelên wan welatan re şer dikir bû.

Komara Tirkîyê bi domandina vî şerî, nikare wek welatekî naletlêkirî bikeve sedsala bîst û yekemîn. Ez wusa texmîn dikim ku dê Tirkîye destûr nede wan karbidestên nexweş, yên ku bi qasî ku ava welatê xwe zûwa bikin mirovatiyê jî bîr kîrine, daristanên xwe jî şewitandine, welat kîrine ciyê agir û welat kîrine gola xwînê. Ji bo rawestîna vî şerê nemirovî jî, dê ûjdana mirovatiyê jî gelên Tirkîyê re bibe alîkar; wusa kerr û lal nemîne. Dê jî hemû kesî bêtir jî gelên welatên ku çek difiroşin Tirkîyê jî me re bibin alîkar.

Em Tirkîyeyî, qet lê hema qet vê yekê jî bîr nekin, gihîştina demokrasiyek rastîn, bi riya aştiyane, di çareserkirina pîrsa Kurdî re derbas dibe.

Bi riya aştiyane çareserkirina pîrsa Kurdî, dê derfetên bêhejmar jî bo welatê me pêk bîne. Wekî ku ez her gav dinivîsim û dibêjim, dinya baçeyek kulturê ya bi hezar kulîlkî ye. Heta dema emperyalîzmê hemû kulturên dinyayê tesîr li ser hevdû nîşan dane û hev xwedî kîrine. Ev tiştê ku ez dibêjim îro jî alî hemû dinyayê ve tê pejirandin. Tu zanyarek ku berevajiyê vî tiştê bibêje dernakeve. Ji vî hezar kulîlkî yek

hunda bibe, mirovatî renegekî xwe hunda dike. Sed rengên xwe hunda bike sed kulîlk...Hundakirina sed, pênsed rengên xwe dê ji bo mirovatîyê hundayek mezin be ya, ji wî mezintir jî netamandin û hevdû xwedînekirina kulturana, dê hinek jî bibe hilweşîna kultura mirovatîyê. Ev, îro di şîûra mirovatîya îroyîn ûrastîya zanistî de ye. Ji roja ku Komar ava bûye heta îro, xebata karbidestîya Tîrkîyê ya kuştina zîman û kultura Kurdî sêcekekî mirovatîyê ye. Ewê di sedsala bîst û yekemîn de sêcên mirovatîyê yek bi yek bîr derxistin û mehkûmkirin. Ev ne derketina pêş hakim(qazî) û mehkûmbûn e. Ewê xîret û mirovatîya welatekî bê mehkûmkirin. Îcar yê herî giran jî ji bo mirovatîyê dê ev ceza be.

Kulturek Kurdan a dewlemend heye. Warisê Kulturên Enedola Mezin in. Helsebestvanên mezin, destanbêjên mezin gihandine. Ji Ehmedê Xanî bigire heta Melayê Cizîrî û Evdalê Zeynikê. Niha êdî di nav du neteweyan de destanên mezin dijîn. Ji bilî viya sitran û çînokên Qirgîz û Kurdan, ji alî destanbêjên mezin ve ji nû ve tên afirandin û gotin...Bi ya min ev, di vê demê de berhemên herî dewlemend ên gelên dinyayê ne ... Lê tejen wan.. Kulturek mezin a bi şexsiyet, îhtîşama zîmanekî ku pîrr dewlemend bûye bi gotinê nayê salixdan. Îcar ku kultura Kurdî rastî ji holê rakirinê nehata, qenciya ku Mustefa Kemal Paşa bi kultura Tîrkî re kir bi kultura Kurdî re jî bikira, niha rengê Enedolê bi awayek gelek cihê bû. Dê Nazim Hikmetek, Sait Faik, Orhan Veli, Orhan Kemal, ûyw(

û yên weha)... ji nav wan jî derketa. Nîjadperestîya karbidestan, teneqîhîştina wan a kultura mirovatîyê, beşek ji dewlemendiya kultura Enedolê ya bi şexsiyet ji destê me sitand. Bêtir tiştên wî welatî, bêtirîn tiştên wî welatî ji destê me sitandin. Eger em hesabê tiştê ku me hunda kirine em derxin, wê gavê emê fêr bikin tiştê ku me hunda kirine çiqas mezinin. Qene be ji vê demê bi şûn de em hişê xwe bidin serê xwe, hemû mafên mirovî yên gerdûnî bidin Kurdan. Ku em nedin ewê parî bi derengî bikeve, lê bi piştgiriya mirovatîyê jî ewê mafên xwe bi zorê bistînin. Di nêz de qumanderekî Başûrê Endolê weha digot, "Sala pêşîya me, muhaqeq emê gerîla biqedînin." Ev pey deh sal e tên gotin. Hemû avan zûwa kirin, lê masî çûbe kuderê, revî be kîjan avê nikaribû bihata girtin. Bi ser de jî dexmeyer mirovatîyê, hem jî dexmeyer reş di eniya welatê me dan. Em bibêjin ku bi gotina general bû, gerîla qediya. Ma ewê di vê demê de panzdeh milyon gel, ewê dest û milên xwe girê bidin û bi awayê, "Bijî nîjadperestî" biqîrin û ewê kurê mirov jî ji vê çepiklêxistinê re temaşevan bimîne! De herin ji wê derê hûn jî! Ez ji we re tiştêkî bibêjim? Em baş hişê xwe bigirin serê xwe, ji îro pê ve ji bo welatekî, hela welatekî ku di rewşa Tîrkîyê de ye an demokrasî, an jî... Devê min nagere ku ez bibêjim.✍

Wergera ji tîrkî: **Felat Dilgeş**

BÊJINGA GÛMANAN

Ji bin simên rojê derket
Ket nav diranên şevê.
Tarî şikand,
Dûyê kuştaran lê der bû.
Xwe ji mirinê dizî,
Xwest carekê,
Li xemên xwe siwar be,
Bihna gûmanan ew gez kir.
Gûman yek bi yek,
Girtin,
Kom kirin,
Di xwe de bêtin,
Ji nişka ve,
Kaniyên jan û kovanan,
Tê de bişkivîn
û bi hêrs
Marên sor jê herikîn,
Herikîn.
Her û her diherikin...
Û canê wî,
Min,
Te,
Li pey xwe dixuşînin.

Rûxweş

MIROV ÇAWA HELBESTAN DINIVÎSÎNE

Mayakovskî

Mayakovskî ev nivîs piştî xwe-kuştina Sergey Yesenîn nivîsiye û cara yekem di sala 1926-27-an de di kovarên Novy Mir û Ogonyok de hatiye çapkirin. Min cara yekem bi Swêdî dît û bala min kişand. Min dûre wergera bi Tirkî jî bi dest xist. Dema min wergerand Kurdî, min çapa Swêdî bingeh girt û da ber a Tirkî.

Bêguman nivîseke kevn e û gelek tiştên tê de jî bo îro derbas nabin. Hinek tişt jî hew jî bo taybetiyên Rûsya ne. Lê bi bawerîya min dema mirov tevaya nivîsê bigire ber çavan, berhemêke dîrokî ya giranbûha ye. Helbestkarî, bi taybetî li welatên derengkeytî hîna jî hêleka nivîsandinê ya xurt e. Welatê me jî di nav wan welatên derengkeytî de ye. Bi hêviya ku karê helbestkariya me hêsanîr bike min ev nivîs wegerand Kurdî. Wek ku Mayakovskî bi xwe jî dibêje, tu kes bi vê nivîsê nabe helbestvan, lê dikare di derheqa nivîsandina helbestan de fikrekê bide kesê ku dixwaze bibe helbestvan.

Süleyman Demir

Gelek sedemên ku ez di vê derheqê de dinivîsînim hene. Di gelek munaqaşeyên di vê derheqê de, ku ez jî tê de beşdar bû me û dema bi zimanzanên ciwan re di derheqa afirandina berhemên wilo de diaxivîm, dema min di vê derheqê de bi rexnegiran re munaqaşe dikirin, pîrrê caran min li ser xwe wek vatîni dîtîyê, ger ku ez nikaribim helbestvaniya kevnar hilweşînim jî, pêwîst e ez bi kêmasî bêbaweriyekê di wê derheqê de pêda bikim. Helbestvaniya kevnar hîna baş nehatiye peritandin. Bi belengaziya xwe veşartî maye. Hew dema parêzgerên bi xîret xwe ji ber hunermendiya nûjen, li pişt peykerên kevn vedîşartin êrîş diçû ser.

Bi bawerîya min, ger ku em wan peykrên kevnar hilweşînin, ji holê rakin û biguhezin, em ê karibin rûmeteke mezin ji hêla nedîtî û nenas de bidin xwendevanan.

Zarokan (û dibistanên ciwanan yên çandeyî bi xwe jî) her dem pîrr mereq kirine bê çi di hundurê vî hespê ji kaxetan de heye. Piştî xebata formalîstan dil û gurçikên hesp û filên ji kaxetan hatiye eşkerakirin. Ger hesp bi vî karî hinekî hatibin xerakirin, em lêborînê dixwazin. Mirov nikare bi helbestvaniya kevnare re pevçûnên çandeyî bike. Ji ber ku ew bingeha xwendegehiya me ya neteweyî ye.

Ew kîna me ya ji zûde û ku wê her dem jî hebe, êrîşan dibe ser wê xwe ecibandina romantîk-rexnegirî. Em êrîşan dibin ser wan ên ku mezinayîyekê di helbestvaniya kevnar de, bi sedemên ku ew bi xwe jî dildar bûne dibînin, wek ku Onegîn ji Tatîana hez dikir (harmoniyekê dide can), ku

xwedêgravî dikarin helbestvanan fam bikin (ev kesên xwe dicibînin li lîse fêrî van tiştan bûne) û ku ahengên bendan xweş tînin guhên wan jî.

Ji ber ku ev kevneperestî di semta giranbuhayî û cidiyeta helbestvaniyê de atmosfera kilkirina şehweta mirovan û xeyalperestiyê ava dike, em ji vê `sabata` nalet nefret dikin. Li gor bawerîya vê kevneperestiyê tu diyalektîk di helbestvaniya nemir de tune ye. Mirov berê xwe dide jor û radiweste, ger ruhekî helbestvaniya îlahî wek kevokekê, wek teyrê tawuz ya jî yê heştirme bê têkeve serê yekî ser peritî, hew wê demê dikare helbestan binivîse.

Ji bo ku mirov kirînen van camêran derxe rastê, pîrr kar navê.

Wê bes be ku mirov "evîndariya Tatîana" û "ew zaniyariya ku Naso" di derheqa pêşniyariya qanûna zewacê de dixwend, bigere ber hev. Xwedêgravî em "fîza bêhêvîtiya" Pûşkîn ji karkerên maden re li Donet dixwînin ya jî li pêşiya meşên yekê gulanê bazdidin û bi dengê bilind dikin qîrîn: "Kalîkê min her dem xwedî prensîbên bi rûmettirîn bû".

Ez bawer nakim ku wê piştî vê, ciwanekî bi agirê xwestina ku kêrhatina xwe ji bo şoreşê bixebitîne be, dîsa li helbestvaniya kevnar vegere.

Di vê derheqê de pîrr hat nivîsandin û qisekirin. Temaşevan û guhdaran her dem piştigiriya me kirine. Lê piştî vê piştigiriyê dengên gazinan der tînin.

"Hûn hew hildiweşînin, lê hûn bi xwe tişteki naafirînin. Pirtûkên xwendehiya kevn ne baş in, lê ma ka yên baştir? Qaîde-

yên helbestên xwe bidin me! Pirtûkên xwendeghiyê bidin me!”

Divê ji bîr nekin ku helbestvaniya kevnar ji berî hezar û pêncsed salan de heye, lê emrê helbestvaniya me hew ev 30 sal e; lê dîsa ji pêwîst e ez bêjim ku eva ez dibêjim, ne bersiveke baş e.

Dipirsin. Hûn dixwazin binivîsin lê hûn nizanin bê mirov çawa dinivîsîne! Ji me dipirsin bê çima tiştekî ku li gor hemû qaîdeyên Şengellî bi aheng, bend û beşavenda çeprast hatiye nivîsîn di helbestvaniyê de nayê qebûlîkirin? Hûn mafedar in ku ji helbestvanan bixwazin ku helbestvan pêwîst e zaniyariya di derheqa karê xwe de bi xwe re nebin tîrbê.

Ez dixwazin di derheqa karê xwe de ne wek kesekî dogmatîk binivîsim, lê wek ku di rastîyê de heye binivîsim. Buhayeke zanistî di vê nivîsa min de tune ye. Lê ez bawer im karê ku ez dikim, di bingeha xwe de ji karê ku helbestvanên navdar dikin ne cuda ye.

Divê ez rastîyeke din ji bînim ziman. Ji bo ku hinek bibin helbestvan ez qaîdeyan pêşkêş nakim. Ji xwe tu qaîdeyên wilo ji, tune ne. Ji wî kesê ku qaîdeyên helî helbestvanî diafirîne re helbestvan tê gotin. Ez ê cara sedan ji gotina xwe ya ku min pê serê xelkê bir bêjim:

Matematîkçî- mirovek wilo ye ku, diafirîne, qaîdeyên matematîkê seraza dike û pêşdetir dixê. Tiştekî nû li zanistîya matematîkê zêde dike. Ew mirovê ku cara yekem “du cara dudu çar e” formule kiriye, matematîkzanekî mezin bû. Li gora ku ev rastiya ji bo wî êşkere, bi rêyeke hêsan, wek ku du qûnikên cixaran deyne ber du qûnikên cixarên din bû ji. Lê tu mirovên din ku dî re ev rastî dîtine, heger tiştên pir me-

zin ji li hevdû anîbin, ne matematîkzanên mezin in, ji bo numûne yê ku tirêna bidûkelê avakiriye. Ev rastî, karê hesabê ji bo lihevanîna tirêneke bidûkelê biçûk nake. Karê ku wî ji bo transportê kiriye, di dema xwe de sed caran ji rastiya wî hesabê aritmetîkî yê bê şik giranbuhatir e. Lê mirov nikare ji yekîtiya matematîkzan bixwaze ku di ber geometriya Lobaçevskî re hesabên xerciyên nûjenkirina tirênen bidûkelê ji derxin. Wê xwestineke wilo komîsyona plankirinê dîn bike, matematîkzanan ecêbmayî bihêle û kuçek bê dawî derxe pêşiya kesên ku buhayên cuda hesab dikin.

Aniha ji ji bo min dibêjin ku ez ketime dî vekirina deriyên ku li min hatine girtin. Dibên ev êşkere ye û filan bêvan. Lê ev ne rast e.

Redaktorên me ji sedî 80 kerşa bi aheng çap dikin. Dema vîna dikin ya hew ji ber ku hayê redaktorên ji helbestvaniya kevnar tune ye, ya ji ji ber ku pê ne hesiyane bê helbestvanî dikare ji bo çî were bikaranîn.

Tiştê ku redaktor dizanin hew “min ji vê hez kir” û “min ji vê hez nekir” e. Ji bîr dikin ku ew tama di helbestan de dikare û pêwîst e bê pêşvexistin. Piraniya redaktorên ji ber ku nizanîbûn bê wê çî bêjin, nikaribûn destnivîsên min yên helbestan teslîm bikin û ji min lêborîn xwestin e.

Redaktorekî bi rastî zana pêwîst e karibe ji helbestvanekî re wilo bêje:

“Helbestên cenabê te pir rast in. Li gora qaîdeyên nivîsîna helbestan ya M. Brodovskî çapa sisiyan hatina çekirin. Ahenga ku cenabê te bikar anîye hemû kevn û ceribandî ne û ji zû de ye ku di ferhenga mezin a ahengê ya N. Abramov de hene. Lê ji ber ku aniha tu helbestên baştir di destên min de tune ne, ez ê yên cenabê te çap bikim.

Lê hew bi qasî heqê ku ez didim daqûfloni-vîsekî jîr, ez ê bidim te jî, 3 ruble ji bo rûp-
lekî, bi bazara ku tu ê ji min re sê kopiyan
bînî”.

Tiştêkî ku helbestvanek di rewşeke wilo
de bike tune ye. Ya wê dev ji nivîsandina
helbestan berde, ya jî wê wek serêşa ku ji
karekî giran re pêwîst e, serê xwe bi helbes-
tên xwe biêşîne. Helbestvan kîjan rêyê ji
xwe re bi ecibîne jî li hember redaktorekî
niçîrvanê nûçeyan ji rewşeke xerab xelas di-
be û redaktor jî qet nebe wê bi sê rubleyan
ji bo her hejmara rojnameya xwe karibe tiş-
tekî baştir pêda bike. Ew di nav skandal û
rivînên êgir de ji rûniştinê dawiya şalê xwe
kevn dike û helbestvanekî wilo kêrnehatî jî
dema rûpelan li hev diqulpîne hew ji bo ku
tilikên xwe şil bike hinek tif xerc dike.

Ji bo ku kalîteya helbestan bê bilindki-
rin û ji bo ku mirov bike ku helbest di pê-
şerojê de xurttir bibe, divê mirov ji niha û
pê de nivîsandina tiştên bêxêr û kerşê, ji
her babet taba mirovayetiye cuda bike.

Ez dixwazim rastiyeke din jî bînim zi-
man: Armanca helbestvaniyê, ne afirandina
qaîdeyan bi xwe ye. Heger ku rewş wilo
bûya, wê helbestvan di dibistanên skola-
stîk de bigihana û antremana îdarekirina qaîde-
yên bûyerên ku nabin û rewşên bê xêr biki-
rana. Ji bo numûne wê tu kesane ne xwesta
serê xwe bi pêdakirina qaîdeyên dema mi-
rov seyrana bi duçerx dike, bê çawa stêrik
tên hejmartin biêşîne.

Jiyan rewşên ku formulasyon û qaîdeyan
dixwaze pêş de dixe. Çîna me û xwestina
me ya serhildanê, naverokê didin armanca
qaîdeyan û her babet metodên ku formule
dikin.

Ji bo nunûne, şoreşê zimanekî hişk ku bi
milyonan mirov pê diaxivin xistiye nav xel-

kê. Şiklê axavtina li qeraxên bajaran diheri-
ke nava bajaran. Ev, bi gotinên xesandî
wek “îdeal”, “prensîbên wekhevîyê”, “bin-
geha tiştên îlahî”, “rûyê Mesîhiyê û dij-
Mesîhiyê yê erşan”, zimanê entelektuelan
zeîftir dike. Ev gotin hemû bûne şorba ku
li hemû restaurantan tê kelandin. Ev, ew
tiştên nû ne ku ketine nav zimanê me. Mi-
rov dê vî zimanî çawa bike zimanê helbest-
vaniyê? Qaîdeyên kevn bi “fantaziyan” û
“gulan” û helbestvaniya aleksandî nema
dibe. Em ê van gotinan çawa têxin nav hel-
bestan û em ê çawa helbestan ji vî zimanî
çêbikin?

Ma gelo ji bo xatirê helbestan em dikarin
tif şoreşê bikin?

Em bûne rezîl û xerab.

Ji bo me tu rê neman.

Wê xeta tirênê bi çepilên reş

Me hemûyan daqurtîne.

(Zinaida Hippus)

Na!

*Texlâtîkirina alarma şoreşê bi amfibrachên
beşavenda zengîn ku ji bo fikandinê hatine
çêkirin, bê fêde ye.*

Egît, mêhdiyên li ser deryan, albatross in.

*Mêvanên ser masê ne li wê dera xurîn û
vizîn e.*

*Xelkê baz hûn matros in, matros bi xwe
ne,*

*Ez kilama xwe diyarî we dikim, ji agir û
rûbîn e.*

(Kirillov)

*Qêrîn ciyê kilaman digire, gurmîna deffê
jî, ciyê lorandinên ber dergûşan digire, lê dîsa
jî pêwîst e em heqên hemwelatiyê bidin vî zi-
manî.*

“Gavên şoreşgerî bigirin” (Blok)

“Meşînan li darxin” (Mayakovskî)

Ne bes e ku mirov numûnan ji helbestên

nû bide û bi vî awayî diyar bike bê gotin bi qaîdeyan çawa tesîrê li ser koma gelê şoreşger dike. Ji bo ku mirov karibe vê tesîrê bike, divê mirov helbestê ji bo pişgiriya mak-sîmûm ya çîna xwe ava bike.

Ne bes e ku Blok dibê, “ew dijminê şiyar qet ranazê”. Divê Blok bê şik diyar bike ya jî bi kêmasî salixdana şexsiyeta wî dijminî baş bide.

Ne bes e ku mirov di meşînan de beşdar bibe. Divê mirov li gora hemû qaîdeyan di şerê kuçan de jî beşdar bibe û gurtir bike û bike ku telgiraf, banqe û embar têkevin destên karkirên ku serî hildan e.

Ananasan, kubaban

buxe heta tu dikarî di kêfê de!

Burjuva, ji aniha û ne dûr dema te diqede.

(Mayakovskî)

Zahmet e ku mirov helbestek wilo wek helbestek klasîk eşkere bike. Greçê ku di salên 1820 an de jiya bû, tiştê wilo nas-nake, lê heger ku nasbikira, bê guman wê li gor zaniyariya asasê avakirina helbestan, wilo di derheqa wan de binivîsanda: “di van rêzan de ne bingeha avakirina helbestvanîyê heye û ne jî aheng.”

Lê ev malik, ji bo serhildanên li kolanên Petrograd, di devê karkeran de bibûn gotin û malikên serek. Lê di demên ku rexnegir valane de, dikarin tê bigihijîn ku ev eşkere bêqaîdetî ye.

Di nivîsandina helbestvanîyê de afirandina berhemên biserketîtir, bêtuman misogerî ye. Peyv û maneya peyvên, ji bo rewşa ku divê bê eşkere kirin, dema derdikevin pêşîya yekî helbestvan, divê xebatek baş li ser bibe û bîne helbijartin. Heger ku mirov dê cawê kevn di afirandina helbestan de bi-

kar bîne, divê caw li bejna materyalê nû bê. Heger ku li hevanînek wilo nû pêwîst be, di pîrbûnê de kalîte dibe tiştê bîngehîn.

Serketina di vê derheqê de, şiklê xwe ji rastiyeke bê hempa ya jiyanêke bê dawî nagire. Bend, helbesta azad, alliteration û asonans her roj nayên çêkirin. Divê mirov di pêşerojê de jî li ser domandinê, ji nû de avakirinê û firehkirinê bixebite.

Formula “du caran dudo çar e” ji ber xwe ve najî û nikare bijî. Divê mirov karibe vê rastiye tatbîq bike (qaîdeyên tedbîqkirinê). Divê mirov bike ku xelk vê rastiye bîrbînî (qaîdeyek din), divê mirov misogeriya ku tu caran nayê guhertin bi hinek mî-nakan diyar bike (ji bo numûne, naverok û pêwîstiya di rastiye de).

Her wilo diyar dibe ku danasîn û dîsa bi paşde danasîna rastiye, ne armanca helbestê ye. Bêguman karekî wilo jî pêwîst e, lê divê ev, wek karê ku sekreterek di civîneke mezin de dike, bê nerx kirin. Ev hêsaniyeke wek “me bihîst - me biryar li ser girt” e. Heger mirov pênc salan her bihîstibe û dereng biryar girtibe, her tiştê ku heye ji xwe hatiye tedbîqkirin. Trajediya hew gotin û eşkerekirinê jî, di wir de ye.

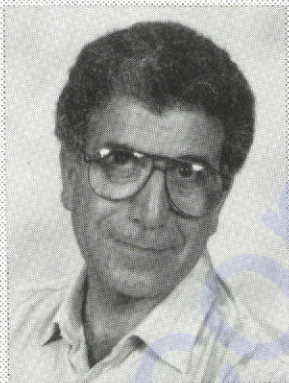
(Wê bidome)

Wergera ji Swêdî: Süleyman Demir

ÇAR MIST XWELÎ

Jiyan xewnek e, lê ew xewna jî yeke kurtedemekê ye. Merov weqa li ber xwe dide, weqa jî bo jiyanê tédikoşe; geh digirî, geh dikene û hin caran heye ku rojek li ber çavên wî bibe salekê, lê li dû derbasbûna salên jiyan merovekî, jiyan bi tevahiya xwe dibe bîranîneke nîvçe û ew jî hêdî hêdî di nav salan û bûyeran de dihele û diçe. Ez yek ji wan kesan im ku pîrraniya xelkê cîhana mero-van ji wan pêk tê. Ez ne serokê welatekî bûm, ne rêzane-kî bi nav û deng, ne jî min berhemeke bi nivîs li dû xwe hîştîye, da têkeve pirtûkxaneyan. Tenê du qîzên min li dû min man. Heger rojekê diya wan bimire, ew zaroyên wan û çend heval û cîranên salan ê navê min di quncike-kî bîranînê de bihêlin, heta ku rojekê ew jî dimirin û bi çûna wan re kurtexewna jiyan min jî dê bi ber bê bikeve û biçe. Heye ku jî bo çend salan navê min di kutûkên dewletê de bimîne. Ew jî ji bona berjewendiya dewletê û pirsên qanûnî.

Min di rojê dawîya sala 1920'an de çavên xwe li jiya-nê vekirin, li bajarekekî bakurê Înglîzîtanê. Sê salan li dû wê rojê bavê min jî ber xizantiyê reviya, mal û gorên xwe li dû xwe hîştin û berê me di paporeke mezin de da Aust-ralya ya dûr. Brayê min wê demê şeş mehîn bû. Ji wela-tê kevin tiştek di bîra min de nema, ne jî ez çî caran lê ve-geriyam. Ez li gundekî rohilatê Australyayê, ku dû re bû bajarokekî, mezin bûm û di panzdeh saliya xwe de min dest bi kar kir. Ez du salan wek şagirtê meywefroşkî xe-

Ş. Bekirê Sorekî

bitûm û ji sala 1937'an û şûn ve wek karkirêkî binzemîn, mîna bavê xwe. Çar salên leşgeriya li gel hêzên firokîn ne tê de, ez ta roja teqawîta xwe wekî karkirêkî derxistina komirê di kar de bûm. Erê, sîh û neh salên jiyana xwe. Ji panzdeh saliya xwe ta şêst saliya xwe, dema ez di sala 1980'î de derketim teqawîte, ez bêkar nemam. Di salên destpêkê de pereyên me di hefteyekê de bi dest dixistin çar dolarên îroj dikirin. Çiqa dunya me di navbera wê demê û îroj de hat guhertin!

Min jina xwe Sylvia ji rojên zarokiyê de dinastî. Em cîranên hev bûn, bi hev re diçûn xwendegêhê û bi hev re mezin bûn. Di nîvê sala 1942'an de em zewicîn. Me herdu qîzên xwe xwedî kirin, ew bi ser lingan xistin, ta ku rojekê, me hew dît, ew jî bûn bûk û dîsa ez û diya wan bi tenê di mal de man. Jina min di warê birêvebirina malê de ji min jîrtir bû. Ev yeka li hesabê min hat û min hemî tevdeyên malê di dest wê de berdan. Heger ne ji wê bûya heye ku jiyana min, wek jiyana hinek hevalên min, ne yeke wisa bextewer bûya. Ew di ciwanîya xwe de gellekî spehî bû. Xweziya pîrbûn û kalbûn nebûyana. Merov wan napejirîne, lê reva ji wan pêkannîn e, û rojekê merov hew dinihêre ku giyan westiyaye. Dil her ciwan dimîne, lê çi heyf e, ew jî rojekê dest bi gazincan dike û nema dikare xwûnê wek berê li endamên bedenê belav bike. Di salên dawîn yê jiyana min de nedizanim çiqa derman bi min xwarin û vexwarin dan. Li dawiyê hemî babetên dermanan û teknolojiya nû jî nema dikaribûn êş û jana endamên bedenê bi dût xîn. Tîrsa min ya

mezin ew bû ku min bi alîkariya makîneyan sax bihêlin. Min tenbeya xwe kir ku ez jiyaneke bi alîkariya makîneyan, wekî merovekî bi zorê nefesê jê derînin, naxwazim. Ma jiyana ji kê re maye ku ji min re bimîne. Pênceh û yek salan ez û Sylvia li gel hev man. Ev ne demeke kurt e. Çiqa veqeta du merovên ji hev hej bikin dijwar be jî mirin kesekî bernade. Di odeyê nexweşxaneyê mezin de min berî sersala nod û sisiyan xatir ji wê xwazt, ez çûm û ew li dû min ma. Ez dizanim ew ji min bi hêztir e û baş bû ku ez berî wê çûm. Ew dikare li dû min xwe îdare bike, lê min ê nikaribûya. Dîsa jî hiştina wê li dû xwe dijwar bû. Min bi dilekî tijî xem ew li dû xwe hişt. Tenêmayîn li cîhanê ne hêsan e, bi taybetî tenêmayîneke li dû zewaceke pênceh û yek salan.

Ha wa ye Sylvia, li gel herdu keçên xwe, mîrên wan û çar torinên me di rê de ne. Berê wan hemîyan li golege avê ye. Gol yeke biçûk e û ji mala me ne weqa dûr e. Di destekî wê de qutiyek heye, di qutiyê de tûrekî naylon û di tûr de xweliya giyanê min. Min tenbeya xwe ji mêj ve li Sylvia kiribû. "Ez naxwazim termê min têkeve çî goran," min gotibûyê, "ne jî dixwazim navê min li ser çî keviran were nivîsandin." Min ji vê golê gellekî hej dikir. Dengê hevalên zarokîya min li wir e. Me li wir dest bi kişandina cixareyê, vexwarina bîrayê û ramûsandina keçan kir. Rojên havînê me di ava wê de avjînî dikir, em di siya darên li dorhêlên wê de rûdiniştin û heta di rojên kalbûna xwe de jî riya golê şûna seyrana min bû. "Xweliya min têxin beşekî golê," min gotibû diya zarokên xwe. Ha wa ye,

wekî min gotibû, wisa jî dibe. Min nexwast weqa pere ji bo tabût û gora min biçin. Bi wan pereyan Sylviya dê bikaribe jiyana xwe piçekî hêsanî bike. Ma jî bo çî erdê gorekê ji min re bikire, kiriya gorê sal bi sal bide; û kî dikare ji min re misoger bike ku li dû pênceh salî, yan kêmtir, yan bêtir, bol-dozerêk ê hestiyên min raneke û navêje sandîqa kamyonekê, da şûna gora min bibe esasê xaniyekî nû, yan beşekî ji rêyeke dirêj? Na, na, min gor navê.

Çel û pênc salan ji jiyana xwe ez jî bo vî welatî xebitîm û hefte bi hefte beşekî ji pereyên min ji bo roja teqawîte dan aliyekî, û gotin min, dolarek ji te de, yek ji şirketê de. Heftê hezar dolar di roja teqawîte de bûn para min. Me got, em ê salên mayî bi xweşî û hêsanî derbas bikin. Tew heye ku em çend dolaran ji neviyên xwe re jî li dû xwe bihêlin; bila serên wan bi me bilind bibin û me bi kêfxweşî bi bîr binin. Lê dewlet nahêle. Dewlet baca xwe jî hertiştî digire. Di rojên îroj de tenê zexel û xasûk bi ser dikevin, û min jî nexwast li dû van salan xwe ji bo pereyan bikim zexel. Me rabû pereyên xwe xistin nav pereyên şirketekê. Me got bila du-sê salan li wir bimînin; hele em binihêrin dû re çî dibe, lê hew me dît rojname di rûpelên xwe de behsa şirketa pereyên me tê de bûn dikin: Şirketê top avê. Û xwedê rehma xwe li pereyên teqawîte bike. Çûn û çûn! Me xwe bi pereyên dewlet dide hemwelatîyên kal û pîr îdare kir. Ne hêsan bû, lê weqa xirab jî nebû.

De nuha çiyê min û pirsra pereyan! Çar mist xwelî bûn û wa ye zavayekî min wê bi ser ava kêleka beşekî golê de direşîne. Jina

min hêstirên xwe vedişêre û qîzeke min di ber xwe de digirî. Ez jî hêstiran naxwazim. Bawer nakim min bi xwe jî weqa hêstir bi ser kesekî de barandibin. Hêstir jî bo çî?! Merov îroj heye, sibe tune ye û hew! A nuha xweliya min xwe di nav ava golê ya honik de ber bi jêr berdide. Bila bibe beşekî ji xuristê.

Bawer nakim hestê nefret û hejnekirinê li nik min ta radeyeke mezin hebû. Di rojên şerê cihanî de alman û japonî neyarên me bûn. Em wisa têgihîştin. Ez di firrokeke leşgerî de reşşavan bûm. Ez jî mirinê ditirsyam, lê amade bûm ji bo welatê xwe, Australya, bikujim û bimirim, lê leşgeriya min bi serî bû, bêyî ku ez tiliya xwe bigihînim ser titikê, û ne jî japoniyekî gulleyek avête min. Dû re, me komira xwe firete wan û wan jî otomobîlên xwe frotin me; welatê me û yê wan bûn dost. Li gel wê jî nîfşê min her navê "Japs" li wan dikir, lê bêyî çî hestên nefretê. Nîfşê min ji vî halî de jî qerf û henekan hej dikir. Heta bi îngilizan be, me bi navê "Pommies" behsa wan dikir. Li bajarokê me jî min çî neyar nebûn, ne jî kesekî ez çî caran ji xwe re kirim neyar.

Rojekê li dû mirina min keşîş çû mala me. Rebenê keşîş divabû çend gotinên baş li ser cinazeyê min bibêje. Kî bawer bike? Keşîş merovekî reş bû, ji Tonga hatibû û bûbû keşîşê kilîseyê me. Ji ber ku ez çî caran neçûbûm kilîseyê, rebeno ez nedinasim. Divabû çend pirsan li ser min û jiyana min ji Sylviya û herdu keşên me bipirse. Keşîş got, "ha, Sylviya! Hele ji min re bibêje, John di jiyana xwe de ji çî hej dikir?"

Sylviya hema di cîh de gotê, "John ji hene-kan hej dikir." Kêşîş ji keça me ya duyem pirsî, "bavê te xwedan çi wesfên taybetî bû?" Wê jî gotê, "na." Qîza min ya mezin jî bersîva pirsê wî wisa da: erê, ew bavê min bû. Li ser cinazeyê min dora heftê jin û mêr û ciwan di kilîseyê biçûk de beşdar bûn. Ev jî hejmareke baş e. Gellek hevalên min mirin, û li ser cenazeyên hinan tenê çar, yan pênc merov digihîştin hev. Kêşîş li pêş tabûta bi gulan hatî nixamtin bi van gotinan dest bi axîfîna xwe kir: "Em îroj li vir civiyane, da xêtir ji John Hyde bixwazin. John peyakî wisa bû ku ji jiyane hej dikir û berî her tiştî jî endamên malbata xwe. Min ji qîzên wî pirsî, çi taybetiya bavê we hebû. Yekê got, ne tiştek; ya din got, ew bavê min bû. Ma ji van gotinan çetir tiştek heye?! Endamên malbata wî ji wî hej dikirin ji ber ku ew ne xwedan taybetiyeke mezin bû. Ew bavê keçên xwe bû û wan wekî bavekî rind ji wî hej dikirin, bêyî çi sedemên taybetî hebin. John Hyde ji nav me bar kir û çû tenîsta Xudayê xwe, çû jiyana ebedî,..." Ez keniyam û min spasiya herdu keçên xwe û Sylvia kir, ku wan gotina rast kirin. Di kilîseyê de ew bi dizî û di ber xwe de digiriyan. Herdu zavayên min, hevalekî wan û hevalekî neviyeke min tabûta min rakirin û xistin paşîya otomobîleke reş. Dema yên di kilîseyê de civiyani derketin oto-

mobîl bi rê ketibû.

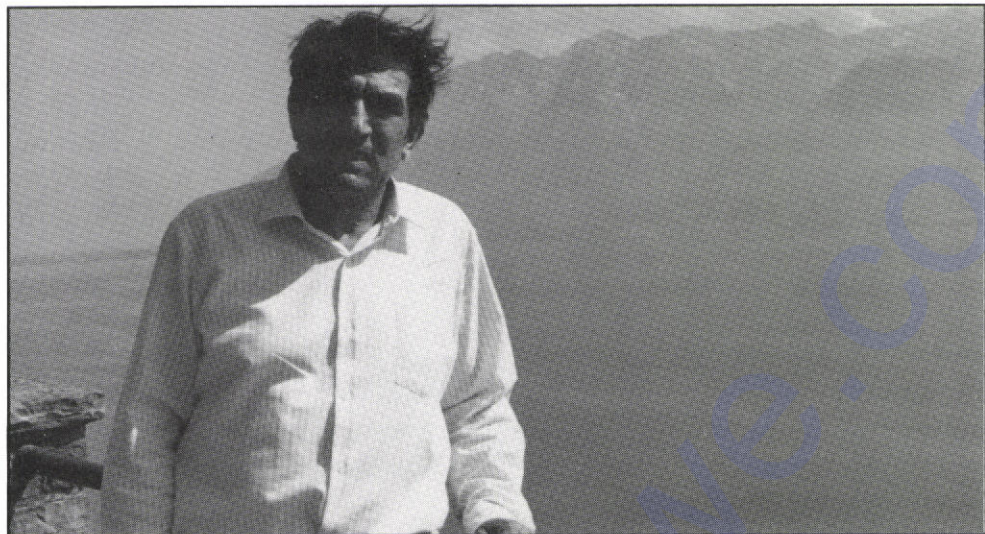
Gelo ez li tiştêkî poşman bim? Na, ez li tiştêkî ne poşman im. Dema merov dimire nema êdî rojên jiyana wî ji bo wî grîng in. Hemî jiyana wî êdî xwebêja xwe ji bo wî bi xwe wenda dike. Heger wî wisa kiribûya, yan wisa nekiribûya encam ê ji bo yên li dû wî manî cuda bûya, lê ji bo wî bi xwe nema êdî tiştek dikare were guhertin.

Min tiştek li ser birayê xwe negot. Ew jî di kilîseyê de beşdar bû. Em ji hev dûr di-jîn, bi her hawayî jî hev dûr. Berî mirina min bi çend hefteyan ew hat mala me. Dora bîst salan me merheba jî li hev nekiribû. Em ji hev xeydî bûn. Benê biratiya me di navbera me de qetiya bû. Bawer nakim benê di navbera du merovan de biqete bikaribe careke din wek berê bi hev keve, lê çawa be jî, em berî mirina min car din ber bi hev hatin û me dest dirêj hev kirin. Ew jî xirab nîn e.

Heger kesek ji min bi xwe a nuha bipirse, "gelo John Hyde kî bû?" Bersîva min wê ev be: "John merovekî bextiyar bû û ji jiyana xwe razî bû. Wî tiştêkî mezin ji jiyane hêvî nedikir, ne jî dixwast bibe kesekî bi rûmet. Ew bêtir ji pênceh û yek salan li gel şûya xwe Sylviya dilşa ma û bavê du keçên şîrhelal û çar neviyên delal bû. Li dawiya dawiyê ew çar mist xwelî bû."

(Sydney, 4/94)

ŞÎRETÊN EHMEDÊ XANÎ

Wêne: Novîn Harsan

Nûredîn Zaza

Rojekê Ehmedê Xanî şêst zaroyên kurd -keç û kur- birin mala xwe û ji wan re dawetêke mezin da. Piştî di nav wan de rûnişt û ji wan re pirsên jêrîn gotin. Divê hon wan di dilê xwe de veşêrin, ji ber ko, rêber û zanayê me ê mezin ew ne ji wan şêst zarokan bi tenê re gotine, lê ji bo hemî zaroyên kurd. Gotinên rehmetî ev in: Hon piçûk in, hon geş in, bê derd û xem dileyizin û dikevin; ev dema dilxweşiyê ye.

Eger hon dixwazin hergav bextiyar bibin û tucaran pir bedbext nebin li du tiştan bigerin; hejkirin û xebat.

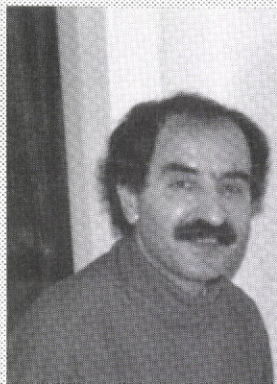
Kî hejî we dike hejî wan bikin; îro hejî merivên xwe bikin; hejî diya xwe, hejî bavê xwe bikin, hejî hevalên xwe bikin, piştî honê hînî hejkirina diya me gişan Kurdistanê bibin.

Ê didoyan; bixebitin; îro ji bo hûnbûnê, ji bo zanînê bixebitin; da ko halê dinê bizanin, bi pêş ve herin, bibin meriv, bibin hêja, bibin serdest, bibin însan!

Gava hon dersên xwe baş dizanin, dilên mamosteyên xwe xweş dikin. Hon dibînin ko hon jî geş dibin, ji bin barekî giran xelas dibin, sivik dibin. Ev hergav holê ye. Bixebitin da ko wijdana we hergav ji we razî be! Û gava wijdana însan rehet e û dilê wî bi kêf e, ew însan tucaran ne bedbext e.

Zaroyên min ên delal! Niha ji bo xatirê min têr bixwin! Vexwin û bikenin! Ez bi xwe bextiyar im, ez dixwazim hon jî bi min dilxweş bin, da ko welat jî bi hejkirina me hev û du hergav şa be!

Hawar, hej. 32, Îlon 1941

Zeynelabidîn Zinar

SÊ JINÊN KURD

Dema çilkên baranê û çilkokên xunavê bi hêsaniye-ke rewan serberjêrî ruyê erdê dibin û ku di binê nigan de gava radiwestin, pêre pêre bi hevûdu dihisin û destên biratiyê didine hev, êkdu hevbeste dikan û radi-bin govenda serhildanê. Hingê ew, ji ber evîna dilê dagirtî serxweş dibin û dest bi colan û cirîdê dikan, serî hildidin û di-bezin, ber bi riya xwe ve diçin. Îcar navê wê rewantiya wan ger lehî be, yan şape û laser be, yan jî bila şoreş û serhildan be, çi hebe jî, ew her li pey amac û daxwaza xwe diçin. Lê rojekê de-reng an zûtir, dê ew her silava xwe bigehînin deryayekê. Bêgu-man kînedoziya netewî û daxwazên nijadî jî eynî wisan in û dê wisan jî bibin, ta ku xwe bingehînin hedefê.

Îcar tiştê herî hêsantir ev e ku gava mêr û jin, keç û xort, pî-rejin û kalemêr digel zarûkan ku mil dane hevûdu û ber bi fe-latê ve beziyan, ewçax karên giran hêsan dibin û gelşên bê piş-kaftin jî ji holê radibin.

Îro êdî em Kurd nema dibêjin ku kar tenê li ser milên zila-man e, yan tenê li ser milên xwenedan e û tenê li ser milên si-yasetmedaran e. Fermo, em berê xwe bidin sê şêrejinên Kurd û binerin ka ew çi ne, çi kirine û çi dikan.

DIYA CIWAN

Nivîskar û helbestvana hêja Zeyneb xanim, bi nasnavê Diya Ciwan tê naskirin. Bêguman êşkere ye ku celebê bikaranîna nasnavên bi vî hawayî, ku bi bavê filankes an bi diya filankes e, ji Ereban gihaye van rewşênbîrên li Rojavayê Başûrê Kurdistanê. Lê madem vê xanima hêja xwe bi navê kurê xwe yê mezin (Ciwan) daye nasandin, em ê jî her wî navî jê re bi kar bînin.

Diya Ciwan di 1952-an de li herêma Botan, li gundekî bi navê Gundêş hatiye dinyayê. Navê bavê wê Mele Osman e û kurê Evdîrehman Axayê Şûzî ye. Evdîrehman Axa jî, kurê Şahîn Axa ye û ji eşîra Birduwan in. Navê diya wê jî, Fexriya ye.

Evdîrehman Axa di dema Serhildana Kurd a bi serokatiya Şêx Evdîrehmanê Garisî de, nivîsendeyê Serhildanê bû.

Destpêka xwendina Diya Ciwan a pêşî,

mîna ya zarûkên piraniya meleyan, her Quran bûye. Piştî ji klasîkên kurdî weke Nûbihara Ehmedê Xanî, Mewlûda Kurmancî ya Melê Bateyî û hinekên din jî xwendine.

Diya Ciwan di 1966-an, meha Gulanê de ji Bakûrê Kurdistanê çûye Rojavayê Başûr û li wir bi kurmamê xwe re zewiciye. Hetanî 26 salan jî çavên wê bi gundê wê neketine. Ji 1975-an ve jî li Şamê rûdine. Niha çar keç û du lawên wê hene.

Diya Ciwan ji 1977-an ve ye ku dest bi nivîsandina kurdî kiriye. Lê heta 1982-an, wê bi tîpên erebî nivîsandiye. Piştî bi alîkariya Mele Bahrî dest bi tîpên latînî kiriye û her lê domandiye û didomîne.

Sedemên bingeîn ku Diya Ciwan dest bi nivîsandina zimanê kurdî kiriye; bindes- tiya Kurdan û jiyana wê ya li biyanistanê

bû. Wê di 1992-an de pirtûkeke helbestan daye çapkirin û niha çend pirtûkên wê yên din jî weke tiştên folklorî, "Mamik" û "Çîrok" û "Kurteçîrok" ku berhev kiriye bê çap hene. Lê ew pirtûka xwe ya helbestan, bi navê "helbest" an navdar nake. Tenê ew nav, ji aliyê xelkê ve li pirtûka wê hatiye danîn. Di gelek kovar û rojnameyan de jî meqale û helbestên wê hatine weşandin, gelek an li serê nivîsandina û behsa zîrekîtiya wê kirine.

Karê nivîskariya Diya Ciwan pir zehmet e. Ji ber ku ew jina malan e û diya şeş zarûkan e jî. Lê bi hewqas zehmetî jî, ew ji karê nivîsandina bi kurdî li paş namîne û her lê berdewam e.

Li gorî gotina Diya Ciwan: "Divê ku mirov du gotinan jî ferhenga jiyana xwe derxîne. Yek, nezanîn e û ya din nekarîn e." Ew, gotina xwe weha didomîne: "Eger min (karê nivîsandinê) %20 pêk anî, baş e. Eger min %40 pêk anî, baş e û zêdetir jî ku min bi kar anî baştir e. Lê mesela ku ez bêjim wele ez nikarim an nizamim, divê ku ew gotin bi temamî bêne avêtin. Îcar min destên xwe avêtine çî karî, ez tê de bi ser ketime. Ha yek jî wan jî karê xwendin û nivîsandina bi zimanê kurdî ye."

Diya Ciwan zemanê xwe tev li karê malê, xwedîkirina zarûkan û nivîsandina kurdî behr dike. Zemanê xwe wisan xerc dike ku ji bo bihngirtina wê tu behr namîne. Îcar ew wisan bawer dike, çaxê kela toreyê helbestan lê radibe, ne çaxê şevê dinase û ne jî rojê; ne kar dinase û ne jî qezencê...

Dema zarûkên Diya Ciwan piçûk bûne û di şevan de giriyane, ew bi dengê wan şî-

yar dibû. Lê niha ew bi hatine pêjna tîpeke kurdî, bi ya bêjeyeke kurdî jî xew şiyar dibe û dest davêje qelemê bi zimanê neteweyê xwe dinivîse.

Serê pêşî Diya Ciwan di hin kovar û rojnameyên erebî de gotar û meqale nivîsîne. Lê piştî wê dest ji nivîsandina bi zimanê erebî berdaye û sedem jî weha dianî zimên: "Pêwîstiya rojnameyên erebî zêde bi nivîskaran tune." û berê xwe daye rojname û kovarên kurdî, wek Medya Guneşî, Rojname Azadî, Berbang, Gurzek Gul, Xebat, Zanîn, Kulîlk, Metîn, Serhildan, Rêka Sosyalîzmê, Bihar û hwd.

Diya Ciwan pir jî malxweyê xwe razî ye û dibêje ku bîrûbaweriyên herduyan riyek in. Ji ber hindê jî ew tu carî jê re nabe asteng. Bi tersê wê, jê re dibe alîkar jî. Heta hin caran gava ku kirina hin pêşniyarên ji bo suxreya nijadî ji Diya Ciwan re tîne û ku ew sistî dike, malxweyê wê bevzê wê dişidîne û wê ji bo kirinê didehfîne. Diya Ciwan li xwe mikur tê û xwe ji vê rastiya han jî bi şûnde nade, dibêje: "Rexnevanê min ê herî rast û dirust, malxweyê min e."

Diya Ciwan ne tenê suxreya nijadî dike, herweha ji bo çareserkirina gelşên di navbera mîr û jinan de jî pir xwe diêşîne. Ew, tu carê destûr nade ku jineke nezan rabe û ji ber sedemên bêmane serê malxweyê xwe serberjêr bike û wî di nava xelkê de tawanbar bidêrine. Û dibêje: "Îro jinek eger bi niheqî dengê xwe li ser mîrê xwe bilind bike û wî ji xwe kêmtir bibîne û lê serdestî bike, tu ferq di navbera wê jinê û jineka berî 100 salî de namîne. Herweha ev tişt jî bo mîran jî eynî wisan e." û li axaftina xwe

weha didomîne: “Di baweriya min de îro mêr ne serdest in û jin jî ne bindest in. Lê eger li hin deveran serdestiya mêr û bindestîya jinan bêne dîtîn jî, tawan ne yê jinan e jî û ne yê mêran e jî. Lewra amana jiyane gelek bermayên kevn jî mêran re hiştine. Mêr pêmayên bavên xwe ne û jin jî pêmayên diya xwe ne. Îcar divê ew tişt hinohino bêne guhartin. Guhartin jî, girêdayê bi me jî û zanîne ve ye. Eger jina îro bixwaze ku zilmê ji ser xwe rake û ger bixwaze rengê jiyana xwe ji ya dê û dapêra xwe biguherîne, ewçax ne bi çavlêkirin û serhişkiyê dibe, belê bi zanîn û milahîmtiyê çêdibe. Ji ber ku mêr û jin, herdu jî zîkekî derketine û gava çêbûne jî, nezan û xam bûne. Ew hem di qenciye de û hem jî di xirabiyê de hevpişk in. Îcar rewşa jiyane wan guhartiye û her yekê xistiye qalibekî cuda.”

Diya Ciwan gava diçe şeveke şahiyê yan pîrozkirina newrozê, her tim malxweyê xwe jî dide kêleka xwe û hêj diçe. Li ser vê yekê, ew rexne li jinên Kurd jî dibarîne û dibêje: “Gava ew dixwazin suxreyeka nijadî bikin, her dixwazin ku bi tena serê xwe bilipikin û çaxê bi deveran ve diçin jî naxwazin ku malxweyê wan bi wan re be. Ha ev yek jî dibe sedemê zûketina wan û nikarin fikra xwe bi xelkê bidin bawerkirin.” Ji ber van sedeman e ku Diya Ciwan çaxê diçe devereke, her tim malxweyê xwe jî bi xwe re dibe.

Diya Ciwan jî bo xebata Kurdên li Ewropayê jî pir kêfxweş dibe û pê dipesine. Dibe jî: “Gava, xasma ku li Ewropayê, jinên Kurd bigihin sawiyeke wisan ku karibin komele û sazgehan ava bikin, cihê ser-

bilindî û şanaziyê ye. Ew yek jî bo zilaman jî her wisan e. Lê çi mêr û çi jî jin, jî bo mafê neteweyê xwe çi bikin, her bila jî bo mirovatî û demokratiyê bikin, lê bi şertê ku bimînin Kurd.”

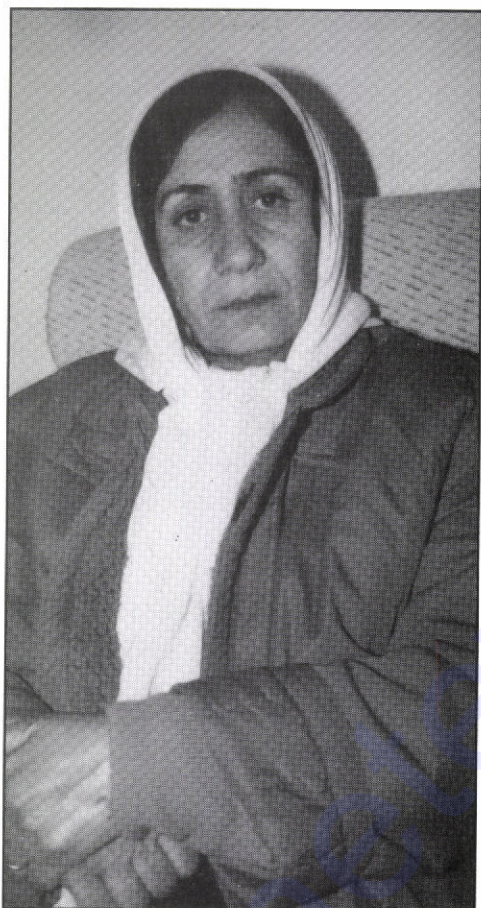
Diya Ciwan zêde zêde dixwaze ku suxa gelê xwe bike û li pawukê ye ku zarûkên wê bi firrê bikevin, da karibe bi hêsanî bişixule. Herweha dibêje ku, zêdetir pêwîstiya wê bi xwedina kurdî heye û bi hêvî ye jî ku wê di demepêşê de karibe hîn zêdetir binivîse û zêdetir binivîse.

Niha çend rûpel nivîs û helbestên Diya Ciwan ku wê bi xwe dane min, hene. Ew, yek jî yekê xweştir in. Lê nivîsa ku zêdetir bala min kişand, eva bi sernavê “Gelo Xewn e!” e, ku tê de bi hostatiyeke zîrekdar navên piraniya kovarên herêma xwe anîne zimên û amaca hemûyan tenê gulistanek nîşandaye:

GELO XEWN E!?

STÊR da xwe û rabû, çû şevbihêrka xwişka xwe GLAWÊJê... Herdukan milên xwe dane hev, ber bi ASOyê ve çûn... Li wir hersê bi hev re şewirîn û berê xwe dane PIRSeke nû... Ji wir jî her çar qesta ZANÎNê kirin... Wê çaxê rahiştin GURZEK GUL û berê xwe dane wê qada şêrîn... Li wir XUNAVEke dilovan bi ser wan ve hat... Hingê bûn GULÎSTANEke mezin!..

Diya Ciwan
Şam-3/5/1993

KEÇA KURD

Navê vê rewşenbîra Kurd ê rastîn, Emîna ye û di 1948-an de li Xerbê Cihuyan hatiye dinê. Ew gund, niha li Rojavayê Başûrê Kurdistanê dimîne. Navê bavê wê Emerê Evdilayê kurê Mehmûd e. Bavê wê ji eşîra Elikan e û bi koka xwe ji gundê Gurîza ye ku niha dikeve herêma Torê, li rex Hevêrkîyan. Bavê wê berî 1940'î, ji ber zordariya Tirkî ji Bakûr daketiye Binxerê û li wir bi cih bûye.

Nasnavê xanima hêja Emînayê jî, her mîna yê "Diya Ciwan" e ku şûfandina weke ya Ereban e.

Bavê Keça Kurd, ji berê ve mirovekî welatperwer bûye û di Civata Xortan de cihê xwe girtiye. Ji ber hindê, wî zarûkên xwe jî li wê gorê perwerde kirine.

Keça Kurd hêj di neh-deh saliya xwe de bi alîkariya kurxalê xwe Derwêş, fêrî nivîsandina kurdî ya bi tîpên latînî bûye. Zêdetir jî çîroka Mem û Zînê ya Dr. Nûredîn Zaza tîn lê kiriye û ew dehbandiye bi bal nivîsandinê ve. Keça Kurd dibêje ku, piştî 1958-an gava li Îraqê Şoreşa Evdîlkerîm Qasim çêbûye, wê zimanê kurdî rind bi latînî dinivîsî. Û wê li gundê Ebrê bavê xwe û çend hevalên wî jî fêrî nivîsandina bi tîpên latînî kirine.

Di 1961-ê de, gava dibistan li gundê ku Keça Kurd lê dima vebûye, wê bi temenekî mezin dest bi dibistanê kiriye û rasterast li sinifa çaran domandiye. Û li Qamîşloyê jî xwendina xwe ya orte û ya lîseyê kuta kiriye.

Xebata Keça Kurd a welatperwerî, zêdetir di nava keç û jinan de çêbûye û hertim li malan geriyaye, doza kurdî bi wan daye zanîn û ew pê serwest kirine. Ji wê hingê ve, ji ber ku navê wê yê rastî nedihate eşkerekirin, îcar nasnavê "Keça Kurd" jî aliyê keç û jinan ve lê hatiye danîn.

Di havîna 1970 yî de, gava li Başûrê Kurdistanê Civîna Welatî çêbûye, Keça Kurd li ser navê Kurdên Rojavayê Başûr wek nûner çûye civînê. Di wê civînê de, ji jinan tenê ew beşdar bûye. Piştî civînê, îcar hiskirin û evîna zimanê kurdî Keça Kurd

dehfandiye qadî, heta ku di 1971-ê de çûye Başûrê Kurdistanê û di Xwendegha Silêmaniyê de dest bi xwendina bilind kiriye. Sê salan li Xwendeghê xwendiyê û ders ji mamostê kurdî Dr. Kemal Fuad girtine. Lê di Yazdehê Adara 1974-an de êrişên dijmin gava ku hatine ser bajêr, ew jî mîna her kesî ber bi çiyayên bilind ve reviyaye. Piştî jî çûye Îranê û di 11/1974-an de bi riya li ser Tirkîyê ve derbasî Binxetê bûye.

Keça Kurd di 1975-an de bi Mihemedê kurê Mele Ehmed re zewiciye û niha diya pênc zaruyan e.

Cara pêşî, nivîsên Keça Kurd di çend hejmarên kovara Pêşeng de, li ser jiyana pîrekan hatine weşandin. Lê nivîsandina wê ya helbestan, piştî ku cenazê mamoste Cegerxwîn birine Qamîşloyê û ku bi xwendina helbestên kurdî lehiya mirovan rabûye, di hinavê wê de Kurdistaneke azad ava bûye û her di eynî wê şevê de dest bi nivîsandina helbestekê kiriye. Piştî jî gava ku 13 xortên ciwan çûne Başûr da şerê rejîma Sedam bikin û ku hatine girtin, bi derbekê jî ew li darbestan xistine, gelekî ponijiyê û li ser wan jî helbesteke din ristiye.

Nivîsên Keça Kurd jî kovara Pêşeng zêdetir di kovara Gelawêj, Zanîn, Roj û Pîrsê de hatine weşandin. Wê heta niha çar pirtûk nivîsandine û sê pirtûk jî çîrokên Ezîz Nesîn jî zimanê erebî wergerandine zimanê kurdî. Û destnivîseka malxweyê xwe jî jî zimanê erebî wergerandiyê zimanê kurdî.

Keça Kurd heta niha li dora 70 helbestî nivîsandine. Lê piraniya wan hêj nehatine çapkirin. Pirtûka wê ya herî balkêş; li ser bêjeyên zaravayê kurmançî yê ku zayen-

deya wan mê û nêr in hatiye nivîsandin.

Keça Kurd, jîna Kurd bi dibistanê şûfandiyê û dibêje ku "Gava dê bi axaftineke rast bipeyîve, wê zarûkên wê jî her wisan bipeyîvin. Lê eger dê pûç be, wê zarûkên wê jî pûç mezin bibin."

Xanima hêja dixwaze ku jîna Kurd her tim xwe binase û karê li ser milên xwe jî rind bizanibe. Herweha di wê baweriyê de ye jî ku jin û mêr hevûdu temam dîkin. Lê ew dibêje ku, çaxê jîneke bêperwerdekirî derkeve holê, serberdayî dibe û riya xwe jî şaş dike. Îcar berî her tiştî ew şîreta xwendin û zanînê li hemû jinan dike.

BIXWÎNE JINÊ

Tu hînê ziman be, bixwîne jinê
Nemîne nezan û li jorê tenê

Bixwîne, bibîne tu wan gewhera
Ji xeml û ji xêzan, ji bejna te ra

Bibîne li nexşê welat û gela
Bi xame bihûne li nav rûpela

Bi xame birêse li ser wan kesa
Çeleng û leheng û li ser fêrisa

Bixwîne li cîhan, li Vêtnam binêr
Keça xwendevan û çeleng û dilêr

Bi ceng û bi lêdan li rêça welat
Bi xwendin, bi zanîn çî rengê xebat

Bi rengê xebatê nego: Ez keç im
Li pêşya kura go divê ez biçim

Li şar û li gunda, li şax û şikeft
Li piştê girêda tiveng û du rext

Li pêş top û tanga diçûn lek bi lek
Di sînga xwe çandin gule pir gelek

Keça xwenadevan wê li gel gundîya
Dikêla, dikola, genim çandiya

Bi qîr û bi hêrza li pêş dabezî
Li ser mêza dijmin civandin kezî

Didan xwîn û can, wê nego ev çi ye!
Bi saz û bi awaz digo partî ye!

Bi kêşa xwe anî ewê bawerî
Bi nîşan wê danî welatperwerî

Keça Kurd mebe hemdemê paşverû
Jiyan her li goran diçê pêşverû

Li gerdûn binêre li dê û keçê
Ligel pêşveçûn, gav bi gav ew diçê

Ji oda tenê, reştarî derkeve
Li jêr sêbera naskirin rakeve

Bi nasîn û zanîn dibî çavşiyar
Ji bo her kesî tu dibî şengeyar.

REWŞEN

Hunermenda hêja Rewşen xanim, bi nasnavê Diya Êva tê naskirin. Ew, di 1956-an de li Qamîşloyê çêbûye. Lê bi koka xwe ji gundê Şûzê ye ku niha li herêma Botan dimîne. Bavê wê Mele Ehmed, kurê Evdîrehman Axayê kurê Şahîn Axa ye. Navê diya wê jî, Rehîmeya keça Slêman e. Bapîrê wê Evdîrehman Axa, nivîsendeyê Selhildana Kurd a bi serokatiya Şêx Evdîrehmanê Garisî bû.

Rewşen xanim ji eynî dê pênc xwişk û heşt birayên xwe, ji jinbavê jî sê xwişk û sê bira hene, li ser hevûdu 19 xwişk û biran in. Bavê Rewşen xanim, Mele Ehmedê Şûzî di 1938-an de ji Bakûr çûye Binxetê û li

Qamîşloyê bi cih bûye.

Rewşen xanim di 1980 yî de zewiciye û niha jî diya sê keç û du kuran e.

Hunermenda hêja di zaroktiya xwe de li Qamîşloyê dest bi dibistanê kiriye, xwendina orte û ya lîseyê li Helebê kuta kirine û di 1983-an de jî li Şamê Akademiya Wêne qedandiye. Di 1984-an de wê dest bi kar kiriye û bûye mamosteyê Xwendegeha Bilind a Mamosteyan, ta niha jî li karê xwe didomîne.

Rewşen xanim gava hêj zarûk bûye, ji kekê xwe Seîd (Bavê Ciwan) fêrî çêkirina wêneyan bûye. Îcar çaxê ew mezin jî bûye, her wênevantî hîlbijartiyê û ji xwe re kiriye pîşeya sereke.

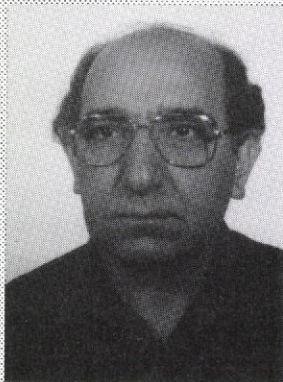
Xanima hêja ji aliyekî ve rojê heşt saetan şixuliye, ji aliyekî ve zarûk xwedî kirine û ji aliyekî ve jî bi firçê tablo çêkirine. Îcar di rewşeke wilo de, gelo zeman jê re dimîne ku bihna xwe berde û hinek rihetî bide ca-

nê xwe? Lê eger ew fedakarî û rîka li pîşetiye ku para rihetiye jê re nehiştibin jî, ne girîngiyeke zêde ye ku mirov hewqasî li serê birame.

Gava ez çav bi tabloyên wê yên rengîn ketim ku ew cergê Kurdistanê di nava xwe de hênîk dîkin, bi şanazî ez serbilind bûm ku jinên wisa hunermend jî li nêv me peyda dibin. Ew her 15 tablo gelekî rind û pir jî balkêş bûn. Lê bi zehmetekî wisan giran çêbûne ku mirov bi çavên xwe nebîne, bawer nake. Jixwe gava min cihê tabloyan, ew qulika teng a tarî dît û tev li ser êk radiketin, ji aliyekî ve ez li belengaziya wê ramiyam û ji aliyekî ve jî li fedakariya wê sêwirîm. Di nava wan zehmetiyên giran de, di wê rewşa xirab de û bi wan desthilatiyên kêr ve derketina ji heqê kar, ne tiştêkî hêsan e. Lê fedakariya zêde û cefadarî, li tu tiştî nanihêrin û kirina her karê zehmet jî bi mirov gelekî hêsan didine kirin.

Hunermenda kurd Rewşenê di nava tabloyên xwe de

Mustafa Düzgün

EMPEDOKLES

Empedokles (492-432) ji xelkê Girava Sîcîlya ye û di malbatek aristokrat de hatiye dinyayê. Malbata wî di îdara dewletê de xwedî hukûm û berpirsiyariyek gelek mezin bûye. Heta carekê ew bi xwe jî di kar û barê dewletê de beşdar bûye. Ewçend ku cimaet gelek pê qayîl bûye û xwestine ku wî bikin hukûmdar jî. Lê wî ev pêşniyara xelkê nepejirandiye û neaniye cîh.

Her wiha ew mîna kesekî demokrat an mîna alîgirekî demokrasîyê hatiye nasîn. Wek hekîm, fîzîknas, gotarbêj û ewliyayekî xwedî sir û hêkmetan, di bajarên Îtalya Başûr de geriyaye û maye. Ji ber vê çende gelek fîlosof û tarîxzanên felsefê, li gel zanebûna wî, her wî mîna kesek qîr û virr (şarlatan) jî didin nasîn. Bo ku carna di sayiya ilîmzanîya xwe de û carna jî di sayiya bikaranîna sîhîrê de tiştên wesa kirine ku di çavê xelkê de mîna kesekî xwedî hêkmet hatiye nasîn.

Di derheqa mirina wî de jî gelek tiştên bêçine tên gotin. Hinek dibêjin; bo ku ew bikaribe xwe di çavê xelkê de mîna Xwedeyekî nemir û xwedî hêkmet bide nasandin, xwe avêtiye nav agirê Etnayê û bêşik şewitiye bûye xwelî. Li gor hinekan jî ev gotinên hanê ne rast in. Ew dema ku wek sirgûnekî siyasî di Peleponnesê de maye, her di wir de jîna xwe teva kiriye û çûye ser heqîya xwe. Ango xwe neavêtiye nava agirê Etnayê. Qasî ku tê zanîn, di jiyîna xwe de du kitêbên hêja nivisîne: Yek Di Derheqa Xwezayê de (Perî physeos) û ya din jî Paqijbûn (Kart-

harmoni) e.

Empedokles di warê zanist, felsefe û dîn de gelek dîtînên balkêş û xwedî nirxek giranbiha pêşkêş kirine. Ew, di aliyekî de ser bi felsefa Parmenîdes e. Ew jî mîna wî, peydabûn û ji navderabûnê napejîrîne. Li gor dîtina wî tiştêkî wesa nîne û nabe. Li aliyê din ve jî rûda û bûyerên ku em di saviya hişên xwe de bi heyîya wan dihesin, wan; çawa xuyaniya rûdaya peydabûnê û ya ji navderabûnê dixwaze berpêş bike. Li gor dîtina wî, mefhûma nûzayînê an ya pêydabûnê, di bingeh de, hebûna tevîhev-bûn a madeyên hîmdar tîne zimên. Ji navderabûn jî her daxuyana belawela bûna vevîhevîbûnê ye. Madeyên hîmdar ji çivên (partîkel) pir pir piçûk pêk hatine, bi wê çendê ku ev çivên evçend piçûktir êdî carek din nayên perçekirin û wînda jî nabin. Empedokles wan wek Rîzomata panton, ango mîna kok û binyat a her tiştî binav dike. Ew çivên han, ango madeyên hîmdar an zayîndar ne ji tiştêkî za ne, ne hê nûh peydabûne, ne ji nav de radibin û ne jî tîrî guhartin.

Ev madeyên hîmdar, ku di mekanekî de bi awakî serbest diherikin, li gor pîvanên matematîkî tevîhev dibin, tiştên din û nûh pêk tînin. Giştîti û guherana tiştan ji ber vevîhevî derdikeve tete pêş û mîna bûyerek berbiçav xwe dide xuyan.

Peyva element (unsur) mîna gotinek se-reke ne ya Parmenîdes e, wî bi awakî taybetî ev bi kar neaniye. Lê wî jî av, hewa û agir wek sê elementên hîmdar an wek sê

madeyên zayîndar pêşkêş kirine; ku ev hê gelek pêş wî yek bi yek bi vevîrola xwe ya diyarkirî, ji aliyê filosofên Îonîayê ve hatibûn diyar bi nav kirin. Lê Empedokles tenê axê lê zêde dike. Lewma ew jî ji ber vevî çendê mîna filosofekî sazkar e Teoriya Çar Unsûrî tete zanîn.

Ev Teoriya Çar Unsûrî, paşê, di wan sedsalên dawiyê de, giraniya xwe di Felsefa Îslam de jî dide xwûyan. Li gor dîtînên Empedokles, ev çar madeyên bingehîn, mîna mefhûma hebûnê (Beîng) ya Parmenîdes, cewherên weşan in ku tucar nayên guhirîn. Her weha di naveroka wan de jî ji bo tu tiştêk an emareyek berbiçav nîne ku mirov wê an wan mîna qane û îşareta herikîn a wan bide xuyan. Ango ev elementên hîmdar, xwe bi xwe an bê tîkiliya derve nikarin tevîhev bibin, bigihên hevûdu, an jî hev veqetin?

Ji ber vevî yekê divê prensîbek an hêz û îmkaneke din hebe ku bikaribe van çar elementan bîne ba hev, bi nav hev xîne an ji hev de bike. Li gor dîtina Empedokles ev, hêz û nefret in.

Bi vî awayî Empedokles, ev made û hêzên ku ji madeyan an ji madeyên bingehîn tiştên din û nûjen peyda dikin, cara pêşîn e ku ji hev cihê dike. Lê belê Empedokles bi vevî dîtina xwe ve, dîtînên beriya xwe an ya filosofên Îonîayê dide alîkî û rêçek nûh vedike. Ji ber ku li gor dîtina filosofên Îonîayê û her li gor hylozoîzma wan ev tişt ji hev cihê nedibûn, tim bi hev re bûn, ango ji hev qete nebibûn.

Wek Prof. M. Gökberk di kitêba xwe ya Felsefe Tarihi (Tarîxa Felsefeyê, r.45) de kurteyek ji dinyabîniya Empedokles dide xwûyan:

“Giş bûn û bûyerên kaînatê, berhemên şerê navbera ev herdu hêz ên palpêdan in. Evhez û nefret in; him ji aliyê heqdariyê ve him jî ji aliyê bihêziyê ve her mîna hev û du ne. Lê çi heye ku di vî şerê navbera wan de carna hez û carna jî nefret bi ser dikeve. Ku di kaînatê de hukûm dikeve destê nefretê, unsûrên bîngêhîn ji hev dûr dikevin û serdema belawelabûnê dest pêdike. Di vê serdemê de hez dipeke dikeve navbenda (merkez) kaînatê. Di pişt re serdemek hatiya ku hez bi ser ketiya, vêga her tişt di nava yekitiyekê de kom bûye û nefret jî xwe kişandiye qeraxek kaînatê. Ji ber vê dor bi dor biserketina hez û nefretê, kaînatê çar qirne derbas kirine. Tiştên yek û yek di qirna duhemîn û çaremîn de derketine holê, ku di wê demê de nefret bi ser ketibû. Ji ber vê çendê ev serdem, bûn serdemên ji hev belavbûn a hebûnên tevlihev.”

Empedokles di derheqa mirov de jî serê xwe diêşîne û sîbera dinyabîniya wî dikeve ser vê meseleyê jî. Her di vî warî de jî xwedî dîtinek balkêş e. Dibêje xwîn, ji bo jîna mirov tiştêkî bîngêhîn e. Her wesa di sayiya wê de dikare bifikre û xwîn navbenda fikirkirin a mirov e. Ev çar elementên ku her tişt ji wan sadir bûye, ew di xwînê bi xwe de bi awakî çê û têkuztir gîhane hev û du. Jixwe mustava aqilmendiya mirov girêdayî bi vê têkuztiriya pêkhatina xwînê ye. Bo ku

di xwînê de ev giş element civiyane, lewma jî mirov dikare bi her tiştî bizanibe.

Rast e, Empedokles bi vê gotina xwe ve tu sînorekî diyar dananiye pêşiya zaniyarî ya mirov. Ango pêşî li fikirkirina mirov negirtiye, nagire. Lê çi heye ku li ba hev hatin an bi hev gîhan û tevlihevbûna unsiran (element, madeyên bîngêhîn) di her kesî de ne wek hev in, cihê cihê ye.

Li gor Empedokles, dar û ber, giya û şînahî organîzmayên pêşin nin û mîna heywanan her ew jî bi can in. Ew fêkiyên dar û beran bo ku bikaribin mîna heywanan neslê xwe bidomînin û biparêzin, belgên wan dews û rola tukên lawiran (heywanan) temsîl dikin. Empedokles wesa fikir dike. Her weha dibêje, hebûnên bican di serdemên şerê navbera hez û nefretê de, bêrêz û ne rêk û pêk derketine holê. Di nav wan formên xwedî can de, yên ku kêrî tiştêkî hatine, kanîne heya vê serdema me heyiya xwe biparêzin û bimînin.

Li gel dîtînen wî yên felsefî, ew di derheqa xweza û pizîşkî (tib) de jî xwedî fikir û dîtînen zanistî ye. Bo mînakî, cara pêşin Empedokles, hewa mîna cewherek taybetî pêşkêş kiriye. Di vî babetî de wesa dibêje:

“Em fikir bikin ku keçikek, saeta avê ya bafûn û biriqî girtiye destê xwe û bi wê dileyîze. Ku bi destên xwe yên xweşik dev li tûpê bigire û wê saeta avê di avê de ber de; tê dîtîna ku hewayê ku di nava tûpê de ye, êrişê kunikên tûpê dike. Lê keçik pêşî li hewayê digire, rê nade ku av bikeve hindûrê tûpê. Ku keçik rê bide tazyîka hewayê (an-

rand Russell, Batı Felsefesi Tarihi-Antik Çağ, 1969, İstanbul, s.131).

Empedokles vê mînakîya xwe, ji bo îzahkirina bêhnvedan û bêhngirtinê (nefes dayîn û nefes girtin) bi kar tîne.

Li gel vê yekê Empedokles, di derheqa hêza merkez-çend de jî hinek zaniyariyên hewce derdixe rû û ji bo qanekirina têoriya xwe ya merkez-çendê gelek mînakîyên balkêş pêşkêş dike.

Empedokles di warê ezmannasî (Astro-nomî) de jî gelek tiştên calib pêşkêş kirine; ku ev dîtînen wî, piştî mirina wî, di serdemên paşiyê de, pêşdebirina zanistê astronomî de dibin xwedî rol û girîngiyek mezin.

Li gor dîtina wî, heyv bi xwe şewle nade û bê ronî ye. Ew, roniya xwe ji derek din distîne. Ro bi xwe jî her wesa ye, ango ew jî roniya xwe ji derek din distîne. Dîsa Empedokles dibêje, bo ku tîrêj an şewle bikaribe ji cîhekî derbasê cîhekî din bibe, divê wext jê re hebe. Lê ev wext, evçend kurt e ku em nikarin wî bihejmêrin. Heyv ku ke-te navbera dinya û tavê roj têgirtin.

Empedokles di warê bîr û baweriyên dînî de wek Pythagoras difikire an pêyrevê wî ye. Ew di birek nivîsa xwe de -ku dibêjin bi êtîmal di derheqa Pythagoras de ye- wesa dibêje:

“Di nav wan de zanayek herî bilind hebû Xwedî xezîna fikrî ya herî mezintir, pir çêtir jê fêhm dikir, ji hemû cûrên karê zanatîyê.

Bi qewet û qudreta aqlê xwe ve, ku derdiket jor (ango ezman-MD) dibû

Hebûnên heyî bi hêsanî yek bi yek didîtin

Ta berê dehemîn û bîstemîn (neslê) mirovan.” (Walther Kranz, Antik Felsefe, s.43)

Empedokles hinek tişt û kirinan wek gunehên pir giran dihesibîne. Dibêje:

“Xwelî li serê min be! Xwezî, ew roja mirinê ya bêrehm, hê ku min bi van lêvên xwe tiştên xerab negotibin, bila bataba!”

“Ji belgên defneyê dûr bisekinin.”

“Hemû lobiya, heyyîyên pir qirêj û pîs in û divê mirov tim xwe ji wan biparêzin.”

Platon vê dinyayê mîna şikeftêkê dide xwûyan. Merema wî ne ew e ku bi vê mînakîya xwe, her vê dinya berbiçav a ku em tê de ne, wê mîna dinyayek rasteqîne pêşkêş bike. Bo ku ev dinya ku em têde dijîn, ev ne ya rasteqîne ye. Di rastî de ev, wek siya dinya rasteqîne ye. Ev bîr û bawerî, ta pêş Platon, cara pêşin ji aliyê Empedokles ve hatibû eşkerakirin. Her ev bi xwe jî derdixe rû ku Empedokles bi xwe ser bi bîr û bawerîya Orphîzmê ye.

Empedokles alîgirê giştîtiyê ye, piştgiriya wê dike, wê diparêze; li gel vê yekê ew di jî yekhebûniyê disekine û wê napejirîne. Ji ber vê çendê siyasetzanên hevdem wî wek zanayekî demokrat pêşkêş dikin.

Li gor Empedokles herika xwezayê ber bi mebest û armançek taybetî nîne; ew ser bi şans û hewcetiye ye. Wek Bertrand Russell

dibêje, "Ji ber vê yekê felsefa Empedokles ji ya Platon û Arîstoteles bêtir zanistî ye..." (Batî Felsefesi Tarihi-Antik Çağ, s..135)

Ji Manzûmeya Paqijbûnan:

Di qeraxa Akrasê de ev bajarê mezin ê ku ber bi kelehê bilind dibe

Lawo hûn dostên ku di wî de dijîn, bo ku ji bo kirina tiştên çêtir fikir kirine

Di cihên pîroz ên ku biyanî tê de sitar dibin ku di wan deran de xirabî nayê kirin.

Silav ji we re! Ne di nav we de mîna Xwedêyek nemir, wek însanek

Digerim û giştî ji min re hûrmet dikin, xwe wesa nûşê wan didim.

Bi tixbendan⁽¹⁾ û bi qevd qevd (gulîlkên teze ve) çelengan ve hatine xemilandin.

Ku lînga xwe davêjim bajaran, qedra min radigirin

Çi jin çi mêr. Hezaran kes li dû min dibezin

Ku ji min bipirsin ka çiye rîya selamê, hinek ji wan daxwaz dikin kahîniyê, yên din jî dipirsin

Bo ku ji derd û kulên xwe yên cihê cihê re çare peyda bikin.

Ji ber ku demek dûr û dirêj sebir kirine xencera derdan ya tûj re.

(B 112)

Gelo çima ez bi wan re mijûl dibim, mîna kesekî karên mezin mezin kirî

Ku ji van kesên wê bimirî û ji felaketek derbazê ya din bûyî, bilindtirim. (B 113)

Dostino, dizanim rastî heye

Di van gotinên min de; lê belê gelek zehmet e

Ji bo însanan, pêbawerbûnê bi zorê dixin rihan.

(B 114)

Gotinek Qederê heye, ku hukmek kev-nare ya xwedêyan e,

Ebedî û sondxwarinên bi mohir kirî ve,

Ku kesek şaş kir destên xwe xistin xwîna mirovê kuştî

Got çawa nebe pevçûn e, sondek dere-wîn xwar

Mîna daîmonan⁽²⁾ ku jînek dirêj ketiye para wan

Ango sê car deh hezar sal ⁽³⁾, ew ê ji bex-tiyaran dûr bigerin

Di vê demê de ji donek (qilixek) dikevin donek din ê mirînan dibin

Û di rêyên cihê cihê yên jiyane yên bi meşqet de dimeşin.

Ku wesa nebe zorê hewayê dide dû wan û wan dipekinê davêje behrê,

Behr jî wan tifê binê erdê dike, erd jî wan ber bi şewleyên biriqî yên Ro

Û ew jî wan davêje nava bagerên hewayê; Axir ev davêje wî û ew davêje yê din, lê belê giştî jî jê nefret dikin.

Ez jî niha yekek ji wan im, serseriyek ku xwedê ji dergê xwe avêtî,

Ta ji dema ku min êminatiya xe bi kînê anîbû pêde. (B 115)

(Ku rihê Empedokles pekiya hat kete er-dê, vêga xwedêyên mê ji wî re bûn heval. Ev wesa dibêjin:)

Em hatin gîhan vê kûn a sergirtî... (B

120)

Ku min ev cihê biyanî dît kuriyam qîriyam. (B 118)

Çi serbilindiyek ezîm, çi bextiyariyek mezin bû

Ku mixabin me cîhişt, em hatin ketin ser rûyê zemîn! (B 119)

Di wextekî de ez bûm lawik, keçik û sin-cikek,

Bûm teyrek, bûm masiyek bê ziman ku ji behrê xwe hilavêt hewayê. (B 117)

(Eh divê demek dûr û dirêj ez ê li vir bîmînim) di vî cihê nexweş de,

Ku kuştarî, kîn û gelek keriyên din ên cînan,

Nexweşiyên hişk, genî bûn û êşên bi rîm
Digerin di tariyên merga felaketê ya vî welatî de. (B 121)

.....

Ji Manzûmeyê Xweza yê:

(Hez û nefret hêzên bê serî û bê dawî ne û ev elementan tiz dijin.)

Wesa dizanim; berê çawa bû, ew ê her wesa bibe,

Ev zemana bê serî û bê bin nikare bê wan bibe. (B 16)

Ez ê tişteki bibêjim: Carna tişteki tevîn peyda dibe

Ji gelek tiştan, carna jî pir tişt diqedin ku ji «yek» cihê bûn.

Du qolî ye zayîna tiştên mirînî û her du qolî ye jî nav de rabûna wan.

Ya yekê jî kombûna giş nesneyan peyda

dibe û jî nav de radibe

Ya din jî, ku ew belawela bûn, kemilî be jî winda dibe diçe⁽³⁾.

Û ev diguhurin û disekinîn bê fasile.

Carna di sayiya hez de kom dibin dibin yek hemû tişt

Carna jî ji hev diqetin yek bi yek ji ber kîna nefretê.

.....

(1) Di zimanê Hellenî de dibêjin taînîa, ku mîna sembola rûmet nişandanê li serê yekî ve girêdidin, şerîtekî ye (tixbend). Gel, hekîm Empedokles wek Xwedê dizane. Lê çawa ku di bîra duwemîn de jî tê xûyan, ew, guhnade vê dîna xelkê.

(2) Daîmon: Ne mirov û ne jî Xwedê ne, rihên navbera mirov û xwedêyan de mayî ne.

(3) Di vir de mebest ev e ku «Yek» perçe dibe û gelek tişt jê sadir dibin, her weha ev parçe tîna ba hev û bi vî awayî dîsa diçin digihên «Yek». Her ev gotin, du serdemên pêkhatina kaînatê jî tînin bîra mirov.

Nivîsên Mustafa Düzgün yên li ser felsefê di nêzik de mîna pirtûk derdikeve

HEVPEYVÎN BI CAN YÜCEL RE

Firat Cewerî

Can Yücel

Di meha Çiriya Paşin ya 1994'an de bi navê Projeya Derya Reş ji sî welatên cihê çarsed nivîskar beşdarî gereke Derya Reş bûn. Ev gera ku bi giranî ji aliyê Yekîtiya Nivîskarên Swêdê ve hatibû amadekirin,

mîna yek ji projeyên nivîskaran ya herî mezin hate dîtin. Cihê hevdudîtina nivîskaran Atîna bû û ji wir jî bi keştiyê tûreke sê-çar welatan; Ukrayna, Bûlgarîstan, Romanya û Tîrkiye çêbû. Di nava vê rêwîtiya dehrojane de zêdeyî deh nivîskarên tirk jî beşdar bûbûn. Me jî he-ma ku firsend didît, bi nivîskarên tirk re li ser pîrsa kurdan û pêşeroja Tîrkiyeyê sohbet dikir. Di van sohbet û gotûbêjan de min ferq kir ku guhertineke ecêb di nivîskar û rewşenbîrên tirk re çêbûye. Mîna ku wan hebekî xwe ji îdeolojiya Kemalîzmê şustine û êdî li dû azadî û mafên mirovan in. Herweha ew amade ne ku bi nivîskar û rewşenbîrên kurdan re têkevin diyalogê. Di danûstandinên deh-donzdeh rojan de çî Can Yücel, çî Orhan Pamuk, çî Vedat Türkali, çî Arif Damar, çî Feridun Andaç li hember pîrsa kurdan pîr ji dil xuya dikirin.

Em ê beşa yekê ya vê rêzehevpeyvînê ji Can Yücel dest pê bikin. Di hejmarên pêş de jî hûn ê hevpeyvînên bi Vedat Türkali, Arif Damar, Orhan Pamuk û hwd. re bixwînin.

F. Cewerî: *Ex pêşî dixwazim nêrîna te ya di derheqa vê rêwîtiyê de bipîrsim. Bi ya te ev rêwîtiye çawa ye? Ma tu bi serketî dibînî?*

Can Yücel: Tu ya rastî bixwazî ez bawer nakim ku tu rêwîtiyên wilo qerebalix bi serketî bin. Lê belê bi sînor be jî mirov dikare bibêje hebeke bi serketî ye. Qer nebe jî bo min. Ji ber ku min gelek kesên nû naskirin. Min hin jî Swêdê nas kirin ku niha şûrên min werdigerînin. Lê gava mirov bi tevayî lê dinihêre, hinek jî wan polîtîkvanên hunerê, an jî teknokratên hunerê ne, hinek jî ji welatên kevne sosyalîst in, ku ew jî tradisyoneke wan ya li dijî komunîzmê heye. Li vir jî li ser wê polîtîkayê dikin.

- *Gelo te firsenda muneqşeyê bi nivîskarên ku ji welatên kevne sosyalîst; mîna bulgariyan, rûsan, ukraniyan û hwd. re dît? Di derheqa wan de te çi fikir bi dest xist?*

- Ez nizamim bê rûs jî hene?

- *Erê, delegasiyonek ji Rûsyayê jî hatiye.*

- Min nizanibû. Lê ew jî tê de, ev di hundurê kirîzeke weha de ne ku hemû peyvên wan di derheqa antî komunîzmê de ne. Ew jî derveyî wê jî tiştekî din nafikirin. Hemû ewqas şoven bûne, jê pê ve tiştekî nabînin. Em çûn Odessayê. Odessa bajarekî Ukrayniyayê tê hesab. Ya rastî Odessa bajarekî tataran e. Û ger li mafê mirovan û yê etnîk were pirsîn, ev der Kirim e û bajarê tataran e. Du dêrên yunaniyan hene, te dît me bi hev re çû ziyaret kir. Erê, dêrên yunaniyan hene, lê min taterek jî nedît. Madem ew ji Stalîn hêrs dibin, bi heq nebiheq Stalîn tatar malîştin, ew jî ji ber ku tataran di dema şerê cihanê yê yekemîn de piştigiriya Nazîstan kiribû, Stalîn jî hêrs bûbû, ew bi zar û zêçên wan ve paqij kiribûn. Ev jî rast e, ne rast e, mirov

dikare li ser vê jî munaqêşe bike. Lê ger îro em li rastiye bigerin, divê Odessa ya tataran be. Ez û tu bi hev re li Odessayê geriyan, ma me taterek jî dît? Yanî ger li mafê her kesî yên milî were pirsîn, divê Odessa bibe bajarekî tataran.

- *Hin ku gotin hatiye ser mafên neteweyan û problemên etnîk, ez dixwazim vê bi pîrsa kurdan ve girê bidim. Mina tu dizanî ji sê welatên cihê, nêzikî çarsed nivîskar beşdarî vê gerra Derya Reş bûne. Di nava van çarsed nivîskaran de sê nivîskarên kurd jî hene. Gelo tu vê çawan dibînî.*

- Ez vê yekê baş dibînim. Di nava vê qerbaliya nivîskarên dinyayê de hebûna nivîskarên kurd jî tu bêjî nebêjî baş e. Ez ji mêj ve nêzikî pîrsa kurdî me. Ez mafê kurdan ne mafekî etnîkî, lê ez "self determinationê" diparêzim. Lê ev bi hevdudîtî û peyv û munaqêşeyê çêdibe. Ger li ser vê pîrsê neyê peyivandin, ez bawer nakim ku ev pîrs were çareser kirin. Ez bawer im ku kurd li Tirkîyeyê mafê biryara xwe bistînin, azadiya fikr û peyivandina xwe bi dest bixin, wê nexwazin ji Tirkîyeyê veqetin. Lê ger ev neyê ceribandîn û qedera kurdan tirk biryar bidin, şaş e. Li Lozanê biryarek hatiye dayin, ew ne emrekî Xwedê ye ku neyê guhertin, ger qanûna ku Xazî Mustafa Kemal derxistibû, hatibe guhertin, ev wê nîşan dide, ku ne emrê Xwedê be dikare were guhertin. Biryara Lozanê, tenê ber bi parastina mafê hindikahiyên ne musulman ve çerixî, bi min ev biryareke şaş e. Ev cihêiya biryara konferansa Lozanê ne ku nayê guhetin, ev dikare were guhertin.

- *Baş e, wê çawan were guhertin? Ji bo guhertina wê divê çi were kirin?*

- Mesele, berî niha bi demekê konferansek navneteweyî di derheqa hindikahiyan de çêbûbû. Ji Tirkîyeyê jî wezîrê dervekarî Mûmtaz Soysal jî beşdar bûbû. Wî di wê konferansê de gotibû ku li Tirkîyeyê mafê etnîk di dema Lozanê de hatine çareser kirin û li welatê me problemêke wilo tune ye. Di vê konferansê de, ew welatên ku beşdarî konferansa Lozanê bûbûn, îtiraza xwe anîne ziman. Ez bawer nakim, ew welatên ku îmzeyên xwe avêtine binê peymanê Lozanê, li dijî bidestxistina mafê kurdan derkevin.

- *Lê xuyaye bi tenê Tirkîye, ku wê jî îmze avêtîye binê peymanê, li dij derdikeve.*

- Erê.

- *Li Tirkîyeyê hem partiyên di îktîdarê de, hem jî yên muxalefetê di pîrsa kurdan de di eynî nêrînê de ne. Gelo ev jî ber çî wilo ye?*

- Ger tu bala xwe de bidîyê, hemû ne di eynî nêrînê de ne. Peyayê ku îro serok cumhûr e, gava ku serokwezîr bû, digot, ez realîta kurdî nas dikim, lê niha hatiye guhertin.

- *Ma bi rastî ew realîta kurdî qebûl dikin, nas dikin?*

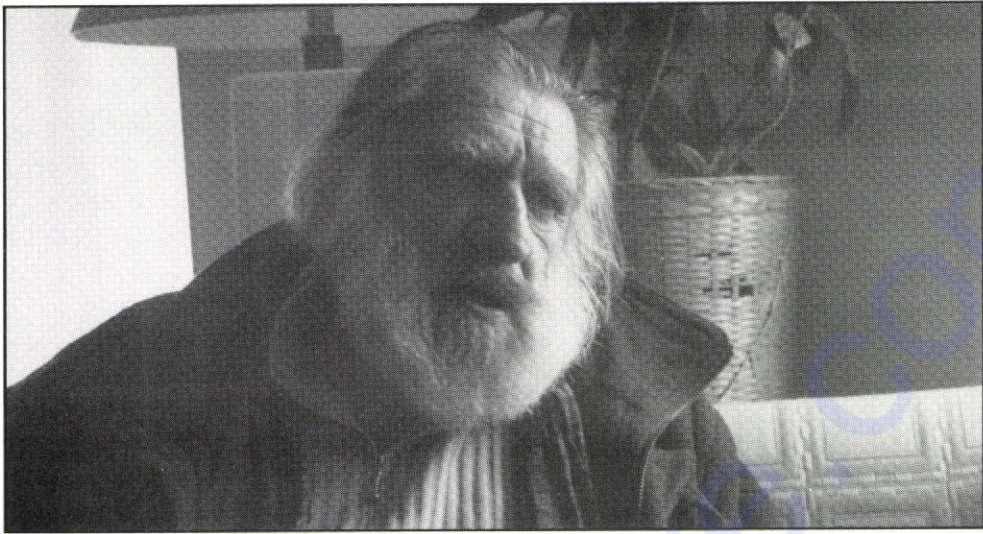
- Yanî wê çaxê nas kir. Turgut Özalê ku li dû hin hesaban bû, wî jî nas kir. Ew mir, yên ku piştî wî hatin jî eynî ne.

- *Gelo bi naskirina nasnav an jî realîteya kurdî çî tête fêhm kirin?*

- Wele tu dikanî vê pîrsê ji Süleyman Demirel biki. (Em herdu jî dikenin.)

- *Lê belê li navê rastiyeke heye, problemêke heye, pîrseke kurdan heye, her ku diçe jî ev pîrsa han germtir dibe, êdî jî pîrsa dewlet û xelkê kurd derdikeve, berberiya herdu gelan; gelê kurd û tirk dest pê dike. Em îro dibînin ku li gelek deverên Tirkîyeyê organîzasyonên ekstrem yên rast xurt dibin, ev yeka han dikare bibe sebeba rijandina gelek xwîn. Gelo jî bo ku mirov pêşî li vê yeka han bigire û vê problemê bi riyên aşî çareser bike, bi ya te divê çî were kirin?*

- Ji bo pêşî li vê yeka han bête girtin, di gava pêşî de divê hebûna miletekî bi navê miletê kurd were qebûl kirin û naskirin. Û bi destxistina mafê kurdan jî dikare li ser vê naskirinê were avakirin. Lê destpêka vê dikare qet nebe bi bidestxistina mafê kulturî dest pê bike. Mafê perwerdeya bi zimanê kurdî, avakirina enstîtu û sazgehên kurdan... Digel vê, di rojên pêş de dozeke gelê kurd ya mezin heye. Ev jî di hundurê projeya GAP'ê de tayîna qedera tirk e. Ev tayîn, tu dixwaze bibêje etnîk, tu dixwazî bibêje millet, lê ev çareser kirina problema mirovên ku xwe cihê dibînin, xwe bi serê xwe dibînin e. Divê mirov li rêne hevghihîştinê bigere. Ger mirov li van riyên hevghihîştinê negere wê çî bibe? Wê dewlet bixwaze ji bo ku xelk alîkariya lojîstîk nede gerîla gundan vala bike, gundan bişewitîne, wê gundî bi ku de herin, ew ê jî werin li bajaran bi cih bibin. Gava ew werin bajaran, ew bê mal in, bê kar in, û ji aliyê din ve rastên tirkan tijî dibin, wê berberî û şerekî vekirî li her derê Tirkîyeyê, di nava kurd û tirkan de dest pê bike û gava ku li bajaran şerekî

wilo dest pê bibe, gelo wê çaxê dê Tîrkiye têkeve çi rewşê? Ev tê wê manê ku wê Tîrkiye winda bibe. Ê li vir pirs çi ye? Divê riyeke aştîyê peyda bibe. Ew riya aştîyê jî naskirin û qebûlkirina kurdan e û herweha li ser vê naskirinê azadbûna kurdan e. Mîna ku tu jî dizanî, Tîrkiye pereyekî ecêb li vî şerê hundur xerc dike. Ji xwe piştî Tîrkiyeyê di bin deynên hundur û derve de wilo tewiyaye ku ew dike têk here. Berdewamiya şerekî wilo, dawîhatina ekonomiya Tîrkiyeyê ye.

- Ê baş e, digel ku pirs evqas cidî ye, hîna jî li Tîrkiyeyê hinek siyasetvan, hinek rewşenbîr, hinek alim û zimanzan hebûna kurdan qebûl nakin, wan tirk dibînin, zimanê kurdî zaravayekî zimanê tirkî dibînin, gelê kurd jî tirkan dibînin. Gelo ev ji ber çi tê? Ma bi rastî ew nizanin ku kurd hene, zimanê kurdî cihê ye; kurd xwediyê kultureke cihê ne?

- Ev ji fikra Mustafa Kemal ya ku hema em ji

dewleta Osmanî çî xelas bikin, û em ê vê bi dewleteke neteweyî ve girê bidin, tê. Lê ew fikir bi ser neket. Niha, pirs dewleta neteweyî bi cidî di çerçeweya eyaleta federatîf de divê dîsan li ser bête fikrandin ku ew sînorên mîsakî-mîlî yên ku Xazî Mustafa Kemal kişandibû, xerab nebe. Li vir, bi perspektîveke fireh, bi seriyekî vekirî, bi tolerans divê em vê di çav re derbas bikin, û di vê çerçewê de kurd bigihîjin hemû mafên xwe. Ger karbidest destên xwe bi lez negirin û vê yekê nekin, xerabiyên mezin li pêşîya Tîrkiyeyê ne.

- Kî ê bîra vê bibin? Kî ê bixwazin xwe bidin ber çareserkirina vê pîrsê? Rewşenbîrên welêt, partiyên siyasî, îktîdar, muxalefet; kî?

- Niha, hê li Tîrkiyeyê nasnava kurdî nayê qebûlkin, tu ji min re behsa çareserkirina pîrsa kurdî dikî. Divê li Tîrkiyeyê pêşî ronakbîr gavan biavêjin. Ronakbîrên ku dikarin bifikirin, bi rûmet in, ji welatê xwe hez dikin. Seyr

e, li Tirkîyeya ku di her warî de Emerîkanîzm lê hakim e, bi navê li dij Emerîkayê derketin, vê pîrsê bincil dîkin. Ger ev wilo here û em li ser vê pîrsa ku li Tirkîyeyê pîrsa herî girîng e, nepeyivîn, siyasêvan nexwazibîn vê pîrsê bi riyeke aşî çareser bikin, wê di pêş de şerekî hê dijiwar-tir dest pê bike, wê xwîn biherike û wê ev ne li fêda Tirkîyeyê, lê wê zerareke gelek mezin bigihîne gelê wê. Herweha wê gelê kurd jî vê zerara mezin bijî û wê hingê bi hev re jiyana herdu ge-lan zehmet bibe. Lê ger îro nivîskar, tenê ji bo ku behsa vê pîrsê dîkin werin girtin, li nava ku-çe û kolanan werin kuştin, wê çawa ev pîrs çar-eser bibe? Ev ne bi tenê ji bo we kurdan wilo ye. Ev ji bo me nivîskarên tirk jî eynî ye. A ni-ha, ez di rojnameyekê de nivîseke ku piştgiriya xwe ji gelê kurd re nîşan bidim, binivîsînim, ez di çavên dewletê de terorîst im. Yanî ferqa min û ferqa gerîlayekî ku sîlah di dest de ye, namî-ne. Berî herî tiştî divê demokrasiyeke rastîn we-re Tirkîyeyê. Divê azadiya gotinê were Tirkîye-yê, qanûnên hîlbijartinê werin guhertin, qanûn were guhertin, divê ev qanûna bi terorê re tê-koşîn rabe ku, îmkanên kesên ku ji piraniyê ci-hê difikirin û gotinê were holê.

- *Tiştê xuyaye, di rewşa îro de, gava ku sîleh bipeyivîn, destpêkirina diyalogê ne hêsan e. Gelo bi nêrîna te, ji bo ku ev sîleh rawestin û rojekê be-rî rojekê diyalog dest pê bike, divê çi were kirin? Yanî ji bo ku diyalogek di navbera gelên kurd û tirk de dest pê bike, di navbera reuşenbîrên kurd û tirk de dest pê bike û di navbera siyasêvanên kurd û tirk de dest pê bike, divê mirov çi bike?*

- Weleh, îro zehmetiyeke mezin heye. Berî her tiştî, divê biryareke agirbirrê were dayin,

baş e, lê gorî ku dewleta tirk, yê ku li dijî xwe şer dike, mîna eşqiya îlan kiriye, tê vê maneyê ku dewletek wê nikanibe bi eşqiyan re rûne. Yanî wê çaxê, wê ev agirbirr ne duhêl be, lê wê agirbirreke yekhêl be. Ev jî tê wê maneyê ku ri-ya agirbirrê girtî ye. Ê jî xwe agirbirr bi vî awayî çênabe. Piştî ku agirbirra berî niha bi çend sa-lan xera bû û bi vir ve, rewş xerabtir bûye, he-mû riyên diyalogê hatine girtin.

- *Di eslê xwe de mijara heupeyvîna me wê zi-man û edebiyat bûya. Lê ez dinibêrim ku ji ede-biyatê wêdetir, sohbeta me ber bi siyasê ve diçe. Ez bawer im ev jî ji ber ku em hê jî, di vê sedsala bîstan de bêt zimman in. Hê jî mîna ku tu jî pê di-zanî, li Tirkîyeyê zimanê kurdî qedexe ye, kurd nikanin bi riyên fermî zimanê xwe bi kar bînin, kovar û rojnameyên xwe bi azadî û bêtirs derxin, kanalên xwe yên radyo û televizyonan li dar bi-xin. Ji ber van sedeman e, ku em hema derbasî si-yasetê dibin.*

Îro, gelek reuşenbîrên tirk, gelek serok û bi-rêvebîrên partiyên siyasî; hem yên li iktidarê, hem jî yên muxalefet, dibêjin, bila li Tirkîyeyê tero-rîzm raweste, em ê hingê dest bi munaqeseya vê pîrsê bikin, em ê hin mafên kurdan yên demokra-tîk û mirovî bidine wan. Bi ya te ev fikreke çaw-uan e?

- Heq jî jor ve, tenê bi biryaran nayên dayin. Ger heq mustereke bin, wê çaxê heq par ve di-bin. Gava hukûmeta tirk dibêje bila teror ra-weste û ez ê paşê heq bidim, qet baweriyê nade min, hişê min nagihîje vê mantiqê.

- *Îro, gelek partî û rêxistinên kurdan û herwe-ha gelek şexsiyet û reuşenbîrên kurdan jî dibêjin,*

em niha Kurdîstaneke serbixwe naxwazîn, lê di hundurê sînorê Tîrkiyeyê de, gelê kurd were qebûl kirin û mafê xwe yê bikaranîna zimên, vejandina çanda xwe û her celeb mafên xwe yên mirovî bi dest bixin. Bi gotîneke din, li Tîrkiyê tirk xwediyê çi bin, kurd jî mîna kurd bibe xwediyê wê. Wekî din jî hin pêşniyazên otonomî, federasyon û hwd. ji cephaya kurdan tê. Lê belê, ji cephaya tirkên jî, dibêjin, ger em îro zimanê wan bidin wan, ew kultura xwe bi pêş bixin, wê sibe jî doza Kurdîstaneke serbixwe bikin. Gelo tu di vê derheqê de çi difikirî?

- Ez bawer im, ger îro kurd Kurdîstaneke serbixwe bixwazîn, divê xwe gelekî organîze bikin, lê belê ev şerekî dûr û dirêj dixwaze û ez pêşeroja vê fikra han jî rohnî nabînim. Ji ber ku belavbûna kurdan ya li seranserê Tîrkiyeyê vê nîşan dide. Yanî li gor hesabên ku îro têne kirin, kê-m-zêde ancax li Kurdîstanê çar milyon kurd mabin. Yê din jî li hemû Tîrkiyeyê belav bûne. Niha, di rewşeke weha de xwestina otonomiyê, çawa ku mîna li Îsrailê bû û ji her derê dinyayê cihûdan berê xwe dane Îsrailê, divê hemû kurdên ku li nava Tîrkiyeyê belav bûne jî, vegehin Kurdîstanê. Yanî ev otonomîya ku ji kurdan re were dayin, bi qasî ku wê sînorên wê teng bin, wê ekonomîya wê jî ewçend qels be. Bi ya min kurd dixwazîn bi tirkên re li hev bikin, ev pêşniyaza kurdan red dibe.

- Gelo ev xwesteka kurdan ji aliyê kîjan hêzê ve tê redkirin?

- Wele ev ne tiştekî ku mirov bi gotînekê bîbersivîne.

- Îro li Tîrkiyeyê hêzek an jî partiyeke ku bixwaze bi kurdan re rûnê heye?

- Mesele îro partiya Refahê hin pêşniyazên nerm tîne. Turgut Özal jî hin tişt digotin. Süleyman Demirel ev dit, Erdal îmonî dit.

- Gelo Sosyaldemokrat di vê derheqê de çi difikirin?

- Îro sosyaldemokrat li Tîrkiyeyê qet tiştekî nafikirin.

- Tiştê xuyayî di navbera partiyên kurd û tirkên de diyalog tune ye. Gelo diyalogek di navbera rewşenbîrên kurd û tirkên de dest pê bike, wê çi tesîra wê ji hatina demokrasiyê û çareserkirina pîrsa kurd re çêbibe.

- Berî her tiştî, divê hebûna zimanê kurdî ji aliyê hemû rewşenbîrên tirkên ve were qebûl kirin û kurd jî bi rîya bikaranîna zimanê kurdî di pratîkê de nîşanî hem rewşenbîrên kurdan, hem jî raya giştî ya Tîrkiyeyê bidin. Yanî divê kurd bi rîyên zanistî zimanê xwe bicivînin, giramereke bingeh amade bikin, ferhengên bingeh amade bikin, enstîtu û akademiyan ava bikin û di wan de karên zanistî bidomînin. Yanî divê dîroka ziman û kultura kurdî bêt ku zêde bête mezin kirin, bêt mubalaxa, bi rûyê rastîn têkeve ortê. Ha, divê rewşenbîrên kurdan jî vê bi rê bikevin, hem di warê navneteweyî de, hem jî li Tîrkiyeyê nîşan bidin ku zimanê wan zimanekî kevin û yê nivîsandinê ye. Ev jî, ji bo ku nivîskar û rewşenbîrên tirkên jî vê haydar bibin, şair û nivîskarên kurdan şûr û kurteçîrokên xwe di kovarên tirkên de biweşînin, da rewşenbîrên

tirkan wan nas bikin, bibînin ku zimanê kurdî jî mîna zimanê îngilîzî, pê helbest û bi tevayî edebiyat têtê nivîsandin. Lê, wê mîna xelkekî ku têtê pelçiqandin, problemên devok û zaravan derkeve. Gava mirov bi awireke gelemperî lê dinihêre, mirov dibîne ku li Tirkîyeyê du zaravayên kurdî hene. Yek jê kurmançî ye, yek jî zazakî. Zaravayê zazakî, li gorî ku ez dizanim jî aliyê sedî panzdehê kurdan têtê peyivandin. Herçî zaravayê kurmançî ye, li nava kurdên Tirkîyeyê zaravayê mezin e û piraniya kurdan bi vî zaravayî dipeyivin. Yanî, gava rewş weha be, jihevtegihiştina kurdan ne ewqas zehmet e. Piraniya caran ji cepheya tirkan têtê gotin ku ev hevdu fêhm nakin, ger em kurdî serbest bikin jî wê hevdu fêhm nekin. Bi ya min ev behane ne û kes bi van behaneyan jî naxapin. Di vê çerçeweyê de, kurmanç û zaza dikarin li hev bikin û bi zimanê xwe perwerde û weşana xwe bikin. Ev, nayê wê manê ku wê zaza ji heqê xwe bêpar bimînin. Ji xwe gava destûra bikaranîna zimên were dayin, her ku here wê ferqiyeta di navbera zaravayan de jî kêr mîna û wê dawî ji hev têtê bigihîjin. Yanî yekkirina van zaravayan nebêmkaniyek e. Li Tirkîyeyê yek jî pirsar paşeroja medreseyan kurdan e. Medreseyan kurdan bi sedsalan e mîna sazgehên pir bi bingeh dixebitin. Di hundurê van medreseyan de di çerçeweya îslamê de ji bo danasîn û belavkirina nasnava kurdan gelek xebat hatine kirin. Di van medreseyan de bi xwendina dîne îslamê re klasîkên kurdî jî dihatin xwendin.

- Îro, li welatên Ewropayê mirov dibîne ku danîstandînek di navbera rewşenbîrên kurd û tirkan de heye. Ev dibe ku ji ber tesîra demokrasiya Ewropayê be jî. Gelo li Tirkîyeyê danîstandîneke

weha di navbera rewşenbîrên kurd û tirk de heye?

- Erê, komek hevalên me yên kurd hene. Komek şairên me yên bi eslê xwe kurd hene. Qismek ji wan miriye.

- *Tu ê bikaribî navên hin şair û nivîskarên bi eslê xwe kurd bidî?*

- Yên mirî?

- *Hem yên mirî hem jî yên ku dijîn.*

- Erê, ez dikarim navekî du navan bidim. Mesele Cemal Süreya kurd bû. Niha Murathan Mungan kurd e. Tu kes îro ji bo ku Murathan Mungan kurd e, nikanin bibêjin, ew şairekî xerab e. Ji ber ku Murathan Mungan hînî nivîsandina bi tirkî bûye, ji dengê kurdî bêtir hînî dengê bi tirkî bûye, ew bi tirkî dinivîsîne. Yek jî, divê berê kurd bi xwe jî biryara xwe û nivîsandina bi kurdî bidin da ev pirsar han zelal bibê. Ger zimanek neyê bikaranîn, ew ziman mehkûmê mirinê ye.

- *Niha em dizanin, gelek rewşenbîr û nivîskarên tirkan jî ji ber pirsan kurdan, ji ber ku wan rastiya Tirkîyeyê nivîsandine, ew di zîندان de ne. Wek mînak, em dikarin navên «mail Beşikçi, Haluk Gerger, Fikret Başkaya û hwd. bidin. Lê em dînerin ku ev gawên îndîvidûel in, ji girseya rewşenbîrên tirkan deng dernayê. Îro li Tirkîyeyê sendîkaya nivîskarên tirk heye, klûba PEN'ê heye. Ev herdu sazgeh jî bédeng in, berpirsiyariyên xwe naynin cih. Lê em dev ji wê jî berdîn, ez dixwazim vê bipirsim, gelo li Tirkîyeyê nivîskarên ku bi kurdî dinivîsin, an jî nivîskarên kurd bi nasna-*

va xwe dikarin bibin endamên van sazgehan? Ev sazgeh wan mîna endam qebûl dikin?

- Niha yekî ku derkeve û bibêje ez şairekî kurd im tune. Hemû li derve ne. Lê ez bi neh-deh hevalan re li ser vê pîrsê peyivîme û me cidî cidî ji munaqêşe kiriye. Ez bala te bikişînim ku ez bi xwe ji ne endamê klûba PEN'ê ya Tirkîyeyê me. Lê, li hember klûba tirkî ya kurdî jî vebûye. Ez bi xwe nizamim bê PEN'a kurdî wê bixwazibe were ba PEN'a tirkî û ji bo çareserkirina vê pîrsê tiştekî bike an na. Ez bi xwe vê nizamim. Lê belê mesele ne meseleya PEN'ê bi tenê ye. Mixabin, li Tirkîyeyê hemû sazgehên hunerî naxebitin, berpirsiyariyên xwe naynin cih. Gava nexebitin wê bal û meyla xwe jî bernedin ser problemên weha. Yanî, mixabin ev jî nîşan dide ku sazgehên hunerî û edebî li ser problema ziman û edebiyata kurdî serê xwe naêşnin, nêzik nabin. Gava ew nekin, dîsan ev li ser gavavêtin û fedekariyên şexsî dimîne.

- *Em dizanin ku niha nexweşiyek di navbera Tirkîye û Yunanîstanê de heye. Herweha di vê keşîyê de delegasyona tirk û yunan jî heye. Mîna ku tu jî dizanî di navbera van herdu delegasyonan de hevdudîtinek çêbû. Herdu grûban biryar girtin ku ji bo aştî û hevkarîya herdu gelan belavokekê binivîstin. Em dizanin ku di navbera gelê kurd û tirk jî berberîyek heye, herweha ev berberî di navbera reuşenbîrên kurd û tirk de jî heye. Ji bo berbihevhatina herdu gelan û berbihevhatina reuşenbîrên van her du gelan, gelo hevdudîtineke reuşenbîrên kurdan û tirkan jî ne hevwedariyek e? Yanî ji bo ku reuşenbîr bikaribin serkeşîya vê yekê bikin, bi ya min divê mîna peymanekê di navbera reuşenbîrên herdu wela-*

tan de çêbibe, wek mînak mirov dikare fonekê ava bike û bi piştgirî û alîkariya reuşenbîrên her du gelan, berhemên wan wergerin zimanên hevdu. Yanî berhemên tirkî wergerin kurdî û berhemên kurd jî wergerin tirkî? Tu ji pêşniyazeke weha re çî dibêjî?

- Ev pêşniyazeke gelekî baş e. Lê ez bawer nakim ku wê ev pêşniyaza han niha ji aliyê sazgehên me yê nivîskaran ve were qebûlkin. Ev bi tenê dikare ji aliyê yek û yek nivîskar û reuşenbîran ve were qebûlkin. Ev reuşenbîr û nivîskar dikarin li dor vê pêşniyazê bicivin û bi hev re vê daxwazê ji raya giştî re binin ziman. Ger sazgehên me yê nivîskarî û reuşenbîrî mîna Sendikaya Nivîskarên Tirk û PEN'a Tirk wê çiqasî bikaribin ji vê yekê re bibin asteng, ez nizamim. Lê ev pêşniyazeke baş e û divê em li dor maseyekê li hev rûnê û ji bo pêşeroja gel û welatê xwe fikrên hevdu bistînin, li hev werin. Ev ewqas rast e ku, em mîna nivîskar jî, ji bo çapkirin û belavkirina berhemên me jî bicîhanîna vê pêşniyaza han pêwîst e. Sibe du sibe, mîna hin nivîskarên tirkan bawer in wê xwendevanên kurd her tim yê wan bin, ne rast e. Em di talûkeyke ku xwendevanên kurd winda bikin de ne. Loma, ez bawer im, ev pêşniyaza te ya ku em berhemên hevdu wergerînin zimanê hevdu gelekî di cih de ye. Yanî gava em xwendevanên kurd mîna xwendevanên tirk winda bikin, em vê carê xwendevanên kurd mîna xwendevanên kurd bi dest dixin. Divê em bi rastî vê pêşniyazê qebûl bikin û bi xurtî berhemên tirkî wergerînin kurdî û berhemên kurd jî wergerînin tirkî. Van di planeke fireh de, di planeke rexnegirî de, ez nabêjim rexnegiriya zanistî, lê em ji aliyê dîroka edebiyatê ve, ji aliya

rexneya rojane ve jî, em biryarê bistînin û em mîna qîmetên objektîv bixine ortê. Ji ber vê yekê hem di nava kurdan de hem jî di nava tirkî de, rexnegirên ku bikaribin di bin vî barî de rabîn divê derkevin. Tirk edebiyata kurdî, kultura kurdî nas nakin. Gava mirov ji wan dipirse, ma tu Mem û Zîn çawan dibînî? ji wan we ye ku mirov dibêje, Lîmozin. Ji bo ev nezaniyê ji navê rabe, divê em bi çavekî rexnegirî berhemên hev bidin naskirin û bi hev re têkevin diyalogêke kûr.

- *Kî e gava pêşî biavêje, an jî divê kî gava pêşî biavêje?*

- Ger bi hev re gav bête avêtin wê baştir be.

- *Ji ber ku pîrsa kurdan, pîrsa zimana û kultura kurdan her tim derdikeve plana yekemîn, loma me qet behsa te, behsa şairîtiya te nekir. Em dizanin ku tu yek ji şairên Tirkîyeyê yê herî baş e ku li jiyana jî. Gelek şairên baş ji Tirkîyeyê derketine. Mîna Nazim Hikmet, Cemal Süreya, Ahmed Arif, Hasan Huseyin, Enver Gökçe û gelekên din. Evên ku me navê wan hejmartin yek ji ne sax in. Gava mirov wê jî bide ber çawan, gelo rewşa helbesta tirkî îro çawa ye? Helbesta tirkî di çi rewşê de ye?*

- Hemû enteleksiya tirkî, mîna ku têtê dîtin, di hundurê xwe de darbeyeke mezin xwar. Yekî hebekî aqil li serî, dikaribû bibûya şair, bi milê wî girtin avêtin zîndanê. Van kesan firsenda xwendinê, firsenda ku ew xwe bi rêk û pêk bigihînin, nedîtin. Gelek salan di zîndanên de

man. Loma di helbesta tirkî de tevliheviyek çêbû.

- *Ma mirov nikane klasifikasyoneke helbesta tirkî îro çêbike.*

- Na. Pîrr zor e. Ji ber ku weke tendens tiştek derneketiye, bi tenê yek yek şair derdikevin, hin derdikevin, dîsan binav dibin, zemîna îro zemîneke pîrr leqleqokî ye. Lê bi ya îro ev ber bi cihêkî baş ve diçe. Armanca min bi cihê baş ev e, ku her kesî serê xwe xistiye ber xwe û difikire. Ez texmîn dikim wê di hundurê helbesta tirkî de sentezek derkeve. Ev, ez bawer im wê di hundurê çar-pênc salan de bibe. Yê ku ji Nazim dest pê bike, mecbûr e ku xwe bibîne, berevajîya wê, wê helbesta tirkî bimire. Armanca bi Nazim ne ew e ku divê ew rûnên û weke Nazim helbestên xwe raxînin, helbestên xwe binivîsin. Divê Nazim di tirkî de çawan were nivîsandin. Ger Nazim di tirkî de xwediyê cihêkî be, belkî du qatan tesîra wî heye. Ger mirov li hemberî wê rewşê di hundurê xwe de neji, di hundurê xwe de gotinên xwe nehûnin. Nazim jî hem gava di hundur de bû hem jî gava derketiye derve, di hundurê xwe de helbestên xwe hûna. Tu îro nikanî rabî li Tirkîyeyê mîna Nazim helbestan binivîsîn. Ji ber ku şerd hatine guhertin. Suret hatine guhertin. Danûstandinên mirovan hatine guhertin. Şiklê bikaranîna zimên hatiye guhertin. Gelek tişt li der û dora me hatine guhertin. Tesîra wê jiyana mîna trafîkeke xurt li helbestê jî dibe. Ev jî di helbestê de guhertinan tîne. Ev guhertin wê ne bişibe Nazim, ne bişibe Nuhîtiya Duwemîn, dikare neşibe tu yekê jî, yanî pêşiya me vekirîye. Yanî helbest bi mirovan re peyivîn e. Û divê mêjiyê helbestkar bi planên nû ve bixebite, pîvanên nû

bibînin. Wê ev pîvanên nû derbas bibin. Gava ev pîvanên nû rûniştin, tu bêjî nebêjî wê hingî tevgerên nû, di helbestê de gotinên nû derkevin. Êdî dema wê hatiye. Ez bawer im, di hundurê çar-pênc salan de wê li Tirkîyeyê di warê helbestê de teqandineke mezin çêbibe.

- *Gelo îro mirov li Tirkîyeyê helbestê û prosayê, an jî helbestê û romanê bermaberî hevdu bike, kîjan di pêş de ye?*

- Bi qasî ku ez dibînim, li Tirkîyeyê her tim helbest di pêş de ye. Yanî, îro jî, ne ku edebiyata Dîwanê miriye. Tradisyoneke helbestê li Tirkîyeyê heye. Lê romana me bi sînora. Ez vê yekê han ji bo pîvana hevalên me yên romannîvîs nabêjim. Roman hunereke burjuvazî ye. Burjuvazîbûna Tirkîyeyê, bajarvaniya wê ne bi rêk û pêk e. Tesîra vê yekê han li ser romanê jî heye. Mesele bi serketina Yaşar Kemal, bi nostaljiya hebûna tirkmeniya windabûyî û kurdan e. Ya rastî Yaşar Kemal di derheqa Tirkîyeyê îro de tu berhem nedaye. Yek ji sedemên biserketin û hezkirina Yaşar Kemal ya li derve ew e ku ew perçeyek ji edebiyata nostaljî ye.

- *Baş e, digel vê nostaljîbûnê li Tirkîyeyê behsa Postmodernîzmê tête kirin. Nêrîna te ya di vê derheqê de çi ye? Li Tirkîyeyê romana postmodern, an jî hunera postmodern heye?*

- Me do bi hev re bi Orhan Pamuk re sohbet kir, wî got ku ew ne nivîskarekî postmodernîst e. Min jê pirsî: Ma tu Avant-Gard î? Got: "Ez Avant-Gard im." Tiştê ku ez dixwazim bibêjim, ji bo ku mirov bibe Postmodernîst, divê mirov di modernîzmê de derbas bibe. Yanî, di-

vê gazinên mirov ji modernîzmê hebe, wê çaxê mirov hewcedariya derbasbûna Postmodernîzmê dibîne. Bi qasî ku ez dizanim, Postmodernîzm ji edebiyatê wêdetir termeke mîmarî ye. Ez bawer im li dinyayê pir kêr mirov hene ku xwe bi Postmodernîst bi nav dîkin.

- *Em bixwazin nexwazin, êdî li Tirkîyeyê nivîskarên ku xwe dixin kategoriyên cihê cihê, yên mîna; Modernîst, Postmodernîst an jî Avant-Gard hene. Lê belê ev celebmirov hê jî li Tirkîyeyê hebûna kurdan, hebûna zimanê kurdî qebûl nakin. Tu reva van ya ji rastiya kurdan bi çi ve girê didî? Yanî ez vê meraq dikim, çawan dibe ku di vê sedsla bîstan de mirovekî bi fikir û ramanên modern, postmodern û avant-gard bi rê dikevin, dikarin miletekî bi nîfûseke zêdeyî bîst milyonî înkâr bike? An jî ji yên ku înkâr dikin re, li çepîkan bixin?*

- Ev yekê han, di gava pêşî de, pirseke wîjdan e. Ya dudan, pîrsa zanebûnê ye. Ger ev herdu negihîjin hev, wê çîrok weha be.

- *Niha, ez dibînim ku di navbera me rewşên birên tirk û kurd de tu problemeke zêde tune. Yanî problema me bi rewşên birên tirk yên ku hebûna me qebûl dikin re tune. Me li jor behsa diyalogeke berdewam kiribû. Yanî diyalogeke berdewam di navbera nivîskarên kurd û tirk de. Em ê bi riya kovara xwe NÜDEMê hem pêşniyaza vê diyalogê bigihînin rewşên bir û nivîskarên kurdan, hem jî li ser wergerandina berhemên wan haydar bikin. Gelo hûn ê jî, ji raya giştî ya Tirkîyeyê re bi riya çapemeniyê behsa hebûna kurdan, hebûna ziman, edebiyat û kultura wan û herweha behsa pêşniyaza ku berhemên kurdî wergerin*

tirkî û berhemên tirkî jî wergerin kurdî bikin?

- Danûstandina min ya bi çapemeniyê re ew e ku ez carinan di rojnameyan de dinivîsînim, carinan jî hin kovar li min digerin û fikra min ya di derheqa mijarên cihê cihê de dipirsin. Herçî televizyon e bi tenê li ser helbestê bi min re dipeyivin. Tu çapemeniya ku di derheqa welêt de mafê gotinê bide min, nîn e. Tiştê ku ez dikarim bikim, gava ez herim ez dikarim bi kovara Evrensel Kültür re rûnê, em bi hev re metnekê binivîsînin, tê de behsa fê fikra hevbeş bikin û vê metna han bi tirkî di Evrensel Kültürê de û bi kurdî jî di kovara we de biweşînin. Bi vê yeka han re em dikarin dest pê bikin û helbestên bi kurdî jî di Evrensel Kültürê de biweşînin. Yanî ji bilî vê jî, ez ji dil nêzikî pîrsa kurdî me. Lê gava ez di çapemeniyê de bixwazim bibêjim, peyva min dibirrin, nahêlin ez bipeyivim.

Tu ya rastî bixwazî li Tirkiyeyê ne bi tenê ji bo edebiyatê cihêti heye. Ev cihêtiya han ji bo muzîkê jî weha ye.

A niha stranbêjekî we tê bîra min, Şivan, dengbêjekî gelekî baş e. Demekê hin celebhu-nermendan li Tirkiyeyê bi gelemperî stranên kurdî û bi taybetî jî stranên Şivan kirin bi tirkî û stran û negotin ku ev stran yên bi kurdî ne. Û ev yeka han jî xwe re manifestek hesibandin. Ev yeka han jî asimilasyona berheman e. Binêr, niha Şivan hemû stranên xwe bi kurdî distirê. Ger ew çend stranan bi tirkî jî bistirê ew ê wê çaxê bibîne bê kasetên wî çawan werin firo-
tin. Lê belê Şivan jî di israrkirina bi kurdî gotinê de mafdar e. Û bi ya min baş jî dike. Lê bala xwe bidinê, ji bo şahî û konsêra vekirina ava Heranê bang Şivan nakin. Ji bo çi bang Şivan

nekirin, ne wilo? Yanî wan bang Şivan jî bikirana û Şivan çend stranên xwe yên bi kurdî li wir bigota, ma wê çi bibûya? Ma wê bobelat rabûya? Naa, tiştê jî nedibû.

Ji aliyê din ev jî bo resaman jî weha ye. Divê resamên kurdan jî werin û êdî pêwîstiya ku ew mîna Cemalê me (Cemal Süreya) bibêjin em tirk in û heta demekê eslê xwe winda bikin jî nema ye. Bila bi serbilindî werin, bibêjin em resamê kurd in û li Tirkiyeyê pêşangeha xwe vedikin. Ji bo ku ew resamê kurd in, kes nikare têkilî wan bibe. Herweha hêkeltraşên kurd dikarin werin, destanbêj dikarin werin, grûbên folklorê dikarin werin.

- *Niha ev rêwîtiya han hebekî cihê bû. Nivîskarên beşdar zêde rastiya Tirkiyeyê nedîtin. Gelo mirov rêwîtiyeke biçûk jî ji bo Kurdistanê amade bike wê çawan be. Yanî mirov bi otobusekê, çilpêncî nivîskarên ji deh-panzdeh welatan û herweha çend nivîskarên tirk jî tê de here Diyarbekirê, here Mêrdînê, here Hekariyê, here Şirnexê... Tu ji gereke wilo re çi dibêji?*

- Ez bi xwe, ez ê bixwazim bi kêfxweş beşdarî rêwîtiyeke wilo bibim. Ez bawer im wê hebekî zehmet be. Ji ber ku gava heyetên Ewrûpayî jî bo lêkolînê mafên mirovî têne Tirkiyeyê, zîlamên me destûr nadin ku ew herin cihê cih. Ew nahêlin kes herin cihê cih. Gelek jî giregir û siyasethanên mezin yên tirk jî nikarin herin hin cihên Kurdistanê. Ji wezîr û serokwezîran re jî destûr tune ye, Amnesty International nikare herin wan deran. Li Tirkiyeyê rewşeke weha heye. Loma ez bawer im wê bicihanîna vê pêşniyaza te hebekî zehmet be.

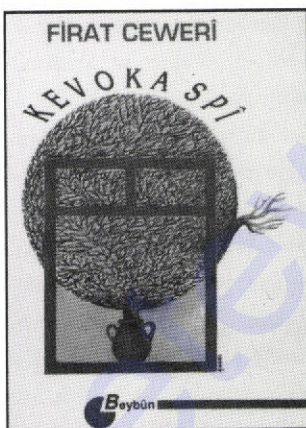
(Foto: F. Cewerî)

DILÊN ŞIKESTÎ DI PIRTÛKA KEVOKA SPÎ DE

XELÎL DUHOKÎ

Zivistan li deverên Kurdistanê pirr sext û dijwar e. Jiyan li wan deran diraweste û mirov li dûr û berên avahî û cihên pêdivî dikane karên xwe bi rêve bibe. Belê; ew jî cihên mukum û asê ne ji bo bingehên pêşmergan. Erê; li deverên wesana me jiyan dibûrand.

Di zivistanê 1982-an de, bingehên me, di befrê re ma bûn. Befir, mij û domanê, cihana me dagirtibû. Di wê rewşê de, baştirîn heval û hogir, pirtûk, kovar û rojname bûn, ew jî bi hêsanî dest nediketin. Hîngê çend ji wan -bi kurmanciya jorî, tîpên latînî- jî hindek rêxistinên Kurdistana bakûr ve, ku bingehên wan nêzîkî yê me bûn, gehîştine destên min. Her çend xwendin û nivîsina me bi tîpên erebî bû, lê min bi alîkariya du

pirtûkên hêja Ezîz Akreyî, ku di salên şêstê de çapkiribûn, xwe fêrî tîpên latînî kiribû. Lewre ez wek nivîskarekî bi kurmanciya jorî dinivîse, bi wana pirr kêfxweş û dilşad bûm. Rûpelên wan jî, bi babetên siyasî, edebî û roşenbîrî, di xemlandî bû. Min bi germî dest bi xwendina wan kir. Di Kovara Berbangê de, kurteçirokek bi navê "Kurmê darê ji darê ye" kete ber çavên min.

Bi rastî ew cara yekê bû ku ez çirokekê bi tîpên latînî bibînim- heta hîngê jî, min Hawar, Ronahî û Roja Nû nedîtibûn- ew ji bo min çirokek balkêş bû. Lewre min ew û hinde çirok û serhatiyên dinpiştî hîngê min peydakirin- wergerandin tîpên erebî û çapkirin. Belê; têkelyên min û xudanê çirokê Firat Cewerî, hîngê dest pêkirin.

Heta niha wî du pirtûkên kurteçirokan bi navên "Girtî" û "Kevoka Spî" çap kirine. Lewre ew wek nivîskarek yê hatiye qada edebiyata kurdî û kaniye cihê xwe jî bike.

Di vê vekolînê de, ez dê xwe dahêlime nav cihana pirtûka wî Kevoka Spî. Ez hêvîdar im bikanim berhemên wî bisengînim û layên geş û tarîyên wan pêşçav bikim.

Pirtûk ji 8 kurteçirokan

pêkhatiye û dîroka wan jî ne xuyaye. Ez naxwazim behsî hunerê çîrokê bikim, lê hêvîdar im di şirovekirin û behiskirinê de, ew çend ji xwendevanî re xuya bibe.

Hêvênê çîrokên Firat Cewerî, li ser rewşa paşdamayîna civata kurdî ye. Nebûna edaleta civatî, nemaze di navbera jin û mêran de, ku dibine sedemên mezin ji bo peydabûna giriftari û pirobliman. Paşketina xelkê me û negotina rastiye, durûyî, ruhmezîni û quretî, girêdan bi adet û tîtalên kirêt ve, bi efsane û tiştên aşûpî ve, netêgehiştina wan di civata Ewrûpê de û her wesa hinde meselên sade yê rojane di jiyana xelkê de. Belê; çîrokên wî van babetan himbêz dikin. Bi xwendina van çîrokan, mirov agehdarî pişkeka giriftariyên civata kurdî û ya Ewrûpê dibe. Wî bi vê pirtûkê, kaniye xwendevanî rabikêşe cîhana nivîskariya xwe û pirtûkxana kurdî jî xemlandiye.

Di civata kurdî de, jin ne mîna zelmî xwedan maf e, eve jî dibe sedemên giriftariyên mezin, ku yek ji wana mesela revandinê ye. Ew jî di civata feoladî de, bi pere, jin û pîrr caran jî bi kuştin û xwînriştinê çareser dibe. Belê; di çî-

roka Kevoka Spî de, çendîn derdeserî jî bo çendîn malbata çê dibin. Ji zaroktiyê keçikê didine pismamê wê, lê wê ew nevê û dilê xwe daye xortekî din. Çare, tenha revandin e û ew jî wê dikin... Li vêre karesat dest pê dike:

"Ji bo ku dîsan rîyê malbata xwe spî bike, şeref û namûsa wan bi dest bikeve, kuştina keçikê pêwîst bû. (Rûp 13)

Her çend birayê wê nedixwest wê gunehê bike, lê mamê wî û civata paşketî, hemû rê li ber girtibûn. Hîngê kurik jî diête girtin û pazde salan dikeve zîndanê. Lê dema ew derdikeve, çi tiştek jê ra nemaye. Dezgirtiya wî xwe kuştîye, wî jî aqilê xwe wunda kiriye û li dawiyê xwe jî dikuje...

Firat Cewerî, zîrekane kaniye biçe nav derûnê qaremanê xwe û wesa bide xuyakirin, ku kurik pîrr peşîman e û berdevam di hizra wê de ye. Ev çende ji aliyê naverokê ve, çîrokê bi ser têxe û pileya wê bilindtir dike. Her sewa lanetê li karên hosan dike û daxwaza nehelan û binbirrkirina wan jî dike. Babetê vê çîrokê ne nû ye, anku berî niha jî li ser hatiye nivîsîn. Lê çinku eve giriftariyeke mezin e di rêya pêşketina civata me de, lewre li ser

nivîsîn û peyivîn, karekî pîrr pêwîst û hêja ye. Di bingehe avakirina çîrokê de, hindek kêmasiyên teknîkî hene. Çewa rêk dikeve ku: *"Tam hûn ê wê rojê bizeviciyana û min ê wê rojê, serê govenda birakê xwe, tayê bi tenê bikişanda. Tam wê rojê destgirtiya te bû mêvanê min..." (Rûp 7)*

Keçikê xwe dabû revandin û li wî bajarî nemabû, evca çewa da govenda wî ket!

Her wesa ji layê zimanî û dariştina hevoka ve, zêdeyî di çîrokê de hene. Keçik dixwaze bêje birakê xwe ku, ew herdu wî efû dikin. Firatî dikarî bi hevokekê wê çendê xuya bike, lê ew bi çendîn hevoka xwe digehîne mebestê:

"... Min jê rica kiribû, ku kekê min efû bike. Wê jî soz dabû min ku ew ê te efû bike. Min gotibû, çi dibe, birakê min tayê bi tenê ye, wî efû bike." (Rûp 8)

Her wesa di cihekê din de dibêje:

"Min ji te re gotibû, kekê min, got. Min ji te re gotibû, ku destên te bi min bibin, ez ê winda bibim. Niha divê tu destên xwe bi min nekî. Ger tu destên xwe bi min bikî ez ê dîsan winda bibim." (Rûp 14)

Li şûna çar rêza, mirov bi duya, mebesta xwe digehîne.

Li welatên paşketî, bihayê jinê kêr e. Lewre ew nikane biryara li ser jiyana xwe bide. Hemî heyî û ferman di destê zelmî de ne. Ew jî li Kurdistanê wilo ye, lê mixabin, dema rewş dighe welatên Ewropa jî, zelmên kurd her li ser yeka xwe ne û çî bihayî nadene jinê. Lê li Ewropa, wekhevîya mirovan heye û qanûn hemîyan diparêze. Ev çende dibe sedem ku jina kurd jî daxwaza hindek mafên xwe yên xwezayî bike. Ji ber hindê jî, ew e bi dilê zelmê kurd nîne û hingê giriftarî rû didin. Zelm naxwaze hindek deselata xwe bide jinê, yan jî bi çavê bilindtir lê binêre. Ew jî aliyekî û jî aliyê din, pişkeka zelama hene ku divên di civîna de û li cem jin, xwişk û keçên xelkê, xwe bi mirovên pêşketî û mafparêzên jinê nîşan bidin, lê her ew kes li malên xwe, diktator in û nahêlin jin û keçên wan ronahiyê bibînin. Belê; li vîr Firat Cewerî, vîr mesela girîng dibe naveroka çîroka xwe û bi formeke serketî dadinê ber destên xwendevanan. Mebesta wî jî ew e ku, mirovên durû û kevneperist bide xuya kirin û jî aliyê din ve jî, biha û qîmetê bide jina kurd a reben û bindest. Belê; di çîroka "Heştê

Adarê" de, ew rewş û têgehiştina mamoste Çetîn xuya dike, ku çawa di civînê de berevaniyê li mafên jinê dike:

"Erê hevalno! Wek hûn dîzanin, jinên kurdan bindest in. Ew hem cîstê, hem netewî û hem jî sinîfî bindest in." (Rûp 55)

Lê dema mamoste Çetîn -piştî vexwarina bîrê- di saet yazdeh û nîvê şevê de diçe malê, hingê cewherê wî xuya dike. Firat zîrekane perdê jî ser rûyê Çetîn radike û kakila bîr û bawerên wî yên genî aşkera dike. Wî kilîta derî jî heye, lê dîsan:

"Ma qey beta ez bîst caran li derî nîdim tu derî venaki?" (Rûp 57)

Her çend jineka jêhatî û baş e jî û bersîveka giran neda zelmê xwe, lê Çetîn wê kirêt dike û jê re:

"Hiş, dîsa devê te ve bû." (Rûp 57) dibêje.

Dîsan jinik xwe dilteng nake û dixwaze li gor dilê wî bipeyive, lê ew bêhin teng dibe û bi vî rengî bersîva wê dide:

"Min xêr e? Êdî tu ne xwarinekê çê dikî, ne kinçekê dişoyî, ne malê pakij dikî! Tu ancax bi Gulê re rûnî û paşgotiniyan biki. Binibêr, carekê din jî tu bêyî xebera min neçî cihekî." (Rûp

58)

Belê; pîr caran mirovên wî lo aşkera nabin û xwe di bin perdê ve vedîşêrin, taku jinik bi xwe behis bike yan jî hevalêk bi ser rewşê de were. Pîrniya jinên kurdan, zû behsa derdên xwe nakin, eger kêr negehe ser heştî.

Me got ku giriftariyên jina kurd, li Ewropa gelek in û xemên wê hindî çîyan e. Bi xwe-ragirtin û bêhinfirehiya hindeka jî, dîsan ew piroblim nayê-ne çareserîkirin. Ew wê çendê nagehîne ku hemî jinên kurd, bêguneh in û bi tenê her zelm, zîlm û zorê beramber wê dike. Nexêr, pîr jinên xirab û bênamûs jî hene ku, mîrên xwe rezîl dikin û çî bihay nadene mal û zarokên xwe jî. Lê ew kêr in û pîrrianiya astenga zelm dadinên, çînkû civat, kultur û ayîn jî, rê didete wî ku bi kêfa dilê xwe be û hemî biryara jî ew bide.

Firat Cewerî, di destnîşankirina vîr piroblima mezin de zîrek, şareza û bîrtîje. Ev mesele bi ciwanî pêşçav kiriye û bênamûsiya zelamekî kurd xuya dike. Di çîroka Dilê Şkestî de, behsî rewşa malbateka kurd dike ku, zelamek xwedan jinek baş û komek zaroka ye. Jinik li ber ferman û xizmetên

wî jî rawestayê û çî kêmasî beramber mal û zarokên xwe nekirîne. Her wesa ji aliyê exlaq û rewuştên kurdewariyê ve jî jêhatîye- di çîrokê de wesan xuya ye- çî egerên hindê nînin ku dilê zelayê bişkê û wê bêrûmet bike. Zelayê heta nîva şevê digel keça swêdî ye û çî pîtey nadete jina xwe. Pîrî caran dixwaze wê çendê li ber jînekê berzeke. Jin rastiyê dizane, lê dîsan jî, ji wî tika dike ku dest ji vê şûlê berde. Ew her li ser yeka xwe ye û guh nede peyiv û tikayên jina reben. Lewre jînek gelek dixeyide û jê re dibêje:

"Ger tu ê vê bi min biki, min bişîne welêt çêtir e. Ez hew karim îdare bikim, bes e ji derdê te." (Rûp 21)

Lê ew wê jî nake û her li ser yeka xwe berdewam dibe. Heqaretê li jînekê dike û hemî dergeha jî li ber digire. Li dawiyê jînek ji neçarî biryara xwe dide. Rast e, wê li Kurdistanê nikaribû bi hêsanî biryarekê bide, çînkû civatê rê lê digirt. Lê li vî Ewropa ye, qanûn û civat jî mafî didenê ku, ne zilmê, lê berevaniyê li xwe bike. Her wesa ji aliyê aborî ve jî, pêwîstî bi zelayê nîne, çînkû kar dike yan sosyal alîkariya jîyanê didetê. Dîsan zelayê ni-

kane li jinê bide û eger lê xist, polis amadene rê lê bigirin û heta nas û dostên wê jî alîkariyê dikin û çî gazinda jê nakin. Lewre ew bi aşkerayî jê re dibê:

"Ji mala min here! Jînekê got. Bi wê heramiya xwe nekeve nav nivînê min, nivînê min neherimîne." (Rûp 25)

Her çend zelayê bi qanûnên Ewropa jî dizane, lê wî çî car hîzîr nedikir ku dê peyven wesan tal jî devê jînekê derkevin, lewre mîraniyê lê da û jînek da ber pê û şemaqa. Hîngê jî polîsa ew havête zîndanê... Rewş bi vî çendê gehîşte berdan û jêkcidabûnê...

Lê mesele bi dilê zelayê bi dawî nehat, çînkû piştî çendekê keça Ewropî jî, jê bîzar bû û hêla. Dema bi tenê ma û rezîl bû, jî nû daxwaza vegeftinê kir. Digel hemî zîlm û neheqîya zelayê jî, dîsan dilovaniya jina kurd rê dayê û hate nav zarokên xwe.

Fîrat Cewerî, di çendîn çîrokên xwe de, li ser rewşa kambaxa jina kurd radiweste û bi hostayî azar û pîroblîmên wê pêşçav dike.

Forma çîrokê serketiyê û zîncîra rûdanan jî bi hev re girêdayî ye û xwendevanî radikêşe kûratiya çîrokê. Zîmanê wî sivik e û destpêk baş xemlani-

ye, lê eger çîrok li vî: *"Ne ji wan bêtir be jî, bi qasî wan zarokên wan jî kêfxweş bûn."* (Rûp 30) bi dawî anîba, çîrok ciwantir dibû, anku ew heft rêzên dawiyê di zêde ne...

Her mirovek di tebîet, taybetî û tîkelyên xwe de azad e, lê divê kesên zana, pêşewa û nivîskarên mileta, ku ala hilgîrin di qonaxên pêşketinê de, xwe li ser gelî mezin nekin û wan jî, ji xwe biçûktir nebînin. Lê mixabin, rûh mezin û qurê jî hene ku xwe ji xelkê bilindtir dibînin û xwe ji rewuştên xirab dûr naêxin, hîngê ew bihayê xwe li cem hevalan kêmkirin. Erebbê dibê:

"Mezinê miletî, xulamê wî ye."

Di çîroka Şeva Sersalê de, Fîrat Cewerî, perdê ji ser rûyê entelektuelekî kurd radike. Her çend heval û nas biha û qîmetê jî didine Metîn Canseverî, lê ew bi rewuştên xwe yê çewt, wê çendê ji xwe re nahêle û xelkê neçar dike ku bi çavê kêmkirinê binêrin. Bibênin, ew berovajî tevaya hevalan, direng digêhe cihê pêwîst, bi wê mebestê ku merivêkî girîng e. Lê vîmanê wî dilê hevalan diêşîne. Dema ew li cem Alanê ku çend salan ji wî mezintirê rûdine, bi qurê dipir-

se:

"Ma xorto tu zûde hatiye Swêd?"(Rûp 32)

Dîsan wesa dide xuyakirin, ku merivekî modêrin e û di kultura Ewrûpa digehe, lê ya xwe biçûk dibîne. Rast e, miletê me paşketiye û qonaxên şaristaniyetê nebirrîne, lê egera vê çendê, ne her kurd in, belku zilm û sitema dijmina, ew rewşa hosan di cîh de hiştiye. Her çend kar û diyardeyên çewt û pîs di nav miletê me de hene, lê dîsan yên baş ji pîr in, cihê dilxweşiya me ne û şanaziye pê dikîn. Ev miletên Ewrûpî jî, di van qonaxan de derbazbûne û bi qurbanî, xweragirtin, dilsojî û xebata, zana û bisporên xwe, gehiştine vê rewşa bilind di şaristaniyetê de. Metîn Cansever di munaqeşa xwe de, dide xuyakirin ku kurd di gelek tiştan nagehin:

"... Kurd romana min fêhim nakin. Ji bo têgihîştina romaneke wilo, kulturek bilind lazime. Lê tu a rastî bixwazî ez vê, ne ji bo kurdan dinivîsim, min bêtir berê xwe daye Ewrûpiyan. Ji xwe berî kurdîya wê, ew ê ji aliyê du hevalên min yên nivîskar bi fransî û inglîzî derkeve."(Rûp 33)

Erê, nivîskarê hosan rê li

pêşketina miletê xwe digire û çî rolek baş jî naleyize. Ne bes ev, belku ew li dij hunermendên kurde jî:

"Ka pismamê Alan, ka ji me çî derketiye?"(Rûp 36)

Tevaya musîka kurdî wî tîr nake, lê bilûra şivan û derwêşekî hejar î kurd, helbestvanê nemir Goranî dihejîne û dibe sedemê efradina bilindtirîn helbestê, her sewa nivîskar û stiranbêjê nemir Heme Salih Dîlanî jî sewdaser dike û wê dike xweştirin stiran:

"Ne herfî mektebêkiit xwênd, ne ustadê pelî girtî...

Sîrif berz deka em hunerey fêrkirdî be şimşal it...

Hemû weznêkî goranî, le tûlanî heta kurtî

Be ser pencey huner kirdit, be dilî koşîşî zal it...

Ewendem bîst le mosîka, xiroşî rohî bêgane...

Mîzacî kurdewarîm tîkçûwe, derwêş Ebdulla...

Dexîlit bim desa bew lawuk, ay ay û heyrane...

Şepolî zewqî millî, pîr derûnî mat û çû lim ke

Le Bêthovin gelê ziyatir, be rohim aşnayî wella...

De ey derwêş, skalayek le

gel rohî kilolim ke...(Ebdulla Goran. Dîwana Beheşt û yadgar, firmêsk û huner . Çapa intîşarat Goran, Sine, Kurdistan.)

Mana wê bi kurmanciya jorî eve

"Ne te herfekê medresê xwendiyê û ne jî mamostayekî alikariya te kiriye. Tu bi tîgehiştina xwe van awazan ji bilûrê berdidî. Tu hemî rengên awaza dizanî û diafirînî. Dê were bi wan lawuk û heyrana, hinavên min bi zewqa millî pîr ke. Hîndî min guh li mosîka biyaniya bûye, êdî zewqa kurdewariya min xera bûye. Tu gelek ji Bêthovin pêtir nêzîkî ruha min î. Dê li hewara ruha min ya damay û westiyay were..."

Çira em mîna Metînî, miletê xwe biçûk bibînîn!? Ma gelo eger di nav tevaya miletên cîhanê de, yên mîna Picso, Franz Kafka û Bethovenî heban, da çira rewşa vê cîhanê wilo aloz û şepirze be? Em dixwazîn me yên ji wan zana û bilindtir jî hebin, lê divê em xebatê bikîn, qurbaniya bidîn. Metîn Cansever direwa dike û ew wesana hizir dike ku, eger wî navên çend nivîskarên mezin yên dinê zanîn, yan behîs musîka kilasîka Ewrûpî kir,

hîngê dê xelk wî bi şareza û zana zanin. Lê dema ew bi sergiranî ji cem hevalan derdikeve, bi rêve vê stirana kilasîka meyxañên Turkiyê dilûrîne û cewherê xwe yê rasteqîne ji xuya dike:

*Hatasız kul olmaz
Hatamlı duy beni
Dermansız derd olmaz
Derdimle duy beni*

Bi kurdiya wê:

*"Mirov bê şaşî nabe
Bi şaşiyên min, min bibihîze
Derd bê derman nabe
Bi derdê min, min bibihîze"*

Di çîroka Xewna Orhanov de, Firat Cewerî bebetekî girîng heldibijêre û serinca xwendevanî radikêşe rewşa pisîkolojî û aloza mirovê kurd li derveyî welatî. Çînkû pirraniya xelkê me ji ber sîtema dijminan revîne û nikanin vegerin. Lewre bi tenê xewna bi welat, kes û karên xwe ve dibîbin.

"... Oox... Dê çiqas xweş bibi. Azadê birayê min çav li min keve, ewê ji dût ve baz de pêşiya min û mizgîniyê bide dîya min." (Rûp 61)

"Oox...Şukur, tu hatî lawê

min. Maşale, maşale lawê min bûye weke şerekê." (Rûp 64)

Xerîbiyê dilê Orhan xwariye û bi şev û roj di xeyala welatê xwe de ye, lê dijmin rê nadinê û ew jî naxwaze xwe teslimî rijêmê bike. Anku ew ji bo bi cîanîna hindek armancên pîroz derbeder bûye û heta ew misûger nebin, vegera wî tune. Welat di dilî de ye û ew şewutiyê dîtina wî ye. Her çend dijmin rê li çûna wî digirin, lê ew qet nikarin rê li xewnên wî bigirin. Ew berdewam li welatî ye û di nav kes, kar û havalên xwe de ye. Belê; ew welatparêz e û xebatê dike taku rojekê zû, welatê wî jî, ji destên dagîrkeran rizgar bibe:

"Binhêre, me ji te re dîniwîsand û digot, welatê me xweş bûye, bûye cenet, te bawer nîdîkir. Esker mesker neman, polis neman, tu kes hevûdu nakujîn, her kes ji hev hez dîkin. Ma ne te ji wisa dixwest? Binhêr, binhêr bê çiqas xweş bû ye." (Rûp 65)

Eve çîrokeka wî ya jêhatîye û ji layê naverokê ve serketîye, lê kêmasiya wê ew e ku zîncîra rûdanan bi hev re girêdayî nîne û çîrok bi rengê normal bi dawî naê. Lewre hinde aloziyê têxe forma wê. Her ji destpêkê û heta nêzikî qonaxên dawiyê

dibe, rûdan xwendevanî bi germî radikêşin, lê ji nişkave, bêtir ku sedemek hebe, dibê:

"Ev xewn e, bi xwe xwe got. Ev dîsa weke her car xewn e." (Rûp 66)

Li vêre xwendevan jî digehe armancê û xuya dibe ku Orhan di xewnê de ye û mirov tiştên normal û ne normal jî di xewnan de dibîne. Lê dîsan ew dest bi rûdanan dike: *"Otobosa wan gihîştê Diyarbekir..."* (Rûp 66)

Erê, li vêre çîrok tev li hev dibe û dilê xwendevanî, ji xwendinê sar dike...

Di çîroka Doktor Setaç de, Firat Cewerî, dixwaze di rêya qaremanê xwe de, xwendevanî aqehdarî rewşa gelek bîspor, ronakbîr, nivîskar û dewlemendên kurda bike, ku çawa ketîne bin sîbera hizir û bîrên dagîrkeran û digehe hindê ku Setaçê dîktor û ji malbata qareman û şehîdê doza kurdî Şêx Seîdê nemir, wênekê Atatürkî li ser masa jora rûniştina xwe dane. Ji wê pêtir jî, dema li ser doza kurd û mafên kurdan, digel Perwînî minaqeşê dike:

"... Ger ji kurdan re musade bê dayîn ew ê sibe Erebi jî, Çerkes jî, Asûrî jî, Ermen jî, Gurcî jî doza vî heqî bikin û ger bi vî awayî here ew ê Tirkî hilweşe û

ev Cûmhuuriyeta ku li ser beqîyê ji aliyê Kemal Atatürk ve hatiye li dar xistin, ew ê nemîne û bi vê yekê ew ê bi tenê kêfa emperyalîstan bê."(Rûp 50)

Belê mirovên hosan di nav kurda de hene. Wene be ku bi zilm û sitema dijminan û rê girtina şaristaniyetê li ber miletê me, ev çende bûye, lê ji aliyê din ve jî, xelkê me bi xwe zû ji bin vê perda reş û tarî dernakeve.?? ...Zanayê turk îsmail Beşikçi dibêje: "Mirov bi çi zimanî bipeyive, ew ê bikeve jêr tesîr û katêkirina wî miletî."

Dijminî zimanê me qedexe kiriye, rê li pêşketina me girtiye. Lê cihê daxêye ku, li Ew-rûpa û di vê azadiyê de, kesên ku şoreşger bûn û ji ber terora dijminî revîn, zarokên xwe dinêrine fêrbûna zimanê turkî û di malên xwe de jî, bi turkî dipeyivin!!! Eve jî dibe sedemên windabûna zimanê kurdî. Gorineke Çîkoslovakiya heye dibê: "Heta ku netewe, xwediyê zimanê xwe be, heye."

Xortekê kurd, piştî deh salên Ew-rûpa, ji nû vedgere welatê xwe. Dilê wî pirr xweş di-be, nemaze bi razana ser bana.

Tiştê balkêş di çîroka "Stêrkek ji ezmanê me xuricî" de, ew e ku niha li Kurdistanê şoreşek gerim heye, lê di nav wê de, keçên kurd jî hene û xebateka berdewam dikin. Dema şehîd dibin, kes û karên wan çepika lê dixin û tilîliya vedidin.

Di çîroka Kêzika Bênav de, kurdek ji Swêd diçe Qamişlo-yê. Çinku çend sal e li derve, êdî xwe ji bîr kiriye ku ew jî yek ji wê xelkê bû. Dibe ew bi xwe ji gundekê deştê yê bê av û di nav tozê werbûyî jî hati-be, lê kêza bûnamûs wî dilteng dike û xewa şêrîn lê heram dike. Başê leşkerê kêç û spiha hêriş ne aniye ser, nexwe ew di jiyana xwe de jî ne vedgera Kurdistanê!

Her çend nas û heval wî mêvanî mal dikin, lê efendî ji xwe nagire here malên wan yên bê ava gerim û pîs!

"Ji serûştun û razanê pêve tu tişt nedihate bîra min."(Rûp 71)

Yê guh lê bibe, dê wesan hî-zir ke ku, kurd serên xwe na-şûn û cihê razanê jî li cem wan tune. Ev çende dibe cihê diltengiya wan û ew jî êdî çi pîtey pê nakin.

Firat Cewerî di hindek çîro-

kên xwe de, teknîka kevin-şê-wê vegêranê-bîkar aniye û eve jî dibe sedemên peydabûna hinde lawaziyan di formê çîro-ka hunerî de. Her çend zimanê wî yê sivik û xweş e, lê car-na dariştina hevokên wî sist in. Xeletiyên çapê jî hind di zûrin ku mirov ji bin dernake-ve.

Li dawiyê ez dikarim bêjim ku, Firat Cewerî, çîroknivîsekî serketiye û xwedan taqet û şî-yanên hunerîye. Paşeroja geş li benda wî ye, çinku bê şik wî kaniye cihê xwe di qada edebi-yata kurdî de bike. Çîrokan wî ji bo xizmeta mirovatiya bindest û pêşketina mirovê kurd, ji bo cîhaneka nû ya bê sitem û çewsandin û rojên xweş, yên hatîne efrandin.

Meksîm Gorkî dibêje: "Er-kê hunerî ew e ku mirovî bi hêz bike, giriftariyên jiyana wî sivik bike, bawerî, omêd û evî-niyê di dilî de, mukum bi-ke." ♪

KOVARÊN KURDÎ LI SÛRIYÊ

Lokman Polat

Kurdên Suriyê di hêla ziman, çand, huner, dîrok û edebî de gelek xebatên baş dikin. Ew kovar û rojnamên xwe bi alfabeya Latînî-Kurdî derdixin. Li Kurdistana Suriyê ji sala 1960'î û vir ve gelek kovar û rojname derçûne. Hê ji bi dehan kovarên kulturî, edebî û rewşenbîrî têne weşandin. Ez ê di vê nivîsa xwe de kovarên Kurdî ku hatine weşandin û hinek ji yên ku niha jî têne weşandin bidim naskirin. Bi qasî ku ez dizanim, kovarên ku piştî 1990'î derketine, ev in:

1- Gulistan, 2- Xelat, 3- Gelawêj, 4- Aso, 5- Zanîn, 6- Pirs, 7- Stêr, 8- Bihar, 9- Gurzek Gul. Dibe ku hinek kovarên din jî hebin, lê ez bi wan hayîdar nûn im.

Ev kovarên jor ku min bi nav kir, her kê gelek hejmarên wan derketine. Ez ê ew hejmarên ku di destê min de ne bidim naskirin.

BIHAR

Bihar, kovareke rewşenbîrî û folklorî ye. Hejmara di destê min de hejmara yekem e. Di sala 1994'an de derketiye. Wek hemû kovarên Kurdên li Suriyê, di vê kovarê de jî nav-nîşana xwestinê tune ye. Navê xwedî û berpirsiyarê kovarê jî ne diyar e.

Kovara Biharê 55 rûpel e. Bi sernivîsa "Gotina Jimarê" nivîsek dest pê dike. Di vê nivîsê de armanca derxistina kovara Biharê û karektera kovarê têt diyarkirin. Daxwaza wan ew e ku kovareke zanistî û to-

revanî derînin.

Nivîskar Konê Reş, li ser "Nelson Mandela, xelata Atatürk û gelê Kurd" nivîsandîye. Diya Ciwan bi navê "Bazbend" serpêhatî nivîsandîye. Salihê Heydo, li ser "Pesnê mêrxasiyê di strana Kurdî de" disekine. Bavê Narîn, navê nivîsa xwe "Bangêk ji Dil" daniye û ew li ser pirsra yekîtiyê disekine. Bavê Narîn di nivîsa xwe de yekîtiyê gelek xweş îdealîze jî dike. Wek minak; weha dibêje:

—«Yekîti xweşî ye, yekîti dermanê her nexweşiyê ye.»

Dilbîrînê Omerî nivîseke dirêj li ser "Şoreşa Şêx Seîdê Pîran- 1925" nivîsandîye. Di vê hejmara Biharê de gelek helbest û çîrokên jî bo zarokan hene. Evîndarê Xemgîn li ser keç û jinên Kurdan, bi sernavê "Hêviyek Rûmetê" nivîsek gelek xweş nivîsandîye. R. Amedî jî li ser ziman şirove dike. Bihar kovarek xweş e. Herdu bergên wê jî bi rengîn in.-

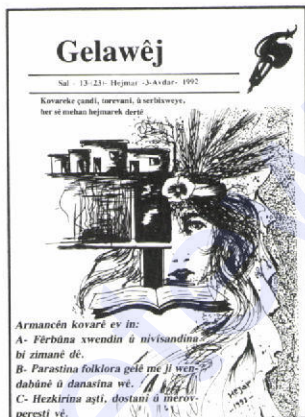

PIRS

Pîrs kovareke rewşenbîrî û serbixwe ye. Hejmara ku di destê min de ye, hejmara çaran e. Di vê hejmarê de bi îmla kovara Pîrsê pêşgotinek heye. kovarê bi rojnamevan Mumtaz Elheyderî re hevpeyvîn çekiriye. Di hevpeyvînê de li ser pîrs û pîrsgirêkên rojnamevanî û rojnamegeriyê têt sekinandin. Azad Ehmed Elî, romana Mahmûd Baksî "Gundikê Dono" dide danasînê. R. Amedî, li ser pirtûka Diya Ciwan a ku bi navê "Pêlek ji derya yê kovanên min" hatibû weşandinê, disekine. Kovara Pîrsê bi navê quncika "Rûpelê Cegerxwîn" rûpelek vekiriye. Di vê rûpelê de li ser mamoste Cegerxwîn û berhemên wî nivîsek heye.

Nivîskarek bi navê Aro, kurteçîrokek nivîsandiye. Na-

vê kurteçîrokê "Newala Xencerê" ye. Li ser helbesta Kurdî nivîsek dirêj heye. Nivîskarê vê nivîsê diyar nîne. Nivîsê bê îmla ye. Kamîran Haco, li ser guherandina "i" û "î" di alfabe ya Kurdî de disekine. Tîrêj, du çîrokên folklorî nivîsandiye. Rezo jî, ji Îbrahîm Samoel çîrokek wergerandiye zimanê Kurdî. Di kovara Pîrsê de ji gelek helbest hene.

GELAWÊJ

Gelawêj kovareke çandî, torevanî û serbixwe ye. Her ji sê mehan carekê dertê. Ev hejmara di destê min de ye, hejmar 23 ye. Kovara Gelawêjê di vê hejmara xwe de, di berga pêşîn de armancên kovarê weha diyar dike:

1- Fêrbûna xwendin û nivîsandina bi zimanê dê.

2- Parastina folklorê gelê me ji wendabûnê û danasîna

wê.

3- Hezkirina aşîti, dostanî û merovperestiyê.

Ev hersê armancên kovarê armancên pîroz in.

Di vê hejmarê Gelawêjê de ev nivîs hene: Di şûna pêşgotinê de nivîsek bi navê "Hêsirên çavê Memo" heye. Li ser kovara "Çiya" ku berê li Ewropayê derçûbû nivîsek danasînê, ji alî Dr. Pêşrewê Berwarî ve hatiye nivîsandin. Ev nivîs gelek dirêjê û hêj dûmahîka wê jî heye.

Hevpeyvîn bi Prof. Îzedîn Mustefa Resul re hatiye çekirin. Prof. Îzedîn dibêjê:

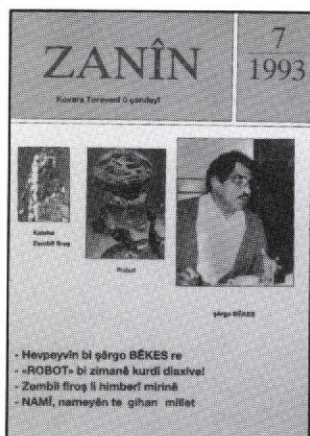
«Milet yek e, divê zimanekî edebî jî hebe.»

Ji bo helbesta Kurdî jî ew dibêjê:

«Helbesta me gelek bilind e, mîne helbestvan Goran li hemberî Nazim Hikmet e... Wêjeya Kurdî jî pêşde çûye.»

Prof. Îzedîn ji Silêmaniyê ye. Wî bi Kurdî, Erebî û Rûsî nivîsiye. Kovarên ku wî ji wan re nivîsîne evin: Jîn, Hêwa, Azad, Birayî, Nûserê Kurd, Bilê, Ehalî, Tîhad, Seqafê Cêdîde, Serxe, Elseqafe, Terîq, Exbar, Seqafê Elweteniye, Asya û Efrîqa...

Ditin û bîrhatinên Hesen Hişyar jî di vê hejmarê de heye. Di vê hejmarê Gelawêjê de gelek helbest jî hene. Çar rûpelên kovarê jî, ji bo zarokan "Em bixwînin" e.

ZANÎN

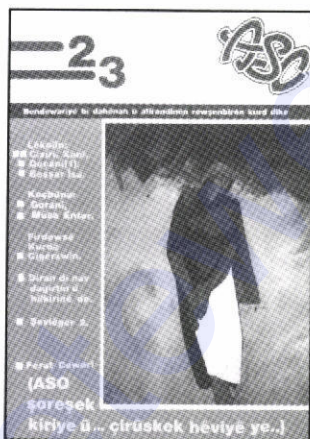
Zanîn kovara torevanî û çandeyî ye. Zanîn kovarek piçûk e —di ebata pirtûkê de yêlê kovareke xweş e. Hejmarên wê yên pêşîn reş û spî, yên dawiyê bi rengîn derketine. Di destê min de hejmara 7'an heye.

Ev hejmar ji alî naveroka xwe û ji alî pergela rûpelan ve ji hejmarên berê spahitir e. Rûpelên vê hejmarê ji zêde ne. 128 rûpel e. Bergên kovarê ji bi rengîn in. Di berga pêşîn de wêneya keleha Zembîl Firoş, wêneya Şêro Bêkes û wêneyek Robotê heye. Di berga paşîn de ji wêneya Destana Memê Alan heye.

Ferhad Çelebî, li ser destana Zembîl Firoş nivîsek dirêj nivîsandiye. Îbrahîm Yûsîf û E. Huseynî bi Şêro Bêkes re hevpeyvîn çekirine. Nivîsek ji

li ser Kurdên Êzêdî ye. Di rûpelên nûçeyên çandî de çend nûçeyên cure hene.

Di vê hejmarê de 8 kurteçîrok hene. Nivîskarên van 8 kurteçîrokan; E. Yûsîf, M. Baqî, Qado Şêrîn, Xemgînê Remo, Alan Osman, B. Helebçe, Darşînê Qeregecî û E. Huseynî ne. Deh, duwanzdeh heb ji helbest hene.

ASO

Kovara Aso bi hemû awayî ji kovarên din —yên ku min li jor ew bi nav kirin û dan nas kirin— cudatir e. Ebata kovarê mezin e. Berg û wêneyên kovarê bi reng in. Ji alî naveroka xwe ve ji dewlemend e. Heta niha sê hejmarên Kovara Aso derketine.

Hejmara 2 û 3 bi hev re derketine. Loma ji rûpelên wê zêde ne. 120 rûpel e.

Di vê hejmarê de Behzad Resûl, li ser pirs û pirsgrêkên civakî disekine. Ew dibêje:

“Nivîsandin û lêkolînên civakî, sosyolojî li ser civaka Kurdî pir û pir kêmtir in.....”

Hejarê Darî, li ser Niştîmanperweriya Ehmedê Xanî disekine. Ew di nivîsa xwe de E. Xanî kîye?, xebata Xanî li ser zimanê Kurdî û berhemên Xanî bi xwendevanan dide naskirin û gelek dirêj li ser babetê “Çima Xanî bi Kurdî nivîsiye?” ye, sekiniye.

Kovara ASO, bi xwedî û berpirsiyarê kovara NÛDEMê Firat Cewerî re hevpeyvînek dirêj çekiriye. Firat Cewerî di vê hevpeyvînê de li ser kovara NÛDEMê gelek agahdarî di de xwendevanê kovara ASO.

CEWERÎ, kovara ASO dike xwişka kovara NÛDEMê û ji bo kovara ASO weha dibêje: «.....Ev cara yekem e ez di çapemeniya Kurdên me yên binxetê de rastî kovareke ewçend bedew tîm..... “Kovarên berê”.....ji aliyê çap û estetîk de gelekî li paş bûn û bi amatorî bûn..... Lê xwişka NÛDEMê ASO di vî warî de şoreşek kiriye û bi çapeke bedew berpêşî xwendevanên Kurd bûye. Ev ji bo Kurdên me yên binxetê çirûskek hêvî ye. Ew li gelê Kurd pîroz be.»

Piştî van gotinên jorîn yên Mîrza Firat CEWERÎ, hewce nake ku ez kovara ASO bi dirêjayî bidim naskirin. Divê Kurdên Kurdistanê Bakûr ve kovarê bixwînin. Di vê hejmara duyem de gelek nivîsên xweş hene.

TEFSÎRA QURANÊ YA BÎ KURDÎ

Zeynelabidîn Zinar

Zimanê kurdî çewa katên xwe bi her babet û şaxan ve bera ser medeniyet û toreyên cuda dane, herweha êdî bera ser ol û oldariyan ve jî dide û di navê de dihêwire. Çendî heta niha dihate gotin ku Tefsîra Qurana jî aliyê çend kesên jî herêmen cuda ve bi kurdî -kurmancî- hatiye nivîsandin, lê wisan bi temamî ta niha jî nehatibûne çapkirin. Îcar mamosteyê hêja û wefadarê ol û nijadê Mele Evdila Warlî, Qurana pîroz tefsîr kiriye û daye çapkirin. Mele Memê, di Nîsana 1939-an de li gundê Garisan çêbûye. Bavê wî Mihemed Hoko, kurê Mele Brahîm e û jî binemala Xaniyan e. Navê diya Melê jî Xecê ye. Malbata Memê, jî

gundê Bonizlê yê li Geliyê Zilan e, lê piştî çûye Patnosê û li cem Kor Hiseyn Paşa bi cih bûye. Memê, pêşî li cem bavê xwe olî xwendîye, piştî çûye li hin medreseyan Kurdistanê, dû re jî li Xizna û Şamê xwendîye. Di dawiyê de li Tirkîyê unîwersîte jî kuta kiriye.

Memê Warlî di 12 06 1964-an de li Erdîşê bûye bernivêj, piştî bûye waiz, dû re jî miftî kirîye. Di 1976-an de ew hinartine bajarê Maçkaya Trabzonê. Di 1978-an de li Mûzeyaya Et-nografyayê bûye mutercim û di arşivê de şixuliye. Di 1984-an de jî li bajarê Edenê di pirtûkxana Adnan Ötügenê de bûye pisporê pirtûkên

Amadekarê Qurana pîroz Abdullah Warlî

WEŞANÊN NÛ

KURDÊN TIRKIYÊ DI DEMA HERÎ NUH DA

Ev pirtûka heja, di 1990-î de ji aliyê Profesore Ermenî Manvêl A. Hasretyan ve, pêşî bi zimanê rûsî hatiye nivîsandin û Weşanxaneyê Hayastanê jî ew li Êrîvanê çap kiriye.

Hasretyan di pirtûka xwe de behsa dîroka Bakûrê Kurdistanê (Tirkiye) ya Sedsala Bîstî, xasna serhildanên ji 1925-1937-an kiriye. Piştî jî behsa rêxistinên Kurd ên siyasî yên vê beşê kiriye û xebata wan a ji 1960-î hetanî îro aniye zimên.

Nivîskarê Kurd Tîmûrê Xelîl, pirtûk di 1992-an de ji zimanê rûsî wergerandiye zimanê kurdî. Enstîtuya Kurd a Brukselê jî, ew di Êlûna 1994-an de li çapxaneyê Acco-Leuvenê daye çapkirin.

Qabê pirtûkê nerm e, 405 rûpel e û mezinayîya wê 13,5x21 cm ye.

Navnîşana xwestinê:

Enstîtuya Kurdî ya Brukselê.
4, rue Bonneels-1040, BRUXELLES.

DÎROKA KURD Û KURDISTAN BI KURTEBIRÎ

Nivîskar û kurdperwerê heja Ekrem Cemîl Paşa vê pirtûkê, piştî xebat û lêgerîna 14 salan û di 81 saliya xwe de, li Şamê di 1972-an de kuta kiribû. Di wê salê de jî wergerandibû zimanê tirkî û herduyan bi navê "Cemîl Paşa Burc" dabûne çapkirin. Pirtûk behsa dîroka Kurdan a 10.000 sal berî Îsa dike û tê hetanî 1918-an radiweste. Tê de gelek babet û çavkaniyên balkêş û çend nexşeyên wan deman jî hene.

Ev pirtûka heja ji aliyê Enstîtuya Kurdî ya Brukselê ve di Çileyê Paşîn 1995-an de, li çapxaneyê Acco-Leuvenê hatiye çapkirin. Qabê wê nerm e, 346 rûpel e û 13,5x21 cm ye.

Navnîşana xwestinê:

Enstîtuya Kurdî ya Brukselê
4, rue Bonneels-1040, Bruxelles.

Tel: 02/230.89.30. Fax:
02/230.34.02

MEHKÛM

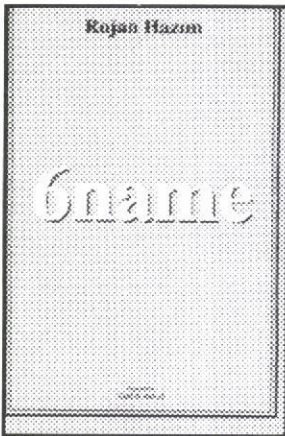
Ev pirtûka M. Elî Kut, di 1994-an de, ji aliyê Weşanên Welat ve hatiye çapkirin. Di pirtûkê de 14 çîrokên babetçihê hene. Qabê wê nerm e, 108 rûpel e û mezinayîya wê 11,5x18,8 cm ye. Wêneyê E. Delacroix (1798-1863) li ser bergê pêşî ye. Devera çapê

ne kifş e, lê li serê "Çap: Li derveyî welêt" hatiye nivîsandin.

Navnîşana xwestinê:

Box 4123, 141 04 Huddinge/SWEDEN.

6NAME

Pirtûka *6Name* ji aliyê Rojan Hazim ve hatiye nivîsandin û li Danîmarkayê di Êlûna 1994-an de, di nava weşanên Weşanxana Xanî & Bateyî de derketiye.

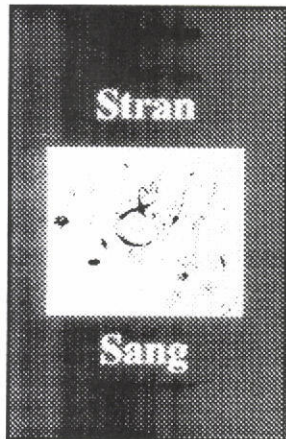
Di pirtûkê de şeş nivîsên cihê hene ku berê ew di kovara NÛDEM-ê de hatibûne weşandin, lê nivîskar ew bi forma pirtûkê ji nû ve dane çapkirin. Qabê wê nerm e, 93 rûpel e û mezinayîya wê 13x19 cm ye.

Navnîşana xwestinê:

Postbox 39, 2660 Brøndby Strand, DANMARK.

STRAN

Berhevkarê pirtûkê Rojan Hazim, hin stiranên danîmarkî, hinek stiran û çend mersên

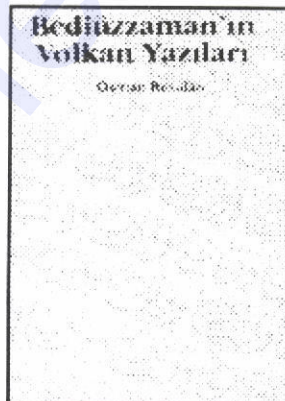

kurdî civandine, ji hinek stiran re jî nota çêkirine û kiriye wek pirtûk, di 10/1994-an de daye çapkirin. Qabê wê nerm e, 113 rûpel e û mezinayîna wê 13x19 cm ye.

Navnîşana Xwestinê:

Postbox 39, 2660 Brøndby Strand, DANMARK.

BEDIÜZZAMAN'IN VOLKAN YAZILARI

Amadekarê pirtûkê Osman Resûlan, vê berhema Mele Seîdê Kurdî, ji nû ve bi tirkî-

ya latênî daye çapkirin û teksta wê ya bi tîpên erebî jî li aliyê rastê bi cih kiriye. Di pirtûkê de 17 nivîsên babetcihê hene ku bala mirov pir dikişînin. Qabê wê nerm e, 108 rûpel e û mezinayîya wê 12,5x19 cm ye.

Pirtûk di 1994-an de ji aliyê weşanxaneya NÛBIHAR-ê ve, li Stenbolê hatiye çapkirin.

Navnîşana xwestinê:

Kızıtaşı cad. Kuriş apt. 51/3 Fatih-Istanbul, TUKIET.

HEY GERÎLLA

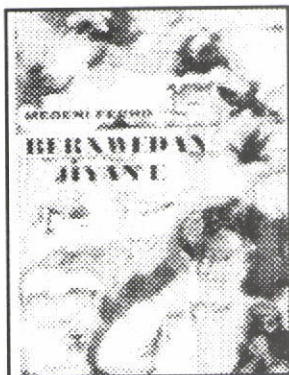

Ev pirtûka Medenî Ferho, ji 24 helbestên babetcihê hatiye holê û Yaşar Kaya jê re pêşgotin nivîsiye. Qabê wê nerm e, 96 rûpel e, mezinayîya wê 14x20,5 cm ye û di 1994-an de ji aliyê Weşanxaneya ABeCe-yê ve hatiye çapkirin.

Navnîşana xwestinê:

Brusselsesteenwg, 638, 1731 Zellik (Asse), BELCIKA.

BERXWEDAN JIYAN E

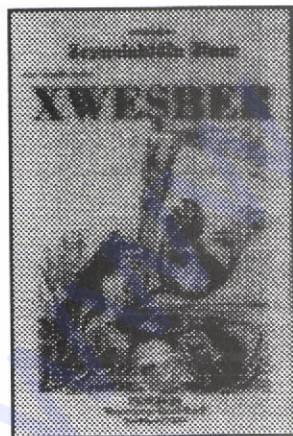

Medenî Ferho vê romana xwe bi balkêşîyeke ramandar girtiye ber pêlên qelemê. Wêneyê li ser rû ku ji aliyê Jaza Bakir ve hatiye çekirin, hîn balkêştir e. Qabê pirtûkê nerm e, 187 rûpel e, mezinatiya wê 14x20,5 cm ye û di 1994-an de ji aliyê Weşanxaneyê ABeCe ve hatiye çapkirin.

Navnîşana xwestinê:

Brusselsesteenwg, 638, 1731 Zellik (Asse), BELCIKA.

XWEŞBER

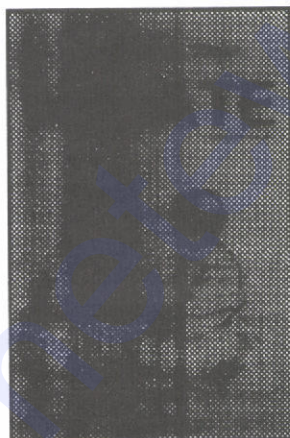

Ev pirtûka Çîrokên kurdî ji aliyê Zeynelabidîn Zinar ve ji bo zarûkan hatiye amadekirin û wêneyên wê ji Kemal Heyran çekirine. Di pirtûkê de çar çîrok û 57 wêne hene; qabê wê nerm e, 84 rûpel e û mezinatiya wê 17x22,3 cm ye. Pirtûk di 1994-an de li Stockholmê, ji aliyê Weşanxaneyê PENCÎNAR-ê ve, li çapxaneyê BARAN-ê hatiye çapkirin.

Navnîşana xwestinê:

Pencînar, box 3088, 16103 Bromma, Stockholm, SWEDEN.

MÎRATE

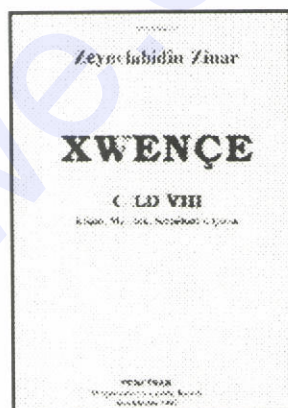
Ev pirtûka Leyztikên Kurdî ji aliyê Zeynelabidîn Zinar ve hatiye amadekirin. Pirtûk du beş e: Di beşa *Leyztikên Zarûkan* de 32 cûre, di ya *Leyztikên Mezinan* de jî 15 cûre hene û 17 wêneyên tê de ji aliyê Kemal Heyran ve hatine çekirin. Pirtûk di 12/1994-an de, ji aliyê Weşanxaneyê PENCÎ-

NAR-ê ve li Şamê hatiye çapkirin û hatiniya wê (qezenc) ji *Komika Ehmedê Xanî* re ye. Qabê pirtûkê nerm e, 116 rûpel e û mezinatiya wê 13,5x19,5 e.

Navnîşana Xwestinê:

a) Komika Ehmedê Xanî, Qamişlo-Sûriye.
b) Pencînar, box 3088, 16103 Bromma, Stockholm, SWEDEN.

XWENÇE CILD VIII

Ev pirtûka folklorî, ji aliyê Zeynelabidîn Zinar ve (mîna her heft cildên pêşiyê) hatiye amadekirin. Di pirtûkê de du beş hene:

Beş I, a) *Stiranên Dîrokê*, yazdeh in. b) *Stiranên Evîni û Gelêrî*, heşt in.

Beş II, a) *Meselok*, neh in, b) *Serpêhatî*, şeş in, c) *Çîrok*, sisê ne.

Pirtûk di 1/1995-an de, ji aliyê Weşanxaneyê PENCÎNAR-ê ve li Şamê hatiye çapkirin û hatiniya wê (qezenc) ji *Komika Ehmedê Xa-*

nî re ye.

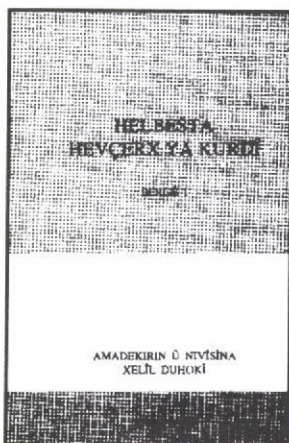
Qabê pirtûkê nerm e, 286 rûpel e û mezinayîya wê 13,5x21 cm ye.

Navnîşana Xwestinê:

a) Komika Ehmedê Xanî, Qamişlo-Sûriye.

b) Pencînar, box 3088, 16103 Bromma, Stockholm, SWEDEN.

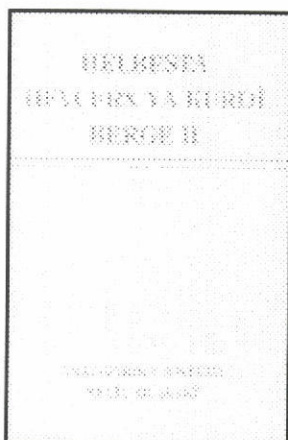
**HELBESTA
HEVÇERX YA KURDÎ
BERGÊ I**

Ev pirtûka amadekirin û nivîsîna Xelîl Dihokî, di 1992-an de li Swêdê derketiye. Dihokî di pirtûka xwe de kurtejiyana 16 helbestvanan û hinek ji helbestên wan nivîsîne, herweha wêneyên wan jî tê de bi cih kirine û jê re ferhengokek jî di dawiyê de çêkiriye. Qabê pirtûkê nerm e, 432 rûpel e û 14,7x21 cm ye.

**HELBESTA
HEVÇERX YA KURDÎ
BERGÊ II**

Ev pirtûka amadekirin û

nivîsîna Xelîl Dihokî, di 1994-an de li Swêdê derketiye. Dihokî di pirtûka xwe de kurtejiyana 32 helbestvanan û hinek ji helbestên wan nivîsîne, herweha wêneyên wan jî tê de bi cih kirine û jê re ferhengokek jî di dawiyê de çêkiriye. Qabê pirtûkê nerm e, 219 rûpel e û 12x17,5 cm ye.

JIN Û ZÎNDAN

Di vê pirtûka Loqman Polat

de 22 nivîsên babetcihê hene ku her yekê bi rengekî cuda naveroka xwe tîne zimên. Pirtûk jî aliyê Weşanên Çanda Nûjen ve, li Stockholmê, di 1995-an de hatiye çapkirin.

Qabê wê nerm e, 80 rûpel e û 14,5x20,5 cm ye.

Navnîşana xwestinê:

Tensta Alle 43-2 tr. 16364 Spånga-Stockholm/Sweden.

CD'ya CIWAN HACO

Ev sêlika bi navê *DÛRÎ* li Tirkîyê di nava weşanên Çarçirayê de derketiye. Stiranên tê de gelekî balkêş û xweş in ku bi germî kela dilê mirov radikin.

Stiranên wê ev in:

- 1) Serbûriyek.
- 2) Ziravê.
- 3) Bida.
- 4) Gula Deviya.
- 5) Siba.
- 6) Şervan.
- 7) Dûrî.
- 8) Yara Derew.
- 9) Dil Ji Min Bir.
- 10) Çavreş.
- 11) Esmer.
- 12) Lawê Min.

- *Ji bo dibistanan*
- *Ji bo komelên ku kursên zimanê Kurdî didin*
- *Ji bo kesên ku bixwazin Kurdiya xwe pêşde bibin*

destpêka Rêzimana Kurdî

Haydar DILJEN

Rûpel: 64, form: A4

Çapa duyem: Jîna Nû,
Tebax 1994, Stockholm

Çapa yekem: Çarçira,
Hezîran 1994, Istanbul

Biha: 65 SEK, 15 DM, \$8

Navnîşan:

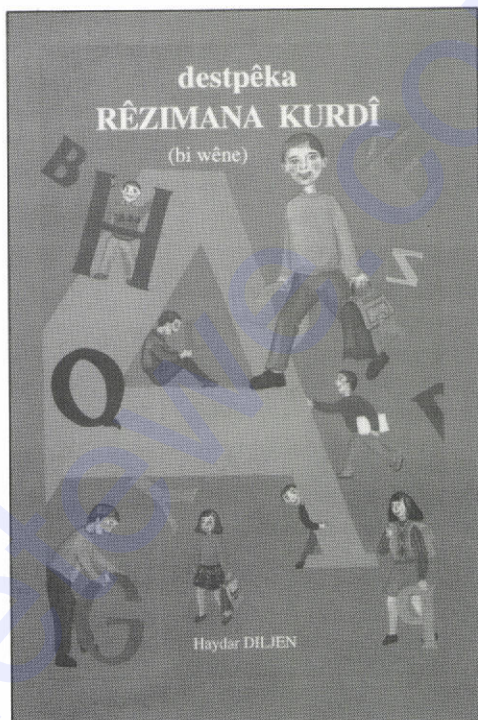
Jîna Nû Förlaget

Box: 152 16

161 15 Bromma / Sweden

Fax:(46)-08-801825

tel: (46)-08-803135

• Ev pirtûk, ji qaydeyên giştî yê rêzimana Kurdî pêk hatiye. Di vê çapa duyem de hin guhertinên piçûk hatine çêkirin. .

• Kesên ku bixwazin qaydeyên giştî yê rêzimana Kurdî fêr bibin, yan jî fêr bikin, divê ji xwe re vê pirtûkê peyda bikin.

• Ev pirtûk bi metoda înduktîv hatiye nivîsîn. Ev metod li ser aktîfbûna şagirtan dimeşe. Li gor vê metodê dersdar bes rênîşandar e.

• Ev pirtûk ji bo pengava navîn (sinifên 4.5.6.) hatiye amadekirin, lê salmezînen ku bixwazin qaydeyên giştî yê rêzimana Kurdî fêr bibin jî dikarin bi kar bînin.

PÛŞKÎN

KICAKAPHAN

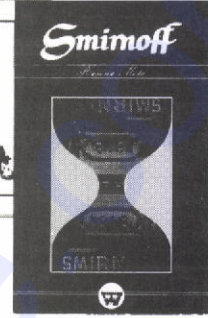
ÇÊXOV

MIRÎNA KARMEND

ARDÛ

Î KUNSTUCHORÊN GELÊJÊ

Mehmed Uzun

ROJER ÎÎ ROJÊN EYDALÊ ZEHÎKÊ

MUSA ANTER

HATIRALARIM

TILÛRÊ BÊGANE

Redwanê All

Mehmed Uzun

MIRÎNA EGÎDEKÎ

SIWARÊN ÊŞÊ

Fîroz, Husein

Zabirenta Cinan

Rezanê Hêl

Weşanên Welat

Box: 4123

141 04 Huddinge/Swêd

Welatê Me

ROJNAMEYA HEFTEYÎ

Welatê Me rûmeta me ye

**“Xortên Kurdan!
Heta niha we guhê min bir,
bê çima ez bi Kurdi
nanivisim. Ev e ez dinivisim,
îca hûn jî bixwinin.**

**Gerek e di deh rojan de hûn
hîni alfabeya xwe bibin,
name û nivisên xwe bi Kurdî
binivîsinin. Bavê mino,
xortino de ez we bibinim!”**

BIBE ABONEYÊ WELATÊ ME
Navnîşan:
Ayhan Işık Sk. No:23/3
Kocaeli-İstanbul/TURKEY

Nûbihar

MEHNAMEYA CANDÎ HUNERÎ EDEBÎ
(AYLIK KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT DERGİSİ)

Kızıtaşı Cad. Kuriş Apt. 51/3
Fatih-İstanbul
Tel: (212) 533 75 88
Faks: (212) 524 00 38

Xwedî û Berpirsiyarê Nivîsaran
(Sahibi ve Yazışları Müdürü)
Süleyman Çevik

Berpirsiyarê Giştî
(Genel Yayın Yönetmeni)
Sabah Kara

Mudirê Tîprêzî û Arşivê
(Dizgi ve Arşiv Müdürü)
Ali Karadeniz

Muşawirê Nivîsaran
(Yayın Danışmanı)
Mustafa Goyani

Nûbihar kovareke mehanî ya çandî, hunerî û edebî ye. Raman û rayên xwedîyên berhemên, lîzûmen ne raman û rayên Nûbihar in. Nivîsarên ku bi imzeya Berpirsiyarê Giştî weya bi navê Nûbihar tên weşandin raman û raya me nîşan didin. Nûbihar di serrastkirina berhemên şandî de azad e.

Bedela Abonetîya Salane
(Yıllık Abone Bedeli)

Li hundir (Yurt içi): 360.000 TL
Li derve (Yurt dışı): 60 DM

Jîmareyên Hesaban
(Hesap Numaraları)

Li hundir (Yurt içi): Postgiro (Posta Çeki): Süleyman Çevik, 658265
Li derve (Yurt dışı): Süleyman Çevik, İş Bankası Yavuzselim Şubesi, 1079-30100-3118770

Tîprêzî û Pergala Rûpelan
(Dizgi ve Mizanaj)
Nûbihar

Berg (Kapak)
Nûbihar

Wêneya Berga Pêşî
(Ön Kapak Resmi)
Hebib Sadîqî

Çapxane (Matbaa)
Nesil Matbaacılık

NAVEROK

NÛBIHAR

XWEXAPANDIN:

"TU JI ME YÎ, BAŞ Î; NE JI ME YÎ, NE BAŞ Î" 3

MEWLANA CELEDDÎN Ê ROMÎ

SABAH KARA

MESNEWÎ / 7 4

BEDÛZZEMAN SEÎD NORSÎ

SÜLEYMAN ÇEVİK

ŞEŞ PIRS 7

SABAH KARA

MERSİYÊN ROJHILAT / 10 9

AQÎL MIHACIR

HOVÎTIYA HOVAN Û EM 10

MELE ALAEDDÎN HAYDAROĞLU

NEWZAT NURULLAH

BEDÛZZEMAN SEÎD Ê NORSÎ 12

AZAD BERÎVANÎ

BIKARANÎNA ZIMANÊ KURDÎ 14

BABA TAHİR Ê URYAN

SABAH KARA

DUBEYTÎ / 66 - 75 16

AYHAN YEKTA

NETEW Û PÊŞVEÇÛNA ZIMÊN 18

OMER XEYYAM

SABAH KARA

RUBAIYAT / 36 - 40 20

HUSÊN BİRİNDAR

ÇÎROKA MIN Û BAPÎRÊ MIN 21

MELE EVDILQADIR

EHMED BAWER

NEZÎRE 22

SEYYID QUTUB

BEVÊ XECA ZÊRÎN

PÊŞHATÎ YA ÎSLAMÊ YE 24

EMÎRŞAH KAHRAMAN

JÎ XEBATKARÊN NÛBIHARA XWEŞİK RE 25

TEKOŞÎN

MAR Û ROVÎ 26

AQÎL MIHACIR

ZANÎNA ZIMÊN Û RONÎKIRINA GEL 27

NURULLAH GENÇ

MERYEMXAN

XİYAL 29

HÜSEYİN AKKAR

TENYAYÎŞ MERGO 29

ABDULHADÎ TÎMURTAŞ

MINAFIQ Û MESCIDA DIRAR 30

SÜLEYMAN ŞOREŞ

SEFÎNETUN KESEFÎNETÎ NÛH 32

BIBE ABONEYÊ NÛDEMÊ

Ger hewesa te li ser helbest, çîrok, roman, rexne, hevpeyvîn, lêkolîn, huner, sînema û hwd hebe, pêşniyazeke me heye; bibe aboneyê Nûdemê!

Ger tu dixwazî ji tevgera huner û edebiyatê ya her çar perçeyên welêt haydar bibî û edebiyata dinyayê ya kevnar û nûjen bi zimanê kurdî bixwînî, dîsan bibe aboneyê Nûdemê!

Nûdem dixwaze ji avakirina edebiyata kurdî re bibe alîkar, tu jî alîkariya wê bike, bibe abone!

Ez dixwazim ji avakirina edebiyata kurdî re bibim alîkar. Ji kerema xwe re min bikin aboneyê Nûdemê

Ji bo Swêd salekê 190 Sek, welatên din 50 \$

Nav û paşnav.....

Navnîşan.....

Vê karta jor dagirin û li ser navnîşana Nûdemê bişînin. Çer ku ew bigihîje me, em ê Nûdemê digel karta abonetiye ji we re bişînin

Xorto wilo bixebite: An bi xwe çêke, an arîkariya ewan bike ko çêdikin, ava dikin... Di dinyayê de tu tişt nîne ko tekûz bit. Di her tiştî de, nemaze di karên nû destpêkirî de, pirîcar, kêmanî hene. Heke te kêmanî dîtî, hema dirêjî wan meke. Lê bixebite ko tu bikevî nav wan, arîkariya daniyan bikî û wan kêmaniyan biedilînî. Hilweşandina stûnekê hêsanî ye. Huner di rastkiri-na stûna xwêl de ye.

Celadet Alî Bedir-Xan